

PETER E. GILLQUIST

CUM AM DEVENIT
ORTODOX

O călătorie înspre credința creștină primară

REINTREGIREA

PETER E. GILLQUIST

CUM AM DEVENIT ORTODOX.

O CĂLĂTORIE ÎNSPRE CREDINȚA CREȘTINĂ PRIMARĂ

PETER E. GILLQUIST

**CUM AM DEVENIT
ORTODOX**
*O CĂLĂTORIE ÎNSPRE
CREDINȚA CREȘTINĂ PRIMARĂ*

Traducere din limba engleză
Ioan Tănase CHIȘ

*Tipărită cu binecuvântarea
Înalt Prea Sfințitului Părinte Andrei
Arhiepiscop al Alba Iuliei*

Reîntregirea
Alba Iulia 2006

Coperta: Îmbrățișarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel,
Măn. Vatopedi, Sf. Munte Athos, frescă (cca. 1170-1180)
Redactor: Liviu Stanciu

Romanian Translation Copyright © 2006 by Liviu Stanciu.
Becoming Orthodox, Copyright © 1986. All rights reserved.
Published by arrangement with the original publisher,
Conciliar Press.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GILLQUIST, PETER E.
Cum am devenit ortodox: o călătorie înspre credința
creștină primară/ Peter E. Gillquist; trad.:
Ioan Tănase Chiș-Alba Iulia: Reîntregirea, 2006

Index.

ISBN (10) 973-7879-42-2; ISBN (13) 978-973-7879-42-4

I. Chiș Ioan Tănase (trad.)

281.9

*Înalt Prea Sfinției Sale,
Mitropolitului Filip Saliba*

*Prin 1987, aflându-vă la Detroit,
spuneți că, dacă ar trebui
să acceptați Biserica Ortodoxă
Evangelică din nou
în Arhiepiscopia Antiohiană,
ați face acest lucru
chiar și de un milion de ori.
La rândul nostru,
și noi am spune
Da de un milion de ori!*

Dumnezeu să vă binecuvinteze întru mulți ani!

CUPRINS

Introducere/9

Prefață la ediția revizuită/19

Mulțumiri/24

PARTEA ÎNTĂI: DE LA ARROWHEAD SPRINGS PÂNĂ ÎN ANTIOHIA/25

1. „Niciodată să nu spui niciodată”/27

2. Căutarea oarbă a Bisericii perfecte/35

3. O săptămână de neuitat/65

4. Descoperind Biserica Noului Testament/86

PARTEA A DOUA: ORTODOXIA ȘI SFÂNTA SCRIPTURĂ/105

5. Cuvântul care începe cu „T”/107

6. De ce este acesta cultul nostru?/126

7. Să nu-l numești pe nici un om „Părinte”/146

8. Cu fața către Fecioara Maria/159

9. Un semn pentru toți creștinii/180

PARTEA A TREIA: MAREA INTRARE/191

10. Un deceniu de decizii/193

11. Bun venit acasă!/219

12. Înspre mileniul III/246

EPILOG/260

Șase ani mai târziu/260

INTRODUCERE

„Terenul privilegiat al Ortodoxiei a fost de multe ori subliniat. Conflictul fără ieșire dintre teologii protestanți și teologii catolici decurge deseori din folosirea aceluiași categorii de gândire. Ortodoxia oferă un teren patristic deosebit, unde aceleași probleme pot fi puse altfel și pot primi soluții inaccesibile altfel: problema credinței și a faptelor, a libertății și a harului, a autorității și a profetismului, a celibatului și a căsătoriei. În cele din urmă, ea nu cere nimănui să se supună puterii unei instituții istorice, ci îndeamnă să îmbrățișăm Adevărul (spre exemplu, Crezul de la Niceea și definițiile celor șapte Sinoade). Nu teologii își prezintă exigențele lor, ci Adevărul este cel care primește și introduce în comuniunea cu Ortodoxia. Ea nu împiedică nicidecum păstrarea chipului istoric propriu și tradițiile valide ale Părinților”.¹

Nu întâmplător am ales pentru început acest fragment din gândirea teologică a lui Paul Evdochimov, pentru că pe de o parte, el creează și se încadrează în matricea ideologică a cărții, iar pe

¹ Evdochimov Paul, *Ortodoxia*, Traducere Dr. Irineu Ioan Popa, Arhiepiscop vicar, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1996, p.373

de altă parte creionează succint „terenul privilegiat al Ortodoxiei”. Acest lucru se impune cu necesitate, pentru că așa cum spunea și Olivier Clement la un moment dat, Biserica Ortodoxă este „o Biserică prost cunoscută”. Din păcate s-a creat un șablon, un fel de modă ideologică și intelectuală, în care Ortodoxia este văzută drept un rebut religios, un creștinism de mâna a doua care și-a găsit locul în Răsărit, în „conul de umbră” al Europei.

Nimic mai greșit! Ortodoxia este una dintre expresiile majore ale creștinismului, fiind pe deplin conștientă de faptul că în ea subzistă Biserica „una, sfântă, sobornicească și apostolică”. Ea beneficiază de o calitate de care nu se pot bucura celelalte confesiuni „neo-creștine” ivite din secolul XVI încoace, și anume aceea că „Ortodoxia nu se definește deloc în raport cu Catholicismul roman. Ea resimte o continuitate deplină cu Hristos, cu Cincizecimea, cu predica apostolică și, de altfel, numără o mulțime de scaune episcopale întemeiate de apostoli”.²

Din punct de vedere spiritual și cultural contribuția ei este imposibil de ocolit, iar pentru a ne convinge nu trebuie decât să invităm istoria de mai bine de un mileniu a Europei să ne vorbească.

² Olivier Clement, *Adevăr și libertate. Ortodoxia în contemporaneitate, Convorbiri cu patriarhul ecumenic Bartolomeu I*, Traducere Mihai Maci, Editura Deisis, Sibiu 1997, p.11.

Încă din primele secole ale existenței sale, Ortodoxia, expresia răsăriteană a creștinismului, și-a pus în lumină valențele creatoare. Aici îi găsim pe cei care au creat o adevărată academie duhovnicească în pustiul Egiptului și nu numai, practicând arta artelor și știința științelor, isihăștii de mai târziu. Printre ei apăreau părinți duhovnicești înzestrați cu un autentic discernământ al duhurilor. Complexitatea și realismul investigațiilor sufletești pe care le fac aceștia suscită și astăzi interesul și uimirea: „...această cazuistică extraordinară are o metodă și o instrumentație intelectuală absolut asemănătoare cu ale lui Proust. [...] Dar aceeași finețe, aceeași profunzime de analiză pe care o vedem la Proust, o vedem cu multă vreme înainte la acești autori. Or, Proust a apărut la începutul secolului acesta (n.t. secolul XX) ca un mare inventator de tehnici în literatură.”³

La răspântia primelor două milenii, misiunea bizantină convertește întreaga Europă de Sud-Est și de Est până la Oceanul Înghețat Arctic. Acum, potrivit tradiției poliglote a Orientului creștin, Scripturile și Liturghia sunt traduse în limbile populare, adesea dotate cu alfabet și sintaxă de către misionari (exemplul celebru ni-l oferă sfinții

³ Paleologu Alexandru, *Moștenirea Creștină a Europei*, Ediție îngrijită de Fabian Anton, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003, p. 111.

Chiril și Metodie, greci din Salonic care au oferit culturii alfabetul chirilic, rămas până astăzi alfabetul rușilor, bielorușilor, ucrainenilor, bulgarilor și sârbilor).

Prinsă de veacuri între două mari puteri cuceritoare, cea a Occidentului și cea a Islamului, Ortodoxia a fost nevoită să se restrângă la o transmitere rituală și populară. Pe de altă parte, crispările naționaliste au sfârșit prin a o masca, deși Ortodoxiei îi este proprie o eclesiologie a comuniunii, lucru confirmat de sinodul de la Constantinopol din anul 1872, care condamnă etno-filetismul sau naționalismul religios.

De fiecare dată însă când istoria i-a oferit prilejul, Ortodoxia nu a încetat să se arate creatoare, dovedind astfel că nu este un tezaur pasiv. Pentru a întări această idee, să ne gândim la teologia mistică a Bizanțului secolului XIV, la intuițiile lui Dostoievski (despre care N. Berdiaev a spus că știa tot ceea ce știa Nietzsche și încă ceva în plus), și ale filosofilor religioși iviți în urma sa.

Așadar, revenind la ideea de Ortodoxie ca Biserică prost cunoscută, vreau să reamintesc, ca și axiomă definitorie, realitatea stranie a istorie Ortodoxiei concretizată în ritmul crucificator și pascal al acesteia. Ortodoxia, această pasăre Phoenix a creștinismului, uimește prin capacitatea de a renaște din propria cenușă. Dincolo de sângele martirilor se

vede Jertfa Crucii, iar dincolo de aceasta Miracolul Învierii; acesta este motto-ul Ortodoxiei!

Din fericire, creștinii cultivați ai Europei și ai Americii se minunează de comorile ei, iar credincioșii catolici și uneori și cei protestanți, se roagă în fața icoanelor ei. Sugestiv este în acest sens elogiul făcut Ortodoxiei, într-o îmbinare de credință și inteligență, a unui fost neo-protestant, astăzi ortodox activ: „Creștinismul este împlinirea iudaismului. Ortodoxia este împlinirea a tot ceea ce este bun și adevărat în Protestantism, pentru că ceea ce este bun și adevărat în Protestantism este o rămășiță din trecutul ortodox al Occidentului”.⁴ Cazul nu este însă singular. După mai mulți ani de căutare ferventă a „Bisericii Noului Testament”, cum spuneau ei, deci a adevărului apostolic, un grup de americani a recurs în anul 1987 la o convertire în masă la Ortodoxie. La finalul cercetărilor, descoperind adevărul, au exclamat: „Cred că asta ne face ortodocși”!

Aceste rânduri prefațează tocmai istoria lor, itinerariul unor oameni însetați de adevăr, așternut pe hârtie de unul din liderii mișcării, astăzi părintele Peter Gillquist. Acesta este protopop în Arhiepiscopia Creștină Ortodoxă Antiohiană a Americii de Nord și președinte al Departamentului de Misiuni și Evanghelizare al Arhiepiscopiei. Este

⁴ Text preluat de pe: www.ortho-logia.com.

editor la Conciliar Press, la revista Again și asociat pe lângă Comisia de Evanghelizare a Consiliului Național al Bisericilor.

Părintele Peter a studiat la Universitatea din Minnesota, la Seminarul Teologic din Dallas și la Colegiul Wheaton. În anii '60 a fost director regional al Cruciadei din Campus pentru Hristos, iar mai târziu editor la Thomas Nelson Publishers. Este autorul a numeroase cărți, precum *Acum este timpul iubirii (Love is now)*, *Aspectul fizic al vieții spirituale (Zondervan)* și *Conceput pentru sfințenie (Servant)*. Cel mai recent a publicat *Venind acasă (Conciliar Press)*.

În anii '60, Gillquist era liderul Cruciadei pentru Hristos (Campus Crusade for Christ). Tot atunci, el și mulți dintre compatrioții săi din Cruciada pentru Hristos au fost dezamăgiți de mediul para-bisericesc în care lucrau. Astfel că au pornit pe cont propriu să găsească "Biserica Noului Testament", formând mici comunități în toată țara. Pe măsură ce pelerinajul lor avansa, au rămas credincioși idealului de a găsi adevărata Biserică.

Pentru ei chestiunea se punea în felul următor: Care este natura credinței creștine? Ce este creștinismul? Este el o filosofie, un cod etic? Este el în mod esențial o relație între persoană și Dumnezeu? Căutarea acestora i-a condus la Biserica Ortodoxă și i-a determinat să examineze cu seriozitate pretenția acesteia de a fi singura

Biserică adevărată a lui Hristos pentru ca, în cele din urmă, să răspundă îmbrățișării sale pline de iubire. Ceea ce contează în cazul de față este nu atât dacă cineva acceptă sau respinge revendicările Bisericii, ci dacă le ia în serios. În acest sens, demersul lor a fost o înflăcărată căutare a adevărului, alimentată de necesități profund existențiale.

Ca un aspect de natură psihologică, trebuie spus că oricât de pozitive sau negative ar fi părerile oamenilor despre o confesiune, alta decât confesiunea lor (Biserica Ortodoxă în acest caz), ei nu ajung să îi ia în serios revendicările decât după ce au început să-și reevalueze critic propriile lor credințe. Și acest lucru se remarcă exemplar în cartea părintelui Gillquist: „...schimbarea s-a produs în cazul nostru atunci când n-am mai încercat să judecăm și să reevaluăm istoria Bisericii ci am invitat istoria Bisericii să ne judece și să ne evalueze pe noi... În loc să ne întrebăm dacă înaintașii noștri cum ar fi Anselm, Augustin, Atanasie sau Hrisostom făceau parte din Biserica noastră, am început să ne întrebăm dacă noi facem parte din Biserica lor.”

Adesea această perioadă de introspecție este însoțită de o criză – fie un eveniment dramatic, exterior, sau pur și simplu o crescândă lipsă de satisfacție cu status quo-ul ei. În timp ce evaluarea critică a propriei lor teologii continua să dea la

iveală probleme majore și să stârneasă neliniști, descoperirea Ortodoxiei și interesul crescând pentru aceasta avea să le ofere soluțiile.

Pentru el și cei din preajma lui, angajați în aceeași călătorie spirituală, criza a intervenit cu mult înainte ca ei să audă măcar de Biserica Ortodoxă. Criza a fost pricinuită de eșecul Cruciadei pentru Hristos de a face "discipoli". De bună seamă, au fost și ei adepții metodei des utilizate atunci de a le cere oamenilor să semneze un angajament, însă foarte mulți dintre cei care se converteau renunțau pe parcurs. Aceasta i-a determinat să examineze eclesiologia para-bisericească⁵ a Cruciadei pentru Hristos și apoi teologia mișcării evanghelice. Această criză i-a determinat să caute "Biserica Noului Testament" - căutare ce avea să se încheie în 1987 o dată cu primirea lor în Sfânta Ortodoxie.

Foștii protestanți evanghelici și-au dat repede seama că invitația Ortodoxiei este invitația Evangheliei însăși. A accepta Ortodoxia este tot una cu a-L accepta pe Hristos. A respinge Ortodoxia înseamnă a-L respinge pe Hristos,

⁵ Prin grupare para-bisericească înțelegem acele organizații misionare care nu au legături cu nici o denominațiune sau congregație locală. Cruciada pentru Hristos, Inter Varsity, Navigatorii și Păstrătorii de Legământ sunt toate grupări para-bisericești. Practic Asociația Evanghelistă a lui Billy Graham este o organizație para-bisericească, deși - spre deosebire de Cruciada pentru Hristos - întreține strânse legături cu congregațiile locale.

pentru că El nu poate fi separat de Trupul Său, Biserica: „Atunci am fost cel mai aproape de a întoarce spatele Bisericii Ortodoxe. Însă, pentru a părăsi Biserica, trebuie să părăsești și credința, ceea ce noi nu puteam face”.

Observăm astfel că, după o ~ călătorie îndelungată, 2000 de protestanți evanghelici istoviți și-au găsit în final drumul spre casă. Copertile cărții închid între ele istoria câtorva oameni curajoși și a congregațiilor lor, care și-au riscat ocupațiile stabile, siguranța și aprobarea prietenilor de o viață pentru a răspunde afirmativ chemării lui Dumnezeu.

Cartea este o trezire a conștiințelor adormite, un ajutor și un stimul pentru ortodocșii timizi și pentru toți creștinii. Este de asemenea povestea fiecărui credincios aflat în căutarea Bisericii. O relatare în care Hristos este recunoscut Dumnezeu, în care sunt predicate sfințenia, responsabilitatea umană și suveranitatea lui Dumnezeu, în care capriciile ocupă un loc secundar în fața cultului și a doctrinei apostolice. Este un semnal de alarmă și un apel la discernământ și la înțelegerea corectă a credinței. Este un contra-argument împotriva curentelor menite să sărăcească inconștient credința, asemenea celor care, după expresia biblică, „strecoară țânțarul și înghit cămila”, detașați kilometric de ideea decenței și înfiți profund în solul arid, superficial al formalismului și al pietismului religios. Experiența descrisă în carte

îndeamnă la misiune și paralel dezvoltă îndemnul Eccleziastului: „Până la moarte luptă-te pentru adevăr și Domnul Dumnezeu se va lupta pentru tine”.

Este și o carte adresată celor care sunt pe deplin nemulțumiți, celor care se află angrenați într-o căutare proprie. Este în egală măsură o carte adresată creștinilor ortodocși aflați în căutarea înnoirii.

În fine, relatarea părintelui Gillquist exprimă și această realitate ultimă: responsabilitatea crește direct proporțional cu cunoașterea, de aceea creștinilor ortodocși li se va cere socoteală mai mult decât tuturor celorlalți: „Și oricui i s-a dat mult, mult i se va cere, și cui i s-a încredințat mult, mult i se va cere”. (Luca 12, 48).

Ioan Tănase Chiș

Prefață la ediția revizuită

15 februarie 1987 a fost o zi slăvită pentru Sfânta Biserică Ortodoxă a lui Hristos. Șaizeci de noi preoți și diaconi, precum și două sute de credincioși, au îmbrățișat Credința Ortodoxă, în Los Angeles, la Catedrala Ortodoxă „Sfântul Nicolae Antiohianul”, protos fiind însuși Mitropolitul Filip Saliba.

De asemenea, și în Arhiepiscopia antiohiană din America de Nord, clerul, precum și laicii din Misiunea Ortodoxă Evanghelică Antiohiană (AEOM), au aderat la Sfânta Ortodoxie provenind dintr-un mediu variat, în mare parte evanghelic protestant. Majoritatea clerului misionar ortodox era compusă din foști lideri și „staruri” ale Cruciadei pentru Hristos.

Curajul de care ei au dat dovadă alăturându-se Sfintei Ortodoxii este într-adevăr remarcabil. În calitate de lideri ai Cruciadei pentru Hristos, aceștia erau nemulțumiți pentru că nu aveau o Biserică la care să-i trimită pe oamenii care se convertiseră la Hristos în urma eforturilor lor. Trimițând noii adepți către bisericile și denominațiunile lor, evangheliștii și-au dat seama că nu aceasta era cea mai bună soluție.

Astfel, s-a născut întrebarea: ce se întâmplase cu Biserica pe care o întemeiasse Hristos? Căci era preferabilă trimiterea celor convertiți către o astfel de Biserică, a Noului Testament. Întrebarea este

fundamentală. Există oare în prezent o Biserică, care să corespundă criteriilor Bisericii lui Hristos?

Grupul evangheliștilor din campus s-a decis să se separe și să analizeze această întrebare la nivel personal. La date stabilite, ei urmau să se reîntâlnească pentru a-și împărtăși cunoștințele dobândite. În momentul în care s-au întâlnit pentru a schimba informațiile adunate au fost surprinși să constate că erau cu toții de acord.

S-a ajuns la concluzia că Biserica lui Hristos, așa cum fusese ea surprinsă și descrisă în vechile documente legate de viața și practicile Bisericii primare, era o Biserică euharistică, evanghelică și misionară. De asemenea, episcopii erau figuri marcante în viața acestei Biserici. Ei Îl reprezentau pe Hristos și pe apostoli, ei răspundeau de Taina Împărtășaniei, „drept învățând cuvântul Evangheliei”, conform acelei *charisma veritatis* care le fusese conferită. Episcopii erau garanții unității, atât a Bisericilor locale, cât și a Bisericii universale. Conducând Taina Împărtășaniei și o Biserică unică, interdependența dintre episcopi a constituit modelul unității creștine și al unității misiunii creștine în lume, atribute ce reveneau Bisericii încă din timpul apostolilor.

În căutarea acestei Biserici, ei au refăcut istoria Împărăției lui Hristos și au realizat că, în timpul marilor Sinoade Ecumenice (325-787), adevărul era

deținut de Biserica în sânul căreia s-au adunat aceste sinoade, denumită mai târziu „Biserica Bizantină”.

În momentul Marii Schisme dintre creștinătatea apuseană și cea din răsărit, în secolul XI, cercetătorii au observat că, în acest moment, au apărut schimbări în ceea ce privește mentalitățile, desfășurarea vieții și practicile existente în sânul Bisericii Catolice Apusene. Acest lucru a fost evident sub cel puțin două aspecte: purcederea Duhului Sfânt din Tatăl (Apusul a introdus concepția care afirmă că Sfântul Duh purcede și din Tatăl și din Fiul, *filioque*); în al doilea rând, este vorba de forma de guvernare a Bisericii, sinodală și participativă, bazată pe integritatea Bisericii locale în care se regăsește Biserica universală.

Cercetătorii au constatat cu ușurință că, în ambele cazuri, singura structură care întrunea criteriile Bisericii întemeiate de Hristos ca fiind Biserica de tradiție, credință și practică apostolică, era Sfânta Biserică Ortodoxă din zilele noastre.

În timpul căutării acestei Biserici, evangheliștii au fost conduși la Bisericile slave cu domul lor caracteristic, apoi la cele grecești. Au urmat apoi discuții lungi și sincere cu exponenții actuali ai Bisericii pe care ei o identificaseră drept cea instituită de Hristos.

Cercetările întreprinse s-au soldat cu descoperiri care au adus atât bucurii cât și mari dezamăgiri. Este adevărat că nimic din ceea ce este omenesc nu este perfect și că, în prezent, la fel ca și în trecut, factorii

umani continuă să joace atât un rol pozitiv cât și unul negativ în viața Bisericii întemeiate de Hristos. Cu toate acestea, evangheliștii au decis să meargă dincolo de zidurile bisericii, chiar în mijlocul, în esența ei. S-a realizat și acest lucru, iar atașamentul față de misiunea și evanghelizarea ortodoxă, de care dau dovadă și în prezent, este deosebit de încurajator.

Oricine participă la Conferința asupra Misiunii și Evanghelizării, organizată anual în weekendul în care se sărbătorește „Ziua Muncii” („Labor Day”), se pune de acord cu următoarele afirmații: „Ortodoxia evanghelică a readus la viață dimensiunea fundamentală a evanghelizării în viața Bisericii, în sânul Sfintei Ortodoxii”! Din păcate, această dimensiune nu a fost întotdeauna suficient de bine conștientizată în trecut, cu atât mai puțin în prezent!

În zilele noastre, una dintre cele mai importante preocupări ale Bisericii Ortodoxe, în special în rândul așa numitei „diaspora”, este unitatea ortodoxă și formarea unui front misionar unit. Foștii ortodocși evanghelici⁶ pot participa pe deplin și pot aduce un nou suflu încercării de a ajunge la o misiune ortodoxă unită în America de Nord.

Cartea părintelui Peter Gillquist, *Cum am devenit ortodox*, discută acțiunile riscante întreprinse de aceștia. Cartea descrie problemele cu care s-au

⁶ Sunt numiți la trecut „ortodocși evanghelici” pentru că deși erau protestanți cu convingeri ortodoxe depline, aceștia nu fuseseră încă integrați canonic în Biserica Ortodoxă.

confruntat și întrebările la care au trebuit să răspundă în numele lor și al adepților lor. Relatarea oferă și detalii legate de modul în care ei au intrat în deplină comuniune cu Ortodoxia canonică și cum au ajuns la ambiția lor de „a face America ortodoxă”!

Ediția prezentă a cărții se încheie prin adăugarea unui epilog ce relatează cele mai recente aspecte legate de viața și activitatea Misiunii Ortodoxe Evanghelice Antiohiene.

Activitatea părintelui Gillquist este într-adevăr foarte interesantă, atât din punct de vedere istoric, cât și din punct de vedere teologic. Cititorul, fie că este ortodox sau nu, va citi cu plăcere despre aventura captivantă a oamenilor aflați în căutarea Bisericii Noului Testament, care au reușit să-și urmeze cu eroism angajamentul față de adevăr, indiferent de obstacolele cu care s-au confruntat în găsirea căii de realizare a acestui deziderat, prin îmbrățișarea Ortodoxiei canonice.

Cititorul va aprecia cu siguranță sinceritatea, simplitatea evanghelică și apostolică, precum și prospețimea cu care această carte a fost scrisă.

O recomand sincer tuturor!

14 Septembrie 1992,

Sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci

Dr. Maximos Aghiorgoussis,
Episcop de Pittsburg,
Arhiepiscopia Ortodoxă Greacă

Mulțumiri

Aș dori să mulțumesc părintelui Jon Braun pentru contribuția avută la redactarea capitolului 4, „*Descoperind Biserica Nouului Testament*”, părintelui Richard Ballew pentru capitolul 7, „*Să nu-l numești pe nici un om părinte*”, precum și părintelui Weldon Hardenbrook pentru ajutorul acordat la capitolul 9, „*Un semn pentru toți creștinii*”. (Aceste capitole se bazează pe opere publicate anterior sub forma unor broșuri de către Conciliar Press).

Mulțumirile mele domnului David Heim, director și editor la *Secolul creștin*, care mi-a acordat permisiunea de a adapta o mare parte din epilog pentru articolul meu „*Evangheliștii convertiți la Ortodoxie*” din 4 Martie 1992.

Aprecierile mele sincere pentru părinții Gordon Walker, Jack Sparks, Gregory Rogers, Joseph Allen, lui Michael Hyatt, Tom și Joann Webster pentru recenzia făcută primului manuscris.

Mulțumirile mele se îndreaptă și către doamna Shirley Dillon pentru tehnoredactarea mai multor paragrafe ale manuscrisului.

În încheiere, mulțumesc tuturor celor care au editat și corectat noua ediție.

PETER E. GILLQUIST
Santa Barbara, California

PARTEA ÎNTÂI

DE LA ARROWHEAD SPRINGS PÂNĂ ÎN ANTIOHIA

NICIODATĂ SĂ NU SPUI NICIODATĂ

„Niciodată dumneavoastră și nici eu, în toată viața mea, nu am fost martori ai unei astfel de convertiri în masă la Sfânta Ortodoxie”, spunea Mitropolitul Filip Saliba la începutul predicii sale, ținută în catedrala Sfântul Nicolae din Los Angeles, în acea dimineață de februarie a anului 1978.

De fapt, era o *după-amiază*. Hirotonirea a șaizeci dintre noi ca diaconi și preoți, căreia i s-a adăugat apoi primirea a aproape două sute de oameni s-a concretizat într-un serviciu religios de peste patru ore! Preoți și lideri ai diferitelor organizații religioase au venit de pretutindeni din America de Nord pentru a asista la acest eveniment. Alături de prieteni și rude a participat Episcopul Maximos al eparhiei Bisericii Ortodoxe Grecești din Pittsburg ținând o cuvântare la recepția care a urmat.

A fost o întreagă săptămână de sărbătoare! Primirea noilor membri și hirotonirile începuseră cu o săptămână înainte, pe 8 Februarie, la Biserica

Sfântul Mihail din Los Angeles, suburbia Van Nuys. Cei care urmau să fie hirotoniți ca preoți pe 15 Februarie fuseseră hirotoniți diaconi cu o săptămână înainte. În cadrul Bisericii Ortodoxe nu este posibilă trecerea de la statutul de membru al organizației (mirean) la cel de preot într-o singură etapă.

„Săptămâna trecută le uram evangheliștilor: Bine ați venit acasă!”, a precizat în discursul său arhiepiscopul. „Astăzi spun: Vino acasă America! Vino acasă la credința părintească a lui Petru și Pavel!”

Am privit de-a lungul vastului spațiu ce înconjura altarul catedralei, apoi în ochii celorlalți șizeci care, ca și mine, primiseră harul preoției și intrarea în cler. Mirosul de tămâie persista încă din timpul Sfintei Liturghii, iar lumânările de pe altarul imens de marmură încă licăreau.

Mulți dintre preoții ortodocși care veniseră de la mare depărtare pentru a fi prezenți aveau lacrimi în ochi, ca și mulți dintre noii veniți în Biserică. „*Părinții noștri au adus Ortodoxia în America*”, a murmurat bătrânul preot James Meena, ai cărui înaintași fuseseră creștini de origine arabă. Apoi a zâmbit și a adăugat: „*Acum este rândul vostru să aduceți America la Ortodoxie.*”

De ce ar avea America nevoie de creștinătatea ortodoxă, sau de ce ar trebui să fie măcar interesată de ea? Este atât de veche, atât de îndepărtată, atât de „catolică” (universală), atât de complicată. Ar putea ea oare vreodată conta în Peoria?

În al doilea rând, și chiar de o importanță mai mare, se ridică întrebarea: cine dintre cei care ar posedea două mii de ani de credință în Biblie, plătită în sânge, de predicare a Evangheliei, avându-L pe Hristos în centru, i-ar face pe protestanții evanghelici să îmbrățișeze această credință cu atât de mult entuziasm? Să fie aceasta o nouă formă de răzvrătire religioasă? Oare creștinii animați de spiritul vital au trecut la o dimensiune întunecată a sacralului, o dimensiune fadă, lipsită de viață și învechită? Pentru a merge mai departe cu pesimismul, este oare aceasta una din capcanele întinse cu subtilitate de vrăjmaș?

Noi, cei care am condus tocmai această călătorie spre credință, ne-am întâlnit în anii '60 în „Cruciada pentru Hristos” desfășurată în Campus. Deși eram produse ale anilor '50, totuși în noi trebuie să fi existat și o fărâmə din ce avea să însemne agitația anilor '60 care se întrezărea: insatisfacția pricinuită de status-quo-ul a ceea ce noi percepeam drept o creștinătate americană monotona. Bravi, direcți, radicali, nu agream Biserica instituțională sau sistemul mondial și militam pentru schimbarea lor. Ce zile înălțătoare erau! Nu le-am schimba pentru nimic altceva. Așa cum nu am da pentru nimic altceva locul în care ne aflăm acum! O certitudine le-a adus după sine pe celelalte.

PROVOCAREA DIN CAMPUS⁷

„Există un campus în America în care nu veți ajunge niciodată”, mi-a spus prietenul unui om de afaceri evanghelist, către sfârșitul anului 1965, în timpul unui prânz în Chicago.

„Care este acela?” l-am întrebat, deja fixându-mi în minte cum să ajung acolo.

„Notre Dame”, a zâmbit el cu superioritate.

„Ba se poate”, i-am spus. Apoi ne-am continuat masa și micile discuții și ne-am luat rămas bun.

M-am grăbit să mă întorc acasă și am telefonat la biroul capelanului din South Bend.

„Aș vrea să-l întâlnesc cât mai curând posibil”, i-am spus secretarei după ce m-am prezentat.

„Vă pot programa o întâlnire cu părintele mâine dimineață la ora nouă”, mi-a răspuns, după ce și-a consultat agenda.

„Bine. Voi veni atunci.”

Așa au decurs lucrurile. Cu cât era mai mare provocarea, cu cât era mai mare amprenta lăsată de ea, cu atât ne plăcea mai mult și cu atât acționam mai bine. Mi-am aruncat niște haine într-

⁷ „Provocarea din campus” se referă la acțiunea lor de mare amploare de evanghelizare a marilor campusuri studențești din SUA, acțiune denumită generic *Cruciada din Campus*.

un geamantan, mi-am luat rămas-bun de la soție și copii, am ieșit de pe drumul acoperit de zăpadă din Evanston și am pornit pe Outer Drive spre South Bend. M-am cazat la un hotel din vecinătatea campusului, cu rugămintea să aibă ușile deschise și pentru irlandezi.

Câteva luni mai târziu, timp de două nopți aproape, două mii cinci sute de studenți de la facultatea „Notre Dame” și de la cea vecină, facultatea „Sfânta Maria”, se înghesuiau în campusul abia deschisului *Centru de Convocare* pentru a-i auzi pe Jon Braun și „New Folk”, echipa noastră de predicare și cântare. Îi promisesem capelanului că nu ne aflam acolo ca să convertim studenți la protestantism, ci ca să-i facem să ajungă la un angajament mai profund față de Iisus Hristos. Și vorbeam foarte serios.

Promptitudinea răspunsului lor a fost de necrezut. În acele zile am distribuit pliante ascultătorilor noștri și i-am îndemnat pe aceia dintre ei, care se rugaseră împreună cu noi să-și deschidă sufletele spre Hristos, să-și bifeze numele. Aproape două sute s-au înscris.

Cuceriserăm Notre Dame. A urmat apoi universitatea Cal Berkeley. Îi spuneam „*asaltul pentru cucerirea Berkeley*”. Acesta a avut loc în iarna anului școlar 1966-1967. Ajunserăm la concluzia că eram sătui de mișcarea pentru libertatea de exprimare și de Betina Apthecker.

„Să mergem să cucerim campusul și să-l clătinăm din temelii”, ne-am spus unul altuia. Sute de studenți – studenți de la Berkeley! – au renunțat la pauza de o oră din timpul prânzului pentru a-l auzi pe Billy Graham vorbind în amfiteatrul campusului, ca o continuare a discuției avute în acea dimineață cu douăzeci de membri ai facultății. În dimineața următoare, Jon Braun a vorbit pe treptele sălii Sproul Hall și a reușit să aducă la tăcere pe cineva din mulțime care îl tot hărțuia cu întrebări. Nu mai era nimeni altul care să-l pună în încurcătură, deci am câștigat!

Deși nu am obținut rezultatele permanente pe care le-am sperat noi, cel puțin am reușit să-i atacăm pe radicali în propriul lor teren și să facem ceea ce ne-am propus.

Iubeam și uram în același timp această situație. O astfel de mentalitate poate să te distreze la culme, sau te poate dezamăgi foarte tare. Deși afișam ceva din curajul pe care-l aveau primii creștini despre care vorbesc Scripturile în „*Faptele apostolilor*”, nu am găsit aproape nicăieri în rândul celor la care ajunseserăm, o putere care să rămână în ei pe termen lung. Sincer vorbind, multe din deciziile luate în numele lui Iisus nu aveau impact.

FRUSTRAREA NOASTRĂ ERA ÎN CREȘTERE

Sloganul nostru era acesta: „*Câștigă astăzi Campusul pentru Hristos, mâine câștigă Lumea pentru El*”. Deși nu doream să recunoaștem, în timp ce noi eram preocupați să câștigăm campusul, situația în lume se înrăutățea. Pe parcursul anilor '60 deschiserăm câteva capitale în cruciada purtată în cele mai importante campusuri de studenți din America; pe de altă parte, chiar atunci multe din campusurile din țară se dezbinau, deși ele se defineau din punct de vedere moral, politic și cultural. Ne făcuserăm datoria, dar lucrurile, în loc să o ia pe făgașul cel bun, se înrăutățeau. Lumea campusului din 1970 era de departe mai puțin apropiată de cultura creștină decât era lumea campusului anilor '60.

„Nu funcționează ceea ce întreprindem”, recunoșteam unul față de altul. „Obținem deciziile, construim organizația și recrutăm personalul ei, dar nu producem nici o schimbare. Suntem un eșec în mijlocul propriei noastre reușite.”

Dr. Jack Sparks nu-și putea lua gândul de la Berkeley. Fusesse profesor de statistică și de studii de design la Penn State și la Universitatea din Colorado de Nord înainte să se alătore membrilor Cruciadei din Campus pentru a conduce un program de literatură continuat sistematic prin

distribuție computerizată. Acum, după asalt, el a cerut să i se alătore și a primit câțiva oameni care făcuseră parte din personalul ce constituise nucleul dur al Cruciadei Campusului. Cu aceștia, el a pornit către campusul Universității Berkeley.

Pe noi ne-a determinat să nu fim radicali. A renunțat la costumele de afaceri în schimbul unei salopete de blugi și a unor tricouri obișnuite, și-a lăsat barbă și a plecat din nou în campus mult mai angajat față de Hristos decât fuseseră vreodată radicalii față de cauzele lor. Chiar a reușit să boteze pe câțiva dintre cei pe care îi convertise, în celebra fântână de la mall-ul din incinta campusului Universității Berkeley!

Stilul pe care l-a folosit, literatura pe care a produs-o și viața pe care o ducea împreună cu soția sa Eshter, toate au depășit noile bariere culturale care i se opuneau, și au început să producă ceva ce promitea să dureze. Activitatea lui se apropia de cele ce pot fi găsite în „*Faptele apostolilor*”. Începea să semene tot mai puțin cu o cruciadă la nivel de campus și să aducă tot mai mult cu o comunitate creștină aflată la început sau, îndrăznesc să spun, chiar cu o Biserică.

CĂUTAREA OARBĂ A BISERICII PERFECTE

Am fost educat într-o Biserică, predominant confesională, din Minneapolis. Una dintre cele mai mari dorințe din copilăria mea a fost aceea de a-L urma pe Dumnezeu. Școala duminicală și Biserica erau o binecuvântare în fiecare dimineață de duminică. Chiar și copiii mai neastâmpărați rareori lipseau. Nu-mi amintesc să mă fi îndoit vreodată de Dumnezeu. Doar că m-am plictisit cândva pe parcurs.

În școala primară locuiam cu părinții noștri. Când am ajuns la gimnaziu, ca niște „tineri importanți”, cum ne spuneau adulții, locuiam împreună. Apoi, odată cu trecerea anilor, ne întorceam tot mai mult în trecut. În liceu am fost ales președintele grupului de tineri. Asta însemna că trebuia să conduc rugăciunile de duminică dimineața, dar simțeam un gol în sufletul meu.

„Nici nu mai știu dacă mai sunt creștin”, i-am spus odată prietenului meu, cel care fusese președinte cu un an înaintea mea.

„Ești cu mult înaintea mea”, mi-a spus. „Eu nu cred că exită Dumnezeu.” Tocmai el, care

fusese unul dintre cei mai aprigi și mai activi tineri din întreaga congregație.

În 1956, după ce am terminat liceul, m-am înscris la Universitatea din Minnesota. Un an mai târziu, m-am alăturat Frăției „Sigma Alfa Epsilon” și m-am mutat în campus. Clădirea Frăției era chiar vis-à-vis de centrul confesional al studenților, și-mi amintesc că jurasem să nu pun niciodată piciorul acolo. Nu pentru că L-aș fi urât pe Dumnezeu sau Biserica, ci pur și simplu, pentru că Biserica nu mai făcea nimic pentru mine. Așa mă simțeam de parcă m-aș fi legat la cap fără să mă doară. Prin urmare, am încetat să mă mai duc și nimeni nu a mai venit vreodată după mine. Nimeni și nimic, în afară de Cruciada din campus pentru Hristos.

„Cruciada” locală vorbea regulat la toate frățiile din campusul studentesc, iar a noastră era și ea pe listă. Era prin anul 1959, iar președintele nostru, care era romano-catolic, invitase în fiecare noapte de luni din Postul Paștelui câte un anumit predicator, pentru a îmbunătăți nivelul de viață spirituală din cadrul Frăției. Echipa cruciadei era parte integrantă din acea serie de adunări.

UN NOU ANGAJAMENT

Când am auzit că acești oameni iau atitudine și spun deschis ce înseamnă Iisus Hristos pentru ei, mesajul lor a atins o parte sensibilă din mine. Prietena mea, Marilyn, își luase deja cu o lună înainte angajamentul ferm de a-și închina viața lui Hristos și știam că și eu trebuia să fac același lucru. L-am ajutat pe liderul cruciadei să inițieze săptămânal un studiu biblic în cadrul Frăției. Apoi, după trei sau patru săptămâni, mi-am luat angajamentul de a-L urma pe Hristos în timp ce mă rugam într-o noapte, după lectura de seară a Bibliei, când toți ceilalți au mers la culcare. Am știut că nu glumesc atunci când am luat decizia de a-L urma indiferent de consecințe.

La puțin timp după aceea, și nu-mi amintesc care lucru s-a întâmplat mai întâi, l-am luat pe liderul cruciadei la o biserică luterană, iar el m-a dus la biserica baptistă la care mergea el. M-a făcut să vorbesc despre convertirea mea recentă în fața unui grup numeros care se reunea la școala duminicală. Și mai memorabilă a fost dimineața când l-am convins să vină cu mine. Am mers la o biserică luterană în centrul Minneapolisului și am ascultat o predică despre viața lui Hristos, din punctul meu de vedere, excelentă.

Pe drumul spre ieșire, el s-a întors și mi-a spus: „Ei bine, eu va trebui să merg acasă să mănânc.” „Cum adică?” l-am întrebat. „Biblia este laptele curat al Cuvântului iar mie îmi este foarte foame”, mi-a răspuns. „Vrei să spui că nu ți-a plăcut slujba?” l-am întrebat din nou. „Nu e asta, doar că a fost lipsită de conținut, nu a avut o învățătură conformă Bibliei”, mi-a spus el încruntându-se. „Dar ai auzit ce a spus pastorul despre Hristos”, am zis. „Eu credeam că a făcut o treabă bună.” „Ei bine, puterea ta de discernământ va crește pe măsură ce-L vei cunoaște mai bine pe Domnul”, mi-a replicat. „E nevoie de o cunoaștere mai profundă a Bibliei pentru a ne întări credința.”

Cum aș fi putut să-l contrazic? Așa că am început să „devorez” Noul Testament.

În următoarele luni am început să-L iubesc tot mai mult pe Hristos și tot mai puțin Biserica instituționalizată. Deși nu toți membrii Cruciadei din campus împărtășeau credința liderului nostru, influența lui m-a determinat să resping Împărtășania și Botezul ca Taine prin care ajunge la noi Harul divin, și am aderat la o credință mai personală în Dumnezeu. De fapt, în anul următor, în Dallas, am fost rebotezat, la propria mea cerere, de către un pastor baptist. Eram sigur că botezul meu din copilărie „nu prinsese”.

Alegând căldura, intimitatea și entuziasmul întâlnirilor din cadrul Cruciadei din campus, în

locul rigidității slujbei de duminică, m-am trezit trecând de la experiența mea trecută a Bisericii fără Hristos, la situația opusă: Hristos fără Biserică. Abia mai târziu aveam să descopăr că nici o situație, nici cealaltă, nu te câștigă definitiv.

În vara aceea, am participat la o conferință legată de Cruciada din campus și care s-a desfășurat la periferia „orașelor gemene” (Minneapolis și Saint Paul). S-a întâmplat să întâlnesc acolo mai mulți oameni cu care aveam să-L slujesc pe Dumnezeu pentru tot restul vieții mele. Dick Ballew și soția lui, Sylvia, au ajuns cu o zi întârziere pentru că li se stricase mașina undeva între Texas și Minneapolis. Dick Ballew s-a ridicat și ne-a povestit cum reușise să-L facă imediat cunoscut pe Hristos mecanicului din garaj.

„Asta e! Mi-am spus în gând. Asta e ceea ce vreau să fac și eu!”

ANII DE PREGĂTIRE

În ultimul an de facultate mi-am fixat ca obiectiv să-mi dedic viața preoției, posibil chiar în Biserica instituțională. Într-o dimineață condând peste râul care desparte „orașele gemene” până în

Saint Paul am vizitat campusul unui Seminar⁸ Confesional din apropiere. Acolo era un profesor mai în vârstă care avea reputație de om evlavios. Am mers să-l întâlnesc și i-am povestit cum fusesem crescut în Biserică, cum mă rătăcisem și cum îmi regăsisem credința în Hristos la universitate.

„Simt cum Dumnezeu mă cheamă la preoție și vreau să știu dacă aş putea veni aici pentru activitatea mea de seminar”, am adăugat la sfârșitul povestirii mele, oferindu-mă voluntar. I-au dat lacrimile.

„Mă rog pentru tineri ca tine, ca să vină la seminarul de aici, mi-a spus. Dar nu veni. Du-te altundeva. Aici vor ataca tot ceea ce ai ajuns să crezi.”

Nu realizam atunci că tot ceea ce aveam să cunosc sub numele de „liberalism protestant” era în perioada sa de apogeu la multe dintre Seminariile Confesionale. M-am înscris la Seminarul Teologic din Dallas, Texas, și îmi dau cuvântul că nu era în nici un chip liberalist.

Timpul petrecut în Dallas m-a lămurit pe deplin despre problema Inspirației Sfintei Scripturi. Deși nu trecusem printr-o criză reală legată de această problemă, la Dallas am învățat

⁸ În SUA cuvântul „seminar” desemnează un nivel universitar de studii, spre deosebire de România unde este vorba de studii liceale.

de ce este inspirată Biblia, cum se autodefinesc Scripturile, precum și despre importanța citirii și a credinței în cuvântul Scripturii. În primul an de seminar, Marilyn, mireasa mea, locuia împreună cu mine peste drum de Universitatea Metodistă de Sud unde a studiat ea în primul an de facultate. La această universitate mi-am început eu programul în cadrul Cruciadei din campus.

În anul următor, mi s-a propus să mă mut la Chicago pentru a începe Cruciada din campus la Universitatea de Nord-Vest din Evanston, ca să elaborez un comitet pentru zona Chicago, precum și pentru a recruta personal la Colegiul Wheaton. L-am rugat pe arhivarul din Dallas, devenit mai târziu director, Donald Campbell, să mă sprijine în încercarea de a părăsi seminarul după un an de studiu și pentru a mă transfera la Școala de absolvenți, Wheaton. Mi-a dat binecuvântarea și ne-am mutat în „orașul vânturilor” (Chicago), în vara anului 1961 pentru a ne începe activitatea acolo.

La Wheaton am reluat procesul de demistificare a Bisericii. Fusesem deja instruit, atât în cruciada din campus cât și la Seminarul din Dallas, să resping orice fel de conotații sacramentale sau liturgice. Am întâlnit și câțiva „ciudați” sau „rebeli” la Wheaton care purtau

ochelari fini și haine sport din stofă și preferau Biserica de tip episcopal. Noi ceilalți ne aplecam asupra a ceea ce devenise cu adevărat un fenomen american în expansiune: „Biserica Bibliei”. Eram atras de predicare și de expunerile biblice. De asemenea, activitatea muzicală, deși uneori îți lua ochii, era cel puțin energetică și vie. Erau momente în care și eu și Marilyn am fi dorit puțin mai multă demnitate, sau maiestate, în felul în care erau oficiate serviciile în diminețile de duminică, mai ales că în schimbul predicării Bibliei se renunțase la importanța acordată preamăririi lui Dumnezeu.

Înainte de absolvirea facultății, un membru al Frăției m-a acuzat că încercam să răscumpăr „chilipirul” reprezentat de Creștinătate. M-am făcut mic de tot când l-am auzit spunând-o, deoarece bănuiam că ar fi putut avea dreptate. Dar care era alternativa? Cu cât studiam mai mult liberalismul în Bisericile de primă importanță, cu atât mă temeam mai mult că aș fi putut renunța vreodată la predicarea Bibliei, atras fiind de frumusețea cultului.

Câteodată vizitam împreună cu Marilyn câte o parohie evanghelică luterană sau prezbiteriană, și mă simțeam tentat de un cult, de o slujire mai serioasă. Totuși ezitam să ne alăturăm lor, când câteva străzi mai încolo,

găseam o altă biserică a aceleiași confesiuni, în care pastorul se îndoia de Învierea lui Hristos, de nașterea Lui din Fecioară sau de alte precepte fundamentale ale credinței creștine. Simțeam prea mult realitatea trăirii personale alături de Hristos, bucuria credinței și dragostea față de Scripturi, pentru a dori vreodată să participăm la un act de necredință. Ne bucura gândul că eram creștini devotați, și hotărâserăm că nimic nu avea să schimbe acest lucru. După un an petrecut la Wheaton, ne-am mutat la Evanston pentru a ne dedica în întregime, în următorii șase ani, muncii și oboselii câștigării campusului de la Universitatea de Nord-Vest. Am întâmpinat o rezistență dârză din partea comunității religioase din campus, care ne percepea ca o amenințare pentru grupurile profesionale de studenți deja determinate. Nu erau binevenite nici convingerile noastre evanghelice, nici identitatea noastră „parabisericească”. Cu toate acestea, la mijlocul anilor șaizeci am reușit, în sfârșit, să facem din cruciada din campus un grup recunoscut la universitate.

Echipele noastre alcătuite din personal și studenți își petreceau orele vorbind în cadrul diferitelor grupuri existente în campus și discutând cu studenții despre Hristos, în mod individual, ori de câte ori îi întâlneau la o Cola

sau la o cafea. Am devenit grupul creștin din campus cu cea mai rapidă dezvoltare. Am început să fim tolerați pentru că eram hotărâți să jucăm după reguli, dar cu toate acestea încă mai existau critici teologice aprinse la adresa noastră. Eram văzuți ca hoți de credincioși și fundamentalști. Evanghelizarea însă îmi intrase în sânge, câștigarea oamenilor pentru Hristos îmi dădea un sentiment de împlinire și răsplată interioară.

„ȚEAVA”

În fiecare vară, tot personalul american al Cruciadei din campus se aduna pentru training la Arrowhead Springs, sediul central, de lângă San Bernardino, California. Noi, directorii regionali, am devenit de nedespărțit. Purtând singuri războaiele din campus, în tot timpul anului, numărăm zilele rămase până când aveam să ne destindem împreună la Arrowhead Springs pentru programul de vară. Luam masa împreună, jucam handbal, înotam, făceam băi de aburi și studiam Scripturile împreună.

Toată această activitate ajunsese să fie denumită „țeava”. Ni se părea că atunci când deschidem Biblia împreună, Sfântul Duh ne vorbea tuturor de parcă am fi fost o singură persoană, călăuzindu-ne constant către milostivirea lui Dumnezeu și aducându-ne din nou în sânul Bisericii.

„De ce să nu fim noi Biserica?” ne întrebam. În Noul Testament singurul lucru pe care l-a inițiat vreodată Hristos a fost Biserica.

Ne plăcea ceea ce făceam, dar Faptele Apostolilor vorbesc despre Biserică nu de o paraberică. Vara lui 1966 a constituit momentul de turnură. Jon Braun era noul nostru coordonator în domeniu, la nivel național, Dick Ballew era

directorul regional pentru partea estică, Jim Craddock răspundea de regiunea sudică, Robert Andrews de regiunea vestică, iar mie îmi revenea nordul – Marea Regiune a Celor Zece. Zelul nostru de a descoperi creștinismul Noului Testament ne-a făcut să ne întâlnim pe toată durata acelei veri, la ora 6 fix în fiecare dimineață, pentru a lua micul dejun la restaurantul Sage din centrul orașului San Bernardino. Adesea, Gordon Walker, directorul nostru african și Ken Berven omologul său canadian, ni se alăturau. Ne așteptam ca „șeava” să se deschidă, pentru ca Dumnezeu să ne vorbească prin Scripturi, de cele mai multe ori prin intermediul Epistolelor din Noul Testament.

Studiam Noul Testament, atenți la pasajele despre Harul lui Dumnezeu și despre Biserică. În acea vară, ne-am convins că indiferent de ce formă va avea, în cele din urmă, va trebui să devenim o Biserică. Vedeam în Biserică locul în care se manifestau Harul și Mila lui Dumnezeu. Consideram că fiecare credincios avea daruri de adus, că întregul Trup al lui Hristos putea să funcționeze, nu doar unul sau doi „profesioniști” plătiți. Biserica urma să devină o comunitate.

Eram influențați de faptul că, în Noul Testament, Biserica începuse în case particulare, primele biserici fiind construite abia în secolul al III-lea. Deși nu eram obsedați de miracole, cu toții

tânjeam după un loc în care să poată avea loc vindecări reale și în care să poată fi rostită dreapta învățătură a profeților, un loc în care fiecare să se simtă în largul lui. Ne mai doream un cămin în care cei răniți să poată fi îngrijiți și în care păturile de jos ale societății să fie la fel de importante ca și reginele care se întorc acasă. Cu cât ne cufundam mai mult în Noul Testament, cu atât ne obseda mai tare faptul că era incompletă existența noastră într-o ramură discontinuă a Bisericii.

Inițial, am văzut o soluție simplă și imediată la dilema noastră. Să transformăm Cruciada din campus într-o Biserică. Știam dinainte de a începe că nu ne va ieși, dar oricum, am mers mai departe și am încercat. Nu am reușit.

În toamna anului 1966 am început să formăm grupuri de mobilizare studențească în campusuri, gândite, pe cât posibil, după viziunea noastră asupra Bisericii Noului Testament.

Predam despre comunitate, angajament și muncă în echipă dar am încetat brusc practica Botezului și a Împărtășaniei. Aceste grupuri au fost întâmpinate cu toate reacțiile posibile, de la critici puternice din partea creștinilor temeinici, până la nenumărate laude din partea celor mai radicali și mai vizionari. Fără a ne dori acest lucru, intrasem în contradicție cu filosofia Cruciadei din campus. Nu puteam continua în această manieră nedefinită.

EXODUL

În cele din urmă, mai multe lucruri i-au determinat pe treizeci dintre noi să părăsească organizația Cruciadei din campus în anul 1968. În ceea ce mă privește, simțeam că împlinisem tot ceea ce puteam să realizez acolo. Curentul parabisericesc nu mă mai anima. Vroiam mai mult. Dar vreau să vă spun că, până și în prezent, mai degrabă aș prezenta Evanghelia lui Iisus Hristos în frăția unei facultăți sau într-un club universitar feminin decât oriunde altundeva pe pământ.

Ne simțeam lipsiți de libertate. Ne doream să abolim toate restricțiile și să facem tot ceea ce se făcea în primul secol – să îi botezăm pe cei convertiți, să împărtășim, să luăm de mai multe ori cuvântul împotriva răului. Pe scurt, ne doream, mai presus decât orice altceva, să devenim Biserica Noului Testament.

Asta era! Biserica Noului Testament! Peste ani, în mare parte prin lectura Scripturilor și istoria Bisericii, pasiunea pentru Biserica Noului Testament a pus complet stăpânire pe noi. Mi-e jenă să relatez un incident, pentru că sună mesianic și arogant cum, într-o oarecare măsură, poate că a și fost. Călătoream cu trenul împreună cu Jon Braun dinspre Evanston către centrul orașului Chicago, într-o zi din 1967, când i-am spus:

„Știi ce suntem noi? Suntem reformatori. Întocmai ca Luter și Calvin, vrem să aducem Biserica înapoi la ceea ce ar trebui ea să reprezinte.”

M-a aprobat cu privirea.

„Nu spun că suntem în liga lor, am bătut în retragere. Și nu vreau să par ridicol, dar ceea ce vrem să înfăptuim este cu adevărat reformarea Bisericii.”

„Ai dreptate”, a consimțit el, și era de parcă am fi recunoscut în sfârșit cu voce tare acest lucru unul față de altul.

Un alt motiv pentru care am plecat a fost, pur și simplu, convingerea că Dumnezeu vroia ca noi să facem asta. Tocmai acest lucru ne-a dat putere să rezistăm celor mai grele zile ale exodului. Eram în fața provocării de a părăsi ceva sigur din punct de vedere financiar, lucru chiar puțin de admirat în prezent, pentru a începe o nouă credință și a lua totul de la capăt.

Era în anul 1968, în februarie, iar eu țineam un discurs la unul dintre campusurile satelit ale Universității Wisconsin, în La Crosse. În timp ce mă întorceam în camera unde eram cazat pentru noaptea respectivă, am simțit un ghionț și am auzit o voce slabă zicându-mi: „Vreau să plec!” Imediat ce am ajuns în cameră, i-am telefonat lui Jon, la casa lui din California.

„Am terminat!” l-am anunțat, neștiind ce altceva să-i spun. A urmat o lungă tăcere la capătul celălalt al firului.

„Și eu”, a spus el, într-un sfârșit.

Am trimis prin poștă scrisoarea de demisie. Mai târziu, în aceea săptămână, exodul începuse.

ÎNCEPUTUL CĂLĂTORIEI

În vara aceea am chemat cât de mulți am putut dintre foștii membri, aflați în creștere numerică, și am început să predicăm și să învățăm doctrina Bisericii Noului Testament; cel puțin pe cât am înțeles-o noi. O biserică luterană din La Jolla, California, ne lăsase să-i folosim posibilitățile. Nu știam cum să realizăm ceea ce susțineam, dar entuziasmul nostru nu putea fi oprit.

„Jocul nostru poartă numele de Biserică”, anunțam noi. Acesta este motivul pentru care evangheliismul modern nu poate schimba lumea, pentru că el este îndreptat către sine, nu spre Biserică. Oamenii nu sunt atrași în Trupul lui Hristos. Sunt ca niște nou-născuți lăsați undeva la ușă, să se hrănească și să-și poarte singuri de grijă.

Într-o dimineață, în timpul conferinței, am ieșit din sala de întâlnire și am zărit un tânăr care citea: „Nu Dumnezeu este mort, ci Biserică”. „Amin!” mi-am zis în gând. Nu doar că cei convertiți se pierd pe drum, dar Bisericile sunt atât de patetice încât nu pot să-i păstreze nici pe cei

care vin într-adevăr la ele. Biserica este prizoniera unui Babilon invizibil al zilelor noastre.

Deci asta era. Biserica era răspunsul, dar nu oricare dintre Bisericile cunoscute. Ne gândeam la Biserica Noului Testament. Și aveam să descoperim, după puțin timp, că mulți alții căutau același lucru. Începeam, ceea ce în curând aveam să numim, *căutarea oarbă a Bisericii perfecte!*

Cel mai ușor lucru pe care-l puteam face ar fi fost să pornim o organizație rivală, și, de această dată, să o facem bine. Găsisem chiar și un nume pentru ea: FOCUS (Asociația Studenților Creștini din Universități). Depășisem ca experiență trăită, ca predicare și comunitate, tot ce ar fi realizat vreodată Cruciada din campus.

Din fericire, „țeava” era încă deschisă. Nici unul dintre noi nu și-a mai găsit liniștea atunci când am pus la cale un asemenea plan. Un lucru era sigur: aveam familii de hrănit și nu exista nici o cale legitimă pentru a strânge bani și a continua să funcționăm ca în trecut. De aceea, mulți dintre noi se hotărâseră să-și găsească locuri de muncă.

Peste toate, cel mai dificil a fost să facem față capitolului de relații publice. În ochii lumii, fostele trupe, printre care și noi, erau privite ca și când ar fi părăsit sacerdoțiul și ar fi cedat plăcerilor și siguranței lumii. Dick Ballew a început să vândă cafea în Atlanta. Jon Braun s-a angajat pentru scurt timp și a condus o tabără de tineret la Washington,

apoi a revenit la zugrăvitul caselor. Eu am locuit în Evanston pentru un an și am început să scriu, apoi, în anul următor, m-am mutat la Memphis și am lucrat la Universitatea de acolo.

Cu toții ne-am încercat pricepera în construcția de case parohiale, cu mai mult sau mai puțin succes. Am păstrat legătura prin scrisori și telefoane.

MEMPHIS.

Când Marilyn și cu mine am ajuns în Memphis, în toamna lui 1969, aveam patru copii. Ne-am cumpărat o casă spațioasă și veche în zona de la jumătatea orașului, în special pentru a avea o sufragerie îndeajuns de încăpătoare să primim oameni la întrunirile creștine. Am fost angajat ca director de dezvoltare la Universitate și ca vice-președinte al Fundației universitare, în esență, un post de strângere a fondurilor care mă puneă în legătură atât cu universitatea cât și cu liderii civici. Cel mai important era că această poziție mă ținea în strâns contact cu structurile studentești.

Când am ajuns la universitate, am întâlnit un grup dezorganizat de 15-20 de studenți creștini, care mergeau peste tot împreună și care, din diferite motive, nu se potriveau grupurilor religioase existente în campus. Acești studenți

împărtășeau aceeași viziune nedefinită asupra Bisericii Noului Testament și își doreau ca ceva să apară în această direcție. Seara de duminică a devenit momentul prielnic, iar locul ales pentru dezbateri era casa noastră. Aproape singura noastră regulă nescrisă era că nu vom invita noi oameni să vină. Departe de a fi exclusiviști, simțeam cu toții nevoia de a ne dezvolta în propriul nostru fel de a înțelege Biserica, înainte de a-i invita pe alții să participe.

Marilyn și cu mine am făcut o înțelegere. Acea de a nu căuta, în mod voit, lideri în rândul studenților, așa cum făcuserăm în Cruciada din campus. În efortul nostru de a vedea Trupul lui Hristos format din toți cei care urmau să se alătore, încercam doar să ne punem la dispoziția tuturor celor ce se arătau interesați de mesajul creștin. Ironia a fost că, la sfârșitul celor trei ani petrecuți la Memphis, printre cei care își puseseră viața în slujba lui Hristos erau și președintele studenților, vice-președintele, președintele AWS, președintele unei frății – alături de câțiva oameni obișnuiți, niște traficanti de droguri, prostituate, fugari, hipioți, precum și mulți alții. Indiferent de greșelile făcute pe parcurs, știam sigur un lucru: Hristos putea fi urmat de întreaga omenire. Diversitatea darurilor, a Tainelor, și a consecințelor, putea fi experimentată cel mai sigur în cadrul comunității creștine.

În ciuda planurilor noastre de a nu ne face cunoscuți în Memphis, acest lucru s-a întâmplat. Una dintre fetele din grupul de duminica noaptea vorbise despre Hristos cu stilista care se ocupa de părul ei, iar aceasta a cerut să fie botezată. A început și ea să vină la noi în nopțile de duminică. Fiind atât de importanți, aceasta a fost încântată să devină o parte a unui grup încheiat de creștini care se îndrăgeau și care aveau grijă unii de alții, așa că a început să invite pe oricine putea. Ne-am dublat numărul, apoi ne-am triplat, și în unele nopți trebuia să ne mutăm în curte pentru a putea să-i găzduim pe toți.

Cu cât ne dezvoltam mai mult, cu atât mai puțin deveneam o Biserică. Deși doream să fie altfel, noaptea de duminică s-a transformat într-o întâlnire inedită la care ajungea toată lumea și care includea cântări energice, interpretarea unei învățături din Sfânta Scriptură, și timp alocat rugăciunii spontane și recunoștinței. La sfârșitul întâlnirii, adesea lansam tuturora un îndemn „de a se ruga și a-și da viața lui Hristos indiferent de locul unde se aflau”. Practicam împărtășania în aproape fiecare săptămână, cât am fost mai puțini, însă, atunci când mulțimea s-a extins, acele momente s-au rărit. Nu știam niciodată cu siguranță cine și în ce stare sufletească urma să vină.

În alte părți ale țării, colegii mei urmau de asemenea, ideea bisericilor în case sub diferite forme și cu diferite rezultate. Gordon și Mary Sue

Walker se mutaseră în Mansfield, Ohio, din Columbus, și aveau în întreținere o fermă mare. Fără nici un motiv evident, fugarii, autostopiștii și alți aventurieri au început să apară la ușa lor. Peste puțin timp, o comunitate mică de tineri și tinere se dezvoltase în jurul lor și astfel, au pus bazele unei biserici în subsolul amenajat al casei lor. Gordon îi boteza pe fiecare dintre cei aduși la Hristos (o dată, în cadrul unei întâlniri, chiar în timpul unei furtuni de zăpadă, a botezat 26 oameni într-o mlaștină înghețată de la fermă), iar împărtășania săptămânală devenise o obișnuință în diminețile de duminică.

Harold și Barbara Dunaway au mai rămas o vreme cu Cruciada din campus în Anchorage, dar au părăsit personalul la puțin timp după noi. Harold a înființat un consiliu care să sprijine cumpărarea unei case catolice de întâlniri în care a pus bazele unei comunități similare grupului din Mansfield, însă fără nici o legătură cu acesta. Își puseseră numele de Maranatha North. La începutul anilor '70, acest grup a evoluat de la o asociație ce organiza întâlniri creștine, la stadiile incipiente ale unei Biserici.

Jack și Esther Sparks și-au continuat munca de propovăduire a mesajului lui Hristos, pentru a avea impact asupra culturii rivale din Berkeley.. Plecând de la aceasta, a apărut o biserică chiar în incinta casei.

Familia Ballew înființase o biserică în sufrageria lor din Atlanta, care, în cele din urmă, a eșuat. Împreună cu familia Braun s-au mutat în zona de lângă Santa Barbara pentru a se alătura fostului grup al Cruciadei din campus, de la Universitatea California, din Santa Barbara (UCSB), grup care și el urma aceluiași vis al Bisericii adevărate. Acest lucru a dus la o mai strânsă apropiere geografică de membrii familiei Sparks care, către sfârșitul erei hippy, în 1974, se mutaseră în comunitatea din apropierea UCSB.

REUNIUNEA: 1973

Pe la începutul anilor '70, mulți dintre noi în diferite locuri și, în mare parte, pe cont propriu, am simțit o dorință crescândă de a munci mai intens împreună. După trei ani la universitate, am demisionat și m-am mutat la țară, la o oră depărtare de Memphis, pentru a restaura o casă de dinaintea Războiului Civil pe care o achiziționasem. Această mișcare mi-a permis totodată să petrec mai mult timp ca soț și ca tată al celor ce aveau să fie, peste puțin timp, șase copii. Pentru a mă întreține, am revenit la scrierile pe cont propriu, activitate practică în ultimul an petrecut la Evanston.

În vara lui 1973, câțiva dintre noi erau programați să participe la Dallas la o convenție de o săptămână a editorilor creștini. Ne-a fost sugerat să încercăm aducerea împreună a cât mai mulți dintre foștii membrii, pentru a vedea dacă putem înființa cel puțin o rețea informală printre aceia dintre noi care erau antrenați în procesul de construcție a caselor pentru Biserica Noului Testament. Au venit în jur de șaptezeci de oameni.

Am schimbat opinii, am purtat polemici, am ținut prelegeri, ne-am confruntat asupra interpretării Scripturii și am luat masa împreună, în cea mai mare parte a săptămânii. Părea că toți se temeau să pornească ceva nou, așa cum spuneam noi. Dar, pe de altă parte, eram sătui să ne chinuim singuri. Când s-au mai liniștit apele, câțiva dintre noi am hotărât să stabilim măcar legături oarecum neoficiale.

Câteva luni mai târziu, ne-am întâlnit la reședința familiei Sparks din Berkeley. Fără a avea prea multe în comun, în afară de dorința noastră de a vedea cum ia naștere expresia adevărată a creștinismului nou-testamentar, am decis că șase dintre noi, care aveau patruzeci sau peste patruzeci de ani, urmau să ocupe poziții de conducere în tot ceea ce aveam să întreprindem. Mai târziu, am fost inclus ca al șaptelea. Acest grup se reunea câte o săptămână pentru a supraveghea mica rețea de biserică pe care le reprezentam noi.

Era, de asemenea, foarte important pentru grupul nostru ca cererile venite din partea fiecărei persoane să fie făcute cunoscute celorlalți și, cel puțin, în măsura în care exista o autoritate evidentă să fie puse în practică. În săptămânile și lunile care au urmat, ne-am dat seama cât de puțin știam în legătură cu ceea ce noi numeam tot mai des „Biserica Noului Testament”.

„Toți pretind că reprezintă Biserica Noului Testament”, se plângea Jack Sparks la una dintre întrunirile noastre. Catolicii spun că ei sunt Biserica Noului Testament, bapțiștii că ei sunt, cei din „Biserica lui Hristos” spun că ei și nicidecum alta. Trebuie să aflăm cine are dreptate!

Intrarea lui Sparks în rândurile noastre era atât de valoroasă pentru noi, tocmai pentru că el nu beneficiase de educația evanghelică pe care cei mai mulți o aveam. În inimă era evanghelic, dar aducea un suflu nou și întrebări mai creative despre ceea ce reprezenta Biserica și despre ceea ce putea Ea să devină. Nu era din zonele SUA unde fundamentalismul protestant era practicat la scară largă și știa puține despre discuțiile de acest gen.

„Cum adică cine are dreptate?” l-a provocat cineva din spatele sălii. „Noi avem Biblia, nu-i așa? Înveți despre Noul Testament, citindu-l.”

„Ascultă, îți scapă ceea ce urmăresc eu”, a replicat Jack în felul lui plin de compasiune cu care aborda chestiuni delicate. Ca protestanți, ne

știm trecutul până la anul 1517 și perioada Reformei. Ca evangheliști, adică oameni ai Bibliei, ne știm parcursul până în anul 95 sau cam pe atunci, când apostolul Ioan a terminat scrierea Apocalipsei. Este timpul să umplem golul dintre aceste perioade.

„Are dreptate”, a consimțit Gordon Walker. Pe viața mea, nu pot să-ți dau detalii despre locul unde a ajuns acea Biserică a Noului Testament.

„Și eu sunt de aceeași părere”, adăugă Jon Braun. „Ceea ce vreau să știu este cât timp a rămas Biserica devotată lui Hristos. Cu toată sinceritatea vă spun, am fost învățat că declinul Bisericii a început în clipa în care apostolul Ioan și-a dat ultima suflare. Să fie oare adevărat? Și dacă nu, atunci când și unde a greșit Biserica? Cum ar fi putut totuși să fie evitată Reforma?”

„Cred că putem face asta dacă ne delimităm pe domenii de studiu”, zise Sparks. Eu unul aș alege domeniul cultului. Pot să coordonez un studiu biblic și să cânt din strună dar chiar am probleme când e vorba despre cult. De fapt, nici nu știu sigur care este adevăratul cult. Să aibă dreptate cei harismatici? Ar trebui să fim spontani și să ne rezumăm la asta? Să existe oare o altă cale pe care creștinii au fost chemați să se închine?

„Atunci lasă-mă pe mine să mă ocup de istoria Bisericii”, zise Braun. „Vreau să ajung la continuitatea istorică a Bisericii, să aflu care

Biserică e cea bună și care nu, cum s-a menținut sau s-a abătut de la drumul ei.”

„Este important să găsim sursele primare”, ne-a îndemnat Sparks. „Nu va fi suficient doar să citim însemnările învățaților moderni. Trebuie să ajungem chiar la documentele primare și să citim ceea ce au avut de spus primii scriitori, cei buni dar și ereticii.”

„Eu voi alege domeniul doctrinar”, se oferi Dick Ballew. „M-am săturat să alerg după orice curent spiritual care circulă prin oraș. Vreau să știu în ce a crezut Biserica de la început și în ce nu. Vreau să caut echilibrul. De exemplu, ce e cu toată importanța pe care o dăm detaliilor despre a Doua Venire a lui Hristos? E un lucru bun? Făceau asta și primii credincioși? Am câteodată sentimentul că știm mai multe despre a Doua Venire decât Însuși Dumnezeu.”

„Dar cel mai important lucru, a continuat Ballew, este să aflăm ce credeau primii creștini despre Iisus Hristos. Ce i-a făcut atât de dornici să moară pentru El?”

Gordon Walker fusese tăcut în cea mai mare parte a întrunirii. Ca fost preot baptist în sud, el fusese educat la seminarul din Fort Worth, din Texas, și păstorise mai multe comunități baptiste din sud înainte de a deveni membru al Cruciadei din campus.

„Vă spun eu ce am de gând să studiez”, zise el cu un oarecare scepticism în voce. „Voi alege Biblia. Planul meu este să verific tot ceea ce voi ceilalți fraților ați găsit împotriva Bibliei. Pentru că dacă nu se justifică acolo, eu nu accept nimic.”

„Este destul de corect, afirmă Jon Braun. Exact cum trebuia să se întâmple lucrurile. La urma urmei asta trebuie să fie pilonul central pentru orice vom crede.”

Ken Berven a ales anii pre-reformei, Ray Nethery – care a demisionat în 1978 - epoca post-reformistă, și imediat după aceea am fost ales eu coordonatorul lucrărilor.

MAI MULT DECÂT UN EXERCITIU

Totul ar fi fost academic, desigur, dacă discuțiile noastre s-ar fi oprit acolo. Dar nu căutam doar simple fapte. Au fost două lucruri cu care ne-am confruntat.

În primul rând, acum eram cu toții responsabili pentru congregații, indiferent cât de mici erau. Le promiseserăm oamenilor să-i aducem pe drumul doctrinar istoric al credinței Noului Testament. Pentru a realiza aceasta nu ne doream să fim încă o „marcă” a Creștinismului. Nu urmăream să rămânem protestanți, să devenim catolici, să fim pentecostali sau să fim împărțiți.

Motivația noastră era să fim cel mai bun popor creștin cu putință. Să fim în secolul XX expresia Bisericii din primul secol.

În al doilea rând, și nu pot să exprim îndeajuns importanța acestei hotărâri, căzuserăm de acord ca, în timp ce-i studiam istoria, să facem și să fim tot ceea ce știam că făcuse și fusese Biserica Noului Testament. Dacă descopeream că nu aveam dreptate, urma să ne schimbăm. Eram deciși să credem în doctrina ei, să-i venerăm cultul și să-i reflectăm organizarea cât mai bine posibil. Sau, altfel spus, dacă realizam că toți creștinii de pretutindeni au crezut într-un anumit adevăr sau au ținut o anumită practică, dacă ea se realiza de către toți și dacă se regăsea în Sfânta Scriptură, urma să ne schimbăm cursul în funcție de, și urmând credința înaintașilor noștri.

Începea să se dezvolte aici o ermineutică, un mod de interpretare a Scripturii. Ani de-a rândul am avut tendința să ne imaginăm Biserica prin periplul ei prin istorie ca un fel de structură comunitară, veche de două zeci de secole, cu temeliiile turnate pe rând, în fiecare secol, pentru a reflecta cultura de atunci. Ni se părea că începeam acum să vedem Biserica sub forma unei structuri verticale veche de două zeci de secole, construită pe temeliiile lăsate de apostoli și de profeți, avându-L ca piatră în capul unghiului pe Însuși Hristos.

În loc să fim nevoiți să ridicăm temelii noi cu fiecare generație sau fiecare secol, ne luptam să vedem dacă era posibil să menținem temelii apostolică, cu credința pusă în slujba sfinților o dată pentru totdeauna și, în replică, să ridicăm o nouă structură pe această temelie, o structură adecvată zilelor noastre, pentru a adăposti oamenii zilelor noastre. Ne simțeam din ce în ce mai puțin confortabil întrebând:

„Se regăsesc creștinii secolelor trei și patru în Biserica noastră? Problema se punea mai mult invers: Ne găsim noi în Biserica lor?”

Cred că puțini oameni din America și chiar din lume erau în măsură să realizeze tipul de muncă pe care ni-l propusesem noi. Eram îndatorați lui Dumnezeu și unul, și altul. Eram micuți, liberi să ne mișcăm și liberi să ne schimbăm. Dispuși să ne adaptăm la ceea ce aveam să descoperim, eram dispuși să nu facem compromisuri la părerea nimănu. Nu eram atașați de nici o Biserică stabilită și eram niște oameni care renunțaseră la structuri și care erau de asemenea dispuși să se schimbe. Nu aveam granițe, nici vreun grup de susținători care să ne strângă punga dacă nu erau de acord cu ceea ce dezvoltam din istoria Bisericii. Tot ce ne doream era Hristos și Biserica Lui. În loc să judecăm istoria, invitam istoria să ne judece.

Întrebarea noastră principală se referea la ceea ce se întâmplase cu Biserica, aceea despre care citeam în paginile Noului Testament:

„Se mai afla ea prin preajmă? Și dacă da, unde?” Ne doream să fim o parte a ei!

O SĂPTĂMÂNĂ DE NEUITAT

Pentru mine, cea mai memorabilă și dureroasă săptămână a călătoriei noastre a fost cea din februarie 1975. Ken Berven ne aranjase să dispunem de o cabană pe insula San Juan din Puget Sound în afara părții de coastă din Seattle. Afară era răcoare și umezeală, înăuntru la fel. Cabana avea o podea vastă din ciment și doar două pături pentru șapte oameni. Celui mai în vârstă participant și celui cu cele mai mari dureri de spate, adică lui Ken Berven și mie, ni s-au dat păturile.

Aceasta a fost săptămâna în care am stat împreună și ne-am învățat unul pe altul primele fragmente despre ceea ce studiam în domeniile particulare de cercetare pe care ni le alesesem.

RAPORTUL ASUPRA CULTULUI

Cred că domeniul cel mai dificil de schimbat este, pentru orice creștin, cel al serviciului divin de duminică dimineața. Alcătuirea consiliului bisericesc se poate schimba, păstorul poate fi înlocuit, comitetul alcătuit poate propune

schimbări, însă felul în care se desfășoară lucrurile duminică dimineața, indiferent că ești reformat, romano-catolic, penticostal sau prezbiterian, ar fi bine să nu se schimbe prea mult. Dintre noi șapte, doi erau educați în Biserici liturgice, iar restul în Biserici moderate, chiar informal independente. Dar toți am optat, în anii noștri de maturitate, pentru un stil al cultului foarte informal, aproape spontan, și am încurajat cultul spontan în aproape toate bisericile noastre.

Consideram că dispuneam de un întreg arsenal de versiuni biblice care să ne susțină. Ziua Cincizecimii din *Faptele apostolilor* capitolul 2, întotdeauna începea aceste dezbateri, apoi ele continuau cu *I Corinteni* capitolele 12 și 14, și urma apoi incidentul cu Eutihie din *Fapte*, când apostolul Pavel a predicat timp de jumătate de noapte. Jack Sparks a luat cuvântul pentru a ne relata ce învățase el despre cult din primele consemnări din istoria Bisericii.

„Cultul creștin a fost de la început liturgic”, a început el. „Cele mai vechi relatări ne spun că... !”

„Probabil că glumești”, l-am întrerupt eu. „Nu poți avea dreptate!”

„Nu-ți cer să-ți placă ce am descoperit eu, continuă Jack, însă cele mai vechi trei izvoare... !”

„Așteaptă!” am protestat din nou. „Ești sigur că ai studiat materialul potrivit? Este ceea ce ai citit tu reprezentativ? Nu am auzit vreodată la

seminar sau în lecturile mele personale pe nimeni care să învețe că Biserica a fost liturgică la început! Întotdeauna am considerat că Liturghia reprezenta ceea ce a intrat în Biserică atunci când puterea Sfântului Duh s-a estompat.”

Orice ai spune despre Jack Sparks, nu-l poți acuza vreodată că omite ceva în cercetare. Am descoperit că era cel mai bun cercetător pe care l-am întâlnit vreodată. Palmaresul lui include nu doar o operă academică remarcabilă prin doctoratul său, ci și mulți ani petrecuți lucrând cu studenții de la doctorat și de la studii post-doctorale la Penn State. Mai mult decât atât, trebuia să recunosc că acest om nu s-a repetat pentru a convinge. I-ar fi fost mai ușor dacă n-ar fi existat relatările timpurii legate de serviciul liturgic, întrucât și el, ca și mine, își învățase Biserica să fie spontană în aceasta privință.

Ne-a introdus în cele trei surse timpurii universal recunoscute, izvoare din afara Scripturilor, care ne povestesc cum era cultul creștin la început. Izvorul considerat aproape mereu a fi primul este relatarea Sfântului Iustin Martirul și Filosoful, în lucrarea lui „*Apologia Întâi*”, scrisă în jurul anului 150 d.Hr, lucrare în care a așternut pe hârtie, pentru împăratul de atunci, modelul cultic creștin. Acesta arăta astfel:

SYNTAXIS (Adunarea)

- Salut și răspuns;
- Imne, intercalate cu
- Citiri din Scriptură, „Faptele apostolilor”;
- Omilia (Predica);
- Concedierea celor nebotezați;

EUKHARISTIA

- Salut și răspuns;
- Ectenii (rugăciuni dialogale);
- Aducerea darurilor de pâine și vin;
- Consacrarea Darurilor;
- Împărtășirea/Comuniunea;
- Mulțumirea;
- Binecuvântarea.

Următorul document era „*Tradiția apostolică*” a lui Ipolit Romanul, scris în jurul anului 200 d.Hr. Scrierea acestuia a servit pentru a întări descrierile făcute cultului, aduse anterior de Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, arătând că aceste practici erau universale în întreaga Biserică.

Cea mai timpurie relatare, probabil nu mai devreme de anul 70 și aflată în centrul perioadei Noului Testament, provenea din „*Didahia*”, numită și „*Învățătura celor doisprezece Apostoli*”. Referința de aici era în special concentrată pe Euharistie, și era semnificativă întrucât apăruse atât de timpuriu. Acești trei martori primari ai Liturghiei și Tainelor reprezentau, alături de Noul Testament și alte referințe străvechi, o mărturie unitară a cultului creștin din primele două secole.

„Asta înseamnă, ne spuse Sparks, că au existat două rânduiele cultice în Biserica primară, care s-au menținut pentru a forma apoi o Liturghie de bază. Prima parte era denumită „*synaxis*”, ceea ce în limbaj simplu înseamnă „*adunare*”. Aceasta era constituită după modelul cultului sinagogii iudaice și l-a precedat imediat pe Hristos. Pentru evreii convertiți la Creștinism era normal să-și mențină principalele tipuri de rugăciune, de cântări ale imnelor, citirile biblice și omilia. A doua parte a Liturghiei creștine de la început a fost Euharistia, ceea ce înseamnă „*mulțumire*”. Ea reprezintă acea parte a cultului care ține până la Împărtășire și o include pe aceasta. Forma acestui serviciu are la bază slujirea oficiată de un preot al Vechiului Testament în Templu, fără a se mai oferi însă viței și capre, ci Trupul și Sângele lui Hristos.”

„De aici vine relatarea biblică de la *I Corinteni* capitolul 11?” a întrebat cineva.

„Da, și de fapt acele cuvinte de instituire au fost mereu repetate în cultul creștin chiar de la început”, a răspuns el.

„Dar Jack, ce ai de spus în legătură cu acuzația că serviciul liturgic⁹ va duce la moartea spiritului și la pierderea vitalității? l-am întrebat.

⁹ De fapt, traducerea exactă se referă explicit la expresia „cult liturgic”. Nefiind acceptată în limba română această asociere, cuvântul „cult” cuprinzând evident și dimensiunea lui liturgică, am folosit sinonimul mai restrâns în sens - „serviciu”.

Știu Biserici care au ajuns cu Liturghia până aici și sunt mai moarte ca niciodată.”

„Sincer, nu cunosc destul încă pentru a-ți răspunde la întrebare, a replicat el. Sunt sigur că vom ajunge la această problemă pe măsură ce ne vom desfășura cercetarea. Dar, pot să-ți spun că Israel a fost liturgic pe tot parcursul istoriei lui și avem Vechiul Testament care o dovedește. Indiferent dacă au urmat sau nu calea Domnului, ei au fost liturgici. Iar Biserica Noului Testament a fost liturgică de la apariția ei, conform celor mai timpurii izvoare. Acest lucru a fost dat. Restul, urma să-l găsim noi mai târziu.”

Cu cât analizam mai mult modelul cultic relatat de Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, cu atât acest model ne plăcea mai mult, și cu atât ni se părea că avea mai mult sens. Apoi, ni s-a părut că, deși ne consideram spontani, însăși spontaneitatea noastră devenise un model. Ne dezvoltaserăm propria noastră liturghie unică.

M-am întors cu gândul la bisericile noastre sub forma unor case. Aceiași oameni ședeau în aceleași scaune în fiecare duminică dimineața, rugăciunile spontane erau, în mare parte, de fiecare dată aceleași, fiecare avea un rând de imne preferate, predica urma în același moment al serviciului religios și încheiam întotdeauna cu comuniunea. În forma ei de bază, că veni vorba, modelul a ceea ce făceam noi duminica dimineața

nu era cu mult diferit de ordinea pe care o relatase Sfântul Iustin în anul 150 d.Hr.

Apoi ne-am întors la întrebările despre Euharistie.

„Ce ați aflat despre modul în care primii creștini considerau pâinea și vinul?” am întrebat.

„Le considerau ca fiind simboluri sau le înțelegeau ca însuși Trupul și Sângele lui Hristos?” (În limbaj modern: era ceva real sau doar un rezultat memorex?)

„De fapt, erau înțelese deopotrivă ca simbol și ca substanță”, a continuat Jack. Cu toate acestea, termenul de „transubstanțiere” avea să apară abia câteva secole mai târziu. Cuvântul cheie este cel de „mister”. Părinții Bisericii au văzut în pâinea și în vinul consacrate, însuși Trupul și Sângele lui Hristos, însă nu au explicat niciodată *cum*. Au mărturisit această Taină ca pe un mister binecuvântat.

Răsuflăm ușurat că nu eram presați de modul de înțelegere al transubstanțierii pe care îl avea Biserica Romano-Catolică, unul pe care îl criticasem adesea ca „un trai mai bun prin chimie”. Totuși, pe măsură ce mă gândeam la cuvintele lui Hristos: „*Acesta este Trupul Meu... acesta este Sângele Meu*”, mi se părea că noi, evangheliștii moderni, făcuserăm un mare deserviciu cuvintelor Domnului, în cealaltă direcție. Mai mult chiar, nu se putea ca oamenii din Corintul secolului întâi să

se îmbolnăvească și să moară pentru un simplu simbol (*I Corinteni* 11, 17-34). Ceva serios, real, trebuie să fi avut loc, odată cu primirea Trupului și Sângelui Domnului.

Ar fi nedrept să ometem partea neplăcută a povestirii. Oamenii ne-au părăsit într-adevăr atunci când am început să predicăm și să practicăm această perspectivă reală sau sacramentală a Sfintei Comuniuni. Dar nu era nimic nou. Din relatările evanghelice se știe că primul val de oameni care L-au părăsit pe Mântuitorul s-a îndepărtat atunci când El i-a învățat: „*Dacă nu veți mânca Trupul Fiului Omului și nu veți bea Sângele Lui, nu veți avea viață în voi.*” (*Ioan* 6,53). Câteva rânduri mai târziu urmează versetul 66: „*Și de atunci mulți dintre ucenicii Săi s-au dus înapoi și nu mai umblau cu El.*”

Din relatările Bisericii primare, ne era clar că serviciul divin era liturgic iar Taina Sfintei Euharistii era elementul central al întregului cult. Sincer vorbind, a durat ceva timp pentru unii dintre noi, printre care și eu, până când ne-am obișnuit cu Liturghia și cu Tainele. Devenisem foarte atașat de activitățile neprevăzute. Totuși, datorită primelor mărturii universale legate de cult, și datorită consonanței lor cu relatările din Noul Testament, am ajuns să învățăm și să experimentăm vechea Liturghie creștină în bisericile noastre. Peste o vreme, am început să ne simțim ca acasă.

DESPRE ISTORIA BISERICII

După mai multe zile de discuții preliminare asupra cultului, am trecut la studiul lui Jon Braun despre istoria Bisericii, ales imediat după încheierea Noului Testament.

„Cel mai uimitor lucru pe care l-am descoperit în ultimele trei luni de lectură este prezența episcopilor în secolul I, a început el. După câte știam eu, episcopii au apărut mai târziu în Biserică, undeva pe la jumătatea secolului II. Dar iată-i, cu mult înainte de anul 100 d.Hr.”

„Îl aveți pe Policarp, un om despre care cu siguranță că am învățat. Acesta a fost episcopul Smirnei prin anul 100. Scriitori de început precum Irineu, ne spun că el a fost fiul duhovnicesc al apostolului Ioan și că a fost numit episcop chiar de către apostoli. Apoi a existat Clement al Romei, numit episcop în Roma în jurul anului 90 d.Hr. Legătura lui cu apostolii lui Hristos este evident menționată de către apostolul Pavel în *Epistola către Filipeni* 4,3. Însă acela care mă șochează cel mai mult este Ignatie din Antiohia, Antiohia Siriei, Biserica ce a adăpostit chiar pe apostolii Pavel și Barnaba, care a fost episcop al orașului din anul 67 până când a devenit martir, în anul 107. Anul 67 d.Hr era un timp biblic. Vorbim chiar de inima perioadei nou testamentare. Și știm doar de

doi dintre cei doisprezece apostoli care erau morți în acea vreme. Nu știți că ceilalți zece s-ar fi împotrivit dacă statutul de episcop nu ar fi fost cunoscut și aprobat?”

Episcopul Ignatie este cunoscut, desigur, de către toți istoricii Bisericii. A lăsat în urmă șapte scrisori, scrise chiar înainte de moartea lui și adresate Bisericilor din orașele prin care a trecut în drumul său spre martiriu. Scrisorile nu numai că au exprimat cu claritate rolul funcției de episcop, ci relatează și despre prezența episcopilor în numeroase alte Biserici. El afirmă răspicat că episcopii de la început au fost numiți în funcție de înșiși sfinții apostoli și că ei reprezintă continuitatea demnității apostolice în Biserică. Abia ne reveniserăm din descoperirea Liturghiei și a Tainelor din Biserica primară și iată că apăreau și episcopii. Primii episcopi – nu mai târziu de secolul I. Am început să devorăm Părinții apostolici, o colecție de scrieri redactate de creștinii care știau și fuseseră învățați de apostoli incluzând și operele lui Ignatie, Policarp și Clement și am descoperit acolo o întregă nouă viziune despre dreptul creștin chiar înaintea ochilor noștri.

Însă, Noul Testament era la fel de categoric în privința episcopilor. *Episcop* nu este doar termenul generic pentru funcția de coordonator și supraveghetor, ci și pentru o demnitate

specifică în Biserică. Din această perspectivă, relatările Noului Testament legate de episcop au devenit deosebit de lămurite.

Primul pasaj din Noul Testament în acest sens apare în *Faptele apostolilor* 1, 20 și vorbește despre apostazia și înlocuirea lui Iuda. În vechea variantă a traducerii Bibliei de către King James (OKJV), stă scris: „Și arhieria lui să o ia altul”. Câteva dintre traduceri protestante mai noi ocolesc cuvântul, redând termenul de „locul de conducere” (NIV), „responsabilitate” (Moffatt), sau chiar mai bine „demnitate” (NASB; NKJV). Cert este că, în textul grecesc cuvântul este „*episcopen*”, iar înțelesul literal e cel de arhierie sau episcopat, adică de oficiul episcopului. Pe vremea când a fost scrisă cartea *Faptele apostolilor*, cuvântul acesta nu mai însemna nimic altceva în afară de episcop. Cei doisprezece erau recunoscuți universal ca primii episcopi ai Bisericii.

Apoi urmează salutul adresat de către apostolul Pavel Filipenilor, epistolă redactată aproximativ în jurul anului 65, în care se spune: „*Pavel și Timotei, robi ai lui Hristos Iisus, tuturor sfinților întru Hristos Iisus, celor ce sunt în Filipi, împreună cu episcopii și diaconii*” (*Filipeni* 1,1). Acest pasaj arată în mod clar existența oficiului episcopal în Biserica din Filipi, pe la jumătatea secolului I.

Deseori se pune întebarea, așa cum ni s-a întâmplat și nouă, privind confuzia dintre prezbiter și episcop în *Faptele apostolilor* și în *Epistole*. Nu există oare anumite locuri (Pavel și preoții din Efes la Milet), și Tit 1,5 („să așezi preoți în cetăți”), în care termenii s-ar putea referi fie la prezbiter fie la episcop? Fără îndoială, posibilitatea unei asemenea încrucișări există în anumite pasaje. Sub același semn, trei oficii specifice ale serviciului pastoral apar atât în Noul Testament cât și în relatările de la începutul istoriei creștine: *episcop*, *preot/prezbiter* și *diacon*. În ceea ce ne privește, cel mai interesant pasaj pe care l-am întâlnit a fost Capitolul 15 din *Faptele apostolilor*, Sinodul apostolic de la Ierusalim. În Antiohia apăruseră neînțelegeri legate de păstrarea Legii iudaice, iar Biserica de acolo nefiind în stare să rezolve problema la nivel local a făcut apel la sfinții apostoli și la frații din Ierusalim. Acest lucru s-a întâmplat în anul 49-50 d.Hr. A fost convocat un sinod care să determine voința lui Dumnezeu și să rezolve problema. Iată ce se întâmplă. În prezența „apostolilor și a preoților” (vers. 4) la sinod, incluzându-l și pe apostolul Petru, când toți au terminat de vorbit, Iacob, fratele (verișorul) Domnului, și nu unul din cei doisprezece a fost cel care a luat cuvântul și a spus: „Bărbați frați, ascultați-mă”. (vers. 13). Tot el a avut ultimul cuvânt în legătură cu ce urma să se facă pentru a

rezolva disputa. De ce Iacob? De ce nu Petru sau unul dintre ceilalți apostoli? Deoarece, conform primilor scriitorilor de la început care tratează subiectul, Iacob era episcopul Ierusalimului atunci când a avut loc sinodul. Iar până la relatarea din *Fapte* cap. 15, cu siguranță că el a funcționat în conformitate.

Mai multe observații au fost foarte utile în ceea ce mă privește, în propria mea trecere de la Biserica de tip congregațional la cea de tip episcopal. Pentru început, exact ca în Noul Testament, orice episcop de astăzi este atent când cere consimțământul poporului. Adevărul e că, o Biserică păstorită de episcop este, în realitate, în același timp episcopală, prezbiteriană și congregațională. Oamenii au cuvântul lor, alături de diaconi și preoți. Diferența e că, în tipul congregațional de organizare este un om – un vot, iar oia sfârșește de obicei păstorind păstorul. În tipul episcopal, oricine poate să-și facă auzită vocea, dar cuvântul proverbial revine episcopului. Așa cum s-a întâmplat cu Iacob în *Faptele apostolilor* capitolul 15, episcopul ia decizia finală.

O a doua observație poate fi cel mai bine descrisă prin relatarea unei conversații din timpul micului dejun, purtată cu președintele unei denominațiuni evanghelice. Avansaserăm cu cercetările până la descoperirea episcopilor la începutul Bisericii și ne devotaserăm conducerii

episcopale. Prietenul meu, a cărui denotațiune este una dintre Bisericile congregaționale, a fost oarecum surprins atunci când ne-am schimbat direcția. El era convins că Noul Testament învața doar tipul congregațional.

Pe măsură ce conversația avansa, a apărut pe tapet și subiectul unei noi mișcări în rândul câtorva Biserici.

„Mai mulți dintre pastorii noștri au îndrăgit învățătura mai multor părinți, oameni ca Ray Stedman”, spuse el.

„E dificil când ești devotat regulilor congregaționale și un astfel de accent, mai clerical intervine. Câteva dintre congregațiile noastre s-au mișcat deja în această direcție. Ce ai face în cazul în care congregația ar vota să se ajungă la o conducere sinodală episcopală?” l-am întrebat eu.

„Nu ne-ar încânta foarte mult ideea, dar am continua cu ea atât timp cât nu ar fi o permanență, a răspuns el. Acest lucru ar fi clerical?”

„Dar ce ar fi dacă oamenii ce formează congregația ar face-o permanentă?” am întrebat.

„Atunci ar trebui să intervin și să-i pun eu capăt”, a spus el.

„Acesta ar fi un lucru episcopal”, am completat eu.

În realitate, cineva sfârșește mereu fiind responsabil. Putem vorbi despre democrație, egalitarism, congregaționism și tot restul, dar, în cele

din urmă, o persoană va ajunge să conducă mulțimea. Oare nu astfel ne învață natura? Chiar și în Treime, în care trei Persoane împart pe deplin natura divină, Tatăl este Purcezătorul/Născătorul, și Izvorul unității. Fie în cer fie pe pământ, există ordine de armate, oameni și îngeri.

Mai e un lucru pe care aș dori să-l spun despre episcopi, un lucru foarte reconfortant. După ani de viață în care am încercat să diminuez autoritatea superioară, în sfârșit știu cine este responsabil. E o onoare să mă închin și să sărut mâna Arhiepiscopului nostru Filip, cu care sunt egal în ceea ce privește înfrățirea noastră întru Hristos, însă în fața căruia mă subordonez voit, ca în fața unui ierarh care veghează asupra sufletului meu.

Nu cu mulți ani în urmă aș fi obiectat cu vehemență la ceea ce tocmai am spus: „Ei bine, e în regulă, dar ce ar fi dacă ai nimeri un episcop rău?”. În primul rând, creștinii ortodocși contribuie la alegerea episcopului lor. În al doilea rând, fiecare episcop răspunde în fața unui sinod de episcopi și în cele din urmă în fața patriarhului. Din acest motiv, atunci când au fost unii răi, ei au fost înlocuiți. (Ereticul Nestorie deținea cele mai înalte oficii în Biserica Răsăriteană și, până și el, a fost înlocuit). În al treilea rând, dacă ar trebui să alegem un lider slab, chiar și acesta ar fi de preferat decât să nu fie nici unul. Anarhia, fie ea religioasă

sau politică, este cea mai rea formă de guvernare dintre toate.

Cred în vechea asumptie baptistă că autoritatea poate corupe, iar autoritatea absolută corupe în mod absolut, deși nici un episcop ortodox nu dispune de autoritate absolută. Dar și reciproca este valabilă: independența poate corupe, iar independența absolută corupe în mod absolut. De aceea independența promovează autoritatea absolută, autoritatea absolută în mâinile fiecărui individ.

Au existat ierarhi în Israel, în Noul Testament și pretutindeni în istoria Bisericii. Din punct de vedere biblic, aceștia apar odată teritorial.

RAPORTUL ASUPRA DOCTRINEI

Ne concentram asupra Liturghiei, Tainelor, și episcopilor, atunci când Richard Ballew ne-a prezentat descoperirile sale asupra doctrinei Bisericii. Aveam nevoie de o pauză și ni s-a dat una. Deși eram oameni devotați doctrinei apostolice, inimile și mințile noastre erau deopotrivă relaxate și iscoditoare în timp ce ascultam cu câtă perseverență creștinii de odinioară predicau și Îl apărau pe Domnul nostru Iisus Hristos ca fiind pe deplin Dumnezeu și om.

„Vom descoperi că fiecare controversă majoră într-un sinod ecumenic începe cu un

vehement atac asupra lui Hristos Însuși, a început Dick Ballew. Primul dintre acestea s-a ivit în vara anului 325 când a fost convocat un sinod bisericesc la Niceea, pentru a rezolva problema ereziei denumită Arianism.”

Arie a fost un preot într-o Biserică din Alexandria. El a provocat neliniște în rândul maselor, învățând oamenii că Iisus Hristos era o ființă creată, ceva ce nu era pe deplin Dumnezeu. Conform lui Arie, existența Lui începea într-un anumit moment din timp. Asemenea tuturor celorlalți falși învățători din istorie, Arie dispunea de un arsenal de versete biblice, însoțit de propriile sale interpretări care să-i sprijine învățătura. El a câștigat adepți al căror număr creștea încontinuu, atât în rândul clericilor cât și al laicilor. Episcopul lui, cuviosul Alexandru, era profund îngrijorat și a convocat câteva sinoade care au respins convingerile lui Arie. Când erezia s-a extins, întreaga Biserică, inclusiv împăratul, s-au implicat.

Pentru a rezolva problema, sute de reprezentanți ai creștinătății de pretutindeni s-au adunat la Niceea în vara de neuitat a anului 325 pentru a dezbate și a decide. Aceasta, deoarece Iisus Hristos promisese Bisericii sale că Harul Sfântului Duh îi va conduce la tot adevărul. Acesta a fost primul mare test de după epoca apostolică.

Pe măsură ce se adunau delegații, printre care și Arie și adepții săi, un alt tânăr s-a evidențiat - Atanasie un strălucit cunosător al Scripturii și un urmaș devotat al lui Iisus Hristos. Cu șapte ani în urmă, la vârsta de 26 de ani, scrisese deja o carte care avea să devină una din cele mai importante opere clasice creștine din toate timpurile: „*Despre Întrupare*”. În introducerea făcută la traducerea în limba engleză a acestei opere, C.S. Lewis a scris că, atunci când a deschis această carte, a descoperit la puțin timp că „citea o capodoperă” (New York, Macmillan Company, 1946).

La sinod, acest tânăr admirabil a devenit unul dintre cei mai înverșunați apărători ai credinței apostolice. Arie nu a reușit să-l învingă pe Sfântul Atanasie. O dată cu trecerea verii, la Niceea a început să apară un puternic consens ortodox. După trei luni, un document sumar ce conținea totalitatea învățăturii creștine asupra Persoanei lui Iisus Hristos, a fost schițat și prezentat. În total, 318 episcopi ai Bisericii au luat atitudine și au semnat ceea ce astăzi este cunoscut drept prima și cea mai lungă parte a *Simbolului de credință Niceo-Constantinopolitan*.

Ortodoxia diaconului Atanasie prevalase în sinod. În ceea ce privește Persoana lui Hristos, nu a fost niciodată un timp în care El să nu fi existat. Acest adevăr a devenit un strigăt de război, căci i-a luat aproape un secol Bisericii să-și păzească

terenul câștigat la Niceea. Deși învins, Arie nu a renunțat. De fapt, după Niceea, mișcarea lui a crescut. Pe undeva, în anii care au urmat, se pare că arianismul putea să prevaleze atât de mult încât cineva a inventat sloganul: „Atanasie, cel ce este împotriva lumii”.

Totuși, în cele din urmă, adevărul lui Hristos a câștigat. El, Cel care era „născut din Tatăl mai înainte de toți vecii”, a fost predicat și preamărit în unica și sfântă Biserică.

Studiul momentului Niceea a contribuit întrucâtva în călătoria noastră către Ortodoxie. Mai întâi de toate, ne-a stabilit o definiție despre ceea ce ne învață Noul Testament despre Iisus Hristos. Preocuparea noastră vizase opera lui Hristos – ceea ce a făcut El pentru noi – fără să fi urmărit în mod necesar cine este El: Fiul veșnic al Tatălui, Cel ce și-a însușit umanitatea pentru salvarea noastră, în același timp Dumnezeu și Om. Am crezut fără îndoială în dumnezeirea lui Iisus Hristos, dar impactul întrupării Fiului lui Dumnezeu nu ne-a atins prea puternic. Crezul niceean a devenit pentru noi, așa cum fusese întotdeauna pentru Creștinătatea ortodoxă, acel zid doctrinar în afara căruia nu îndrăzneam a ne aventura în înțelegerea lui Hristos.

În al doilea rând, Niceea a însuflețit felul în care urmau să se desfășoare sinoadele în Biserică, când episcopi, preoți și diaconi evlavioși se adunau

împreună cu credincioșii pentru a stabili adevărul despre Dumnezeu, iar Duhul Sfânt le vorbea. Sinodul apostolic de la Ierusalim redat în *Faptele apostolilor* capitolul 15, nu a fost un fenomen unic. Întreaga idee de a discerne voința lui Dumnezeu prin consens primise o nouă înțelegere pentru noi.

În al treilea rând, Niceea ne-a introdus în șirul celorlalte sinoade importante din istoria Bisericii. Aceasta deoarece Niceea constituie primul dintre cele șapte Sinoade Ecumenice care s-au întrunit între anii 325 și 787, fiecare pentru a combate câte o eroare hristologică și fiecare ajungând la adevăr. Aceste șapte sinoade definitivează temelia înțelegerii Bisericii ca depozitar al credinței apostolice și au rol de apărare a acesteia.

Săptămâna noastră se apropia de sfârșit, iar noi realizăm că munca noastră abia începuse. Dacă ar fi fost doar un exercițiu academic, nu am fi avut motive de îngrijorare. Însă ne luaserăm angajamentul să ne schimbăm, să ne adaptăm. Dacă ceea ce descopeream în studiul Bisericii era crezut și practicat de toți creștinii de pretutindeni, și dacă era diferit de ceea ce credeam și practicam noi, urma să ne supunem. Eram sătui de noutate și inovație, tânjeam după deplinătatea adevărului.

Am părăsit insula pentru a învăța cum să trăim în Liturghie și Taine, și cum să ne reclădim

viețile în jurul adorării Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt. Am lăsat episcopilor înțelegerea și dorința de coordonare cât și realitatea unei autorități evidente în Biserică. Am plecat cu o nouă recunoștință și o nouă dragoste pentru Domnul nostru Iisus Hristos: Dumnezeu Cuvântul devenise într-adevăr carne și zidire printre noi.

DESCOPERIND BISERICA NOULUI TESTAMENT

Pe la mijlocul lui 1975, am reușit să luăm câteva decizii privind Biserica, pornind de la studiul nostru despre începuturile acesteia. Exista o anumită formă sau un anumit model al cultului ei, era unul liturgic ce izvoră din temelii cultului descoperit de Dumnezeu în Vechiul Testament și împlinit de către Hristos, Marele nostru Preot, în Noul Testament. Mergând mai departe, și spre surprinderea noastră, scriitorii post-apostolici ne-au spus că această rânduială de bază a cultului era, în mod esențial, identică în toate Bisericile din lume.

Biserica primară a fost sacramentală. Ea mărturisea cu o singură gură Tainele (sau „sacramentele”) ca fiind realități, și ea singură le și săvârșea. Prin intermediul acestora Dumnezeu dădea poporului Harul Său. Taina Botezului este în mod real destinată spălării păcatelor și dăruirii Sfântului Duh exact în felul în care apostolul Petru le-a promis discipolilor săi în ziua

Cincizecimii (*Fapte 2, 38*). Darurile Euharistiei sunt într-adevăr Trupul și Sângele lui Hristos, după cum însuși Dumnezeu și-a asigurat discipolii, înaintea morții Sale (*Luca 22, 19-20*). La fel se întâmplă și în Taina Căsătoriei, soțul și soția devin într-adevăr un singur trup (*Efeseni 5, 31*).

Guvernarea Bisericii era una de tip ierarhic încă de la început, o structură ce includea episcopi, preoți, diaconi și laici. Răspunsul nostru la acea structură a fost formarea Alianței Noului Ordin Apostolic (NCAO) în 1975, în speranța de a organiza ceva util, dar încercând să evităm apariția unei noi secte. Ne dedicăm constituirii de Biserici care să poarte aceste douăsprezece caracteristici:

1. Har,
2. Comuniune reală,
3. Viziune,
4. Conducere autoritară și slujitoare,
5. Grijă,
6. Revelația de la Dumnezeu,
7. Fapte bune,
8. Evlavie,
9. Teologie ortodoxă,
10. Cult,
11. Nădejdea binecuvântată,
12. Sobornicitatea (catolicitatea).

Pe la începutul lui 1979, NCAO a devenit Biserica Ortodoxă Evanghelică. Le-am promis oamenilor noștri și fiecăruia dintre noi, că vom

deveni într-o zi parte a Bisericii istorice, așa cum va fi rămas ea în zilele noastre.

Felul nostru de a înțelege adevărul lui Dumnezeu și voia Lui pentru poporul Său era conciliator. Biserica primară se ocupa în sinoade de diferitele probleme și provocări care se iveau – fie ele la nivel local, regional sau ecumenic. Sensul urmărit de primii creștini era de a putea mărturisi împreună direcția spre care considerau că Dumnezeu îndreaptă Biserica.

În centrul doctrinei apostolice era Sfânta Treime și Întruparea Fiului lui Dumnezeu. Aceste adevăruri erau liniile principale de apărare în aproape tot ceea ce Biserica primară credea, predica și apăra.

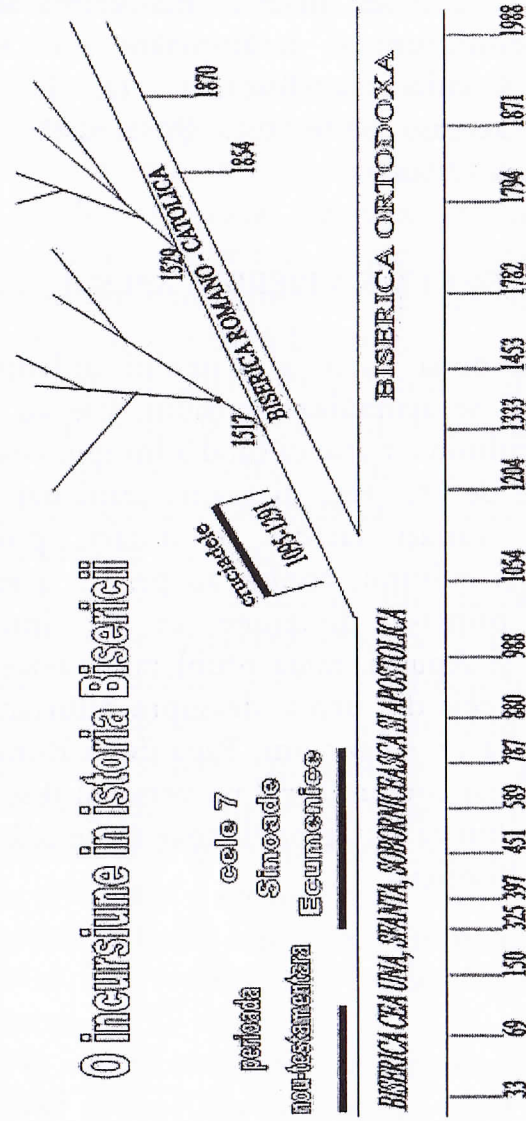
Dați-mi voie să subliniez din nou că, în ceea ce ne privește, alegerea câtorva dintre aceste realități – Liturghia, Tainele, episcopatul - nu a fost neapărat ușoară. În ceea ce privește mai ales Liturghia și Tainele, câțiva dintre noi au spălat putina. Era, din păcate, evident pentru noi că ele erau adevărate și prezente peste tot în Biserica veche. Nu mai aveam nici un argument. Elementul dificil legat de creștinătatea de început a fost reprezentat, în cazul nostru, de practica ei.

Dar oare nu asta se întâmplă și în conversie? Cultul Bisericii, atunci când aproape că se apropia de primii 1000 de ani, avea în mod

substanțial aceeași formă pretutindeni. Doctrina era aceeași. Întreaga Biserică mărturisea același crez, pretutindeni și întâmpinase mai multe atacuri. Conducerea Bisericii era, în mod evident, aceeași peste tot. Și această unică Biserică era Ortodoxă.

1054: CUM S-A PIERDUT APUSUL

În a doua parte a primului mileniu au început să se acumuleze tensiuni. Ele au atins punctul culminant atunci când a început cea de-a doua mie de ani (vezi diagrama următoare). În timp ce variați factori doctrinari, politici, canonici și culturali conlucrau pentru a separa Biserica printr-o diviziune ce va însemna Răsăritul și Apusul, două probleme majore s-au ridicat, în cele din urmă, deasupra celorlalte: 1. ar trebui ca un singur om, Papa de la Roma, să fie considerat conducătorul universal al Bisericii? și 2. ar trebui ca sintagma *filioque* să fie adăugată în crezul Bisericii?

- 33 Cincizecimea (anul 29 este considerat a fi mai exact);

- 49 Sinodul apostolic de la Ierusalim (*Faptele apostolilor* capitolul 15) stabilește un precedent pentru rezolvarea disputelor bisericești prin sinod. Iacob prezidează ca episcop;

- 69 Episcopul Ignatie este consacrat în Antiohia în mijlocul perioadei nou-testamentare – Sfântul Petru a fost primul episcop acolo. Alți episcopi: Iacob, Policarp și Clement;

- 95 Este scrisă Apocalipsa, ultima dintre cărțile Noului Testament;

- 150 Sfântul Iustin Martirul și Filosoful descrie cultul din Biserica primară centrat pe Euharistie. Cultul liturgic are rădăcini atât în Vechiul cât și în Noul Testament;

- 325 Sinodul ecumenic de la Niceea, prima amenințare majoră adusă credinței creștine când ereticul Arie afirmă că Hristos este o creatură a Tatălui. Sfântul Atanasie apără veșnicia Fiului lui Dumnezeu. Arienii își continuă asaltul împotriva credinței adevărate timp de mai mulți ani. Niceea este primul dintre cele șapte sinoade ecumenice;

- 397 Canonul biblic este ratificat la sinodul din Cartagina;

- 451 Sinodul ecumenic de la Calcedon afirmă doctrina apostolică a celor două firi în Hristos;

- 589 În cadrul unui sinod din Toledo, Spania, *filioque*, dogma conform căreia Sfântul Duh purcede de la Tatăl și de la Fiul, este introdus în Simbolul de Credință Niceo-Constantinopolitan. Această eroare este apoi adoptată de Roma;

- 787 Perioada sinoadelor ecumenice ia sfârșit la Niceea, cu cel de al șaptelea sinod, care consacră cinstirea de secole a icoanelor în Biserică;

- 880 Schisma Fotiniană;

- 988 Începe încreștinarea Rusiei;

- 1054 Are loc Marea Schismă. Două probleme majore: pretenția Romei la supremația universală a Papei și adăugarea adaosului *filioque* la Crezul Bisericii. Schisma Fotiniană (880) complică și mai mult dezbaterile;

- 1095 Încep Cruciadele la inițiativa Bisericii Romano-Catolice. Cucerirea Constantinopolului de către Roma (1204), contribuie și ea la ruperea Răsăritului de Apus;

- 1204 Cucerirea Constantinopolului;

- 1333 Sfântul Grigore Palama apără practica ortodoxă a spiritualității isihaste și folosirea Rugăciunii lui Iisus;

- 1453 Turcii cuceresc Constantinopolul. Imperiul Bizantin se sfârșește;

- 1517 Martin Luter pironeste cele 95 de teze ale sale pe ușa bisericii romano-catolice din Wittenberg, începând astfel Reforma Protestantă;

- 1529 Biserica Angliei începe să se separe de Roma;

- 1782 Prima publicare a *Filocaliei*, o lucrare clasică a spiritualității creștine;

- 1794 Misionarii ajung pe insula Kodiak din Alaska; Ortodoxia este se face cunoscută în America de Nord;

- 1854 Roma stabilește dogma Imaculatei Concepții;

- 1870 Infaibilitatea papală devine dogmă;

- 1871 Misionarii ajung pe insula Kodiak, Alaska;

- 1988 O mie de ani de Ortodoxie în Rusia, în vreme ce Biserica Ortodoxă din întreaga lume menține plinătatea credinței apostolice.

PAPALITATEA

Între cei doisprezece, Sfântul Petru a fost recunoscut de la început ca lider, a fost purtătorul de cuvânt al apostolilor înainte și după Cincizecime și a fost consemnat ca primul episcop al Antiohiei, iar mai târziu ca întâiul episcop al Romei. Nimeni nu i-a contestat rolul.

După moartea apostolilor, pe măsură ce conducerea în Biserică s-a dezvoltat, episcopului Romei i-a fost recunoscută o întâietate onorifică, cu toate că toți episcopii erau egali. Însă, trei sute de ani mai târziu episcopii Romei au început să se considere superiori celorlalți. Și, fără a exista un consens, în cele din urmă, au pretins că erau succesorii de drept ai Sfântului Apostol Petru.

Majoritatea celorlalți episcopi din Biserică nu au contestat nicicând primatul onorific al Romei, dar au respins cu calm pretenția Papei de a fi conducătorul universal al Bisericii pe pământ. Această schimbare a practicii primare a fost determinată de doi factori: faptul că patru dintre cei cinci patriarhi se găseau în Răsărit, doar Roma aflându-se în Vest și declinul puterii Imperiului Roman în Apus. Puterea sporită a Papei de la Roma a devenit un factor major în ruperea Bisericii Romane și a tuturor celor aliniați ei, din Biserica istorică Ortodoxă.

ADAOSUL DIN CREZ

În Biserică începuse să ia proporții un dezacord în ceea ce privește Duhul Sfânt. Purcede Duhul Sfânt numai de la Tatăl? Sau purcede și de la Tatăl și de la Fiul?

În Evanghelia după Ioan 15, 26, Domnul nostru Iisus Hristos ne spune: „Iar când va veni Mângâietorul, pe care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine”. Este cel mai important text din Noul Testament, fundamentul principal cu privire la purcederea Duhului Sfânt și este cât se poate de explicit. Punct.

De aceea, atunci când vechiul sinod de la Constantinopol a reafirmat Crezul de la Niceea (325), în anul 381, a extins acel Crez, proclamând cunoscutele cuvinte: „...și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care de la Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit”.

Două sute de ani mai târziu, în timpul unui sinod local desfășurat în Spania, la Toledo (589), regele Reccared a declarat că ar trebui să se propună și să se învețe Duhul Sfânt ca purcezând de la Tatăl și de la Fiul. (Expresia „și de la Fiul” în latină este cuvântul *Filioque*, astfel miezul problemei este adesea denumit „dezbaterea *filioque*”). Poate că regele a avut intenții bune, dar el contrazice învățătura lui Hristos despre Duhul Sfânt. Din păcate, sinodul local spaniol a încuviințat această eroare care s-a răspândit treptat în Apus, deși la început a fost chiar respinsă de papalitate.

Conform învățăturii Sfintei Scripturi, așa cum era ea mărturisită de întreaga Biserică la

Niceea și Constantinopol și de-a lungul secolelor, nu exista nici un motiv pentru a nu crede că Duhul Sfânt purcede doar de la Tatăl.

Dar după mai multe secole, într-un demers care a fost în mare măsură motivat de factori politici interdependenți, Papa a schimbat unilateral Crezul universal al Bisericii în absența unui sinod ecumenic. Deși schimbarea a fost la început respinsă deopotrivă în Răsărit și în Apus, chiar și de câțiva dintre episcopii vecini cei mai apropiați, Roma a reușit să obțină capitularea Occidentului.

Ca o consecință, în Biserica Apuseană a apărut tendința de a conferi mai puțină importanță Sfântului Duh decât lui Dumnezeu-Tatăl și lui Dumnezeu-Fiul. Schimbarea poate părea mărunță, dar efectele s-au dovedit a fi nespuse de dezastruoase. Această problemă, în care papalitatea s-a îndepărtat de doctrina ortodoxă a Bisericii, a devenit o altă cauză instrumentală în promovarea separării Bisericii Romane de străvechea Biserică Ortodoxă, Biserica Noului Testament.

MAREA SCHISMĂ

Conflictul dintre Roma și Răsărit a crescut, în special din cauza discuțiilor Papei cu Patriarhul de la Constantinopol. Se afirma chiar că Papa are

autoritatea de a decide cine ar trebui să fie episcopul de la Constantinopol, lucru care încălca precedentul istoric și pe care nu l-a putut accepta nici un episcop ortodox. Rezultatul evident al acestei afirmații a fost că Biserica Răsăriteană și, de fapt, întreaga Creștinătate era considerată de către Apus ca aflându-se sub jurisdicția papalității.

O serie de intrigi s-au succedat pe măsură ce Roma începea să afirme un grad crescând de control unilateral și deseori autoritar asupra restului Bisericii. Probabil că cel mai zguduitor incident dintre aceste intrigi politice, religioase și chiar militare, în ceea ce privește Răsăritul, s-a produs în anul 1054. Un cardinal trimis de Papa a aruncat un document pe altarul bisericii Sfânta Sofia din Constantinopol în timpul Liturghiei duminicale, prin care Patriarhul de la Constantinopol era excomunicat din Biserică!

Desigur că Roma și-a depășit flagrant limitele prin acest gest. Iar repercursiunile au fost de necrezut; câteva dintre capitoarele nu foarte îndrăgite din istoria Bisericii s-au scris în deceniile care au urmat. În cele din urmă, consecința finală a acestor evenimente tragice a fost o ruptură masivă ce s-a produs între Biserica Romano-Catolică și Biserica Răsăriteană. În timp ce unii dezaprobă acum această depărtare a Apusului de Biserica Noului Testament, realitatea că schisma nu s-a vindecat niciodată se menține.

Pe măsură ce secolele s-au scurs, conflictul a continuat. Toate încercările de reunificare au eșuat iar

ruptura s-a extins. Creștinii ortodocși admit că prin introducerea acestor noi doctrine Apusul s-a îndepărtat de creștinismul istoric și că, procedând astfel, a pregătit terenul pentru alte nenumărate separări care aveau să urmeze la puțin timp.

LA RĂSCRUCE DE DRUMURI

Iată unde ne găseam. În călătoria noastră prin istorie am urmărit atent peste o mie de ani de continuitate neîntreruptă a Bisericii.

E de la sine înțeles că promovam Biserica așa cum se găsea ea în paginile Noului Testament. Am găsit aceeași Biserică în secolele II și III, confruntată cu persecuții aspre, slujind Liturghia în case, peșteri, chiar și cimitire, ghidate de episcopi devotați care nu o dată au sfârșit ca martiri. Am găsit-o în secolul IV, apărându-și credința la Niceea și în secolul V la Calcedon.

Am urmărit-o prin secolul VIII, i-am studiat marile sinoade, ne-am îndrăgostit de vitejii, sfinții și părinții ei predicând Evanghelia, luptând împotriva ereticilor și restabilind cinstirea icoanelor în cultul divin. Ne-a frapat îndrăzneala cu care corupția morală și doctrinară din Biserică avea să fie înfruntată și felul în care o potențială distrugere a fost în diverse rânduri evitată. Dumnezeu era cu Biserica în secolele IX și X, în activitatea misionară a sfinților Chiril și Metodie,

care au pus bazele convertirii Rusiei la Hristos, convertire care a început în anul 988.

Apoi, a urmat anul 1054, și ne-am confruntat cu o alegere. Apăruse o ruptură. Încă îmi mai pot aminti sentimentul pe care l-am avut când le-am spus mulțimilor: „Răsăritul are dreptate când rezistă exceselor papale și când respinge clauza *filioque*”. Apoi am respirat adânc, profund: „Cred că asta ne face... ortodocși!”

La început a fost un sentiment de izolare, oboseală și lipsă de apartenență. Unde era această Biserică Ortodoxă în zilele noastre? Mai era ea prin preajmă sau se stinsese încet, cândva către sfârșitul Evului Mediu?

Adevărul este că, din câte știam noi, nici unul dintre noi nu fusese vreodată într-o Biserică Ortodoxă. Mulți dintre noi nu știam de existența ei. Din acest motiv, afirm cu mândrie că ne-am hotărât să o luăm din nou de la capăt!

APUSUL: REFORMA ȘI CONTRAREFORMA

În secolele următoare anului 1054, diferența tot mai mare dintre Răsărit și Apus a fost marcată pentru totdeauna în istorie. Răsăritul a continuat în deplinătatea credinței, cultului și practicii Noului Testament, menținând învățăturile fundamentale apostolice. Roma s-a îndreptat către o credință mai

rațională, mai scolastică. A devenit o superputere politică în lumea apuseană. Biserica apuseană sau Biserica romană a început de asemenea Cruciadele, din care vor izvorî cele mai adânci și mai dureroase răni cauzate de Apus Răsăritului, și poate și cele mai greu de vindecat. Apoi, la mai puțin de cinci secole de la momentul în care Roma s-a dedicat unilateralismului în doctrină și în practică, o altă schimbare devenea tot mai neplăcută, de data aceasta nu în Răsăritul vecin, ci chiar înăuntrul porților Apusului.

Cu toate că mulți din Apus, inclusiv câțiva papi, au ridicat vocea împotriva multora dintre schimbările tot mai numeroase din doctrina și practica romană, valul de declin nu fusese stăvilit. În acel moment, un călugăr german puțin cunoscut, pe numele său Martin Luther, a atacat cu neglijență anumite practici romano-catolice, dispută ce s-a încheiat cu consecințe asupra întregii istorii a lumii. Faimoasele sale „95 de teze”, care chemau pur și simplu la dezbateri pe marginea anumitor aspecte, au fost bătute în cuie pe ușa bisericii din Wittenberg în anul 1517. La scurt timp, aceste teze aveau să semnaleze începutul a ceea ce se va numi mai târziu în Apus, Reforma Protestantă. Luther a încercat în două rânduri să obțină o audiență la Papa dar a fost refuzat, iar în anul 1521 a fost excomunicat din Biserica Romană. El nu a urmărit nici o ruptură cu Roma, ci doar reformarea Bisericii. Poziția Romei a fost de neclintit, a lui Luther de asemenea. Ușa spre

unitate în Apus a fost trântită și închisă cu un zgomot asurzitor.

Protestele lui Luther s-au răspândit asemenea flăcărilor purtate de vânt. Reformele pe care le-a căutat în Germania au fost în curând însoțite de cereri din partea lui Ulrich Zwingli la Zurich, Jean Calvin la Geneva, și alte sute, pretutindeni în Europa de Vest. Alimentate de numeroși factori politici, sociali și economici, cărora li s-au adăugat probleme religioase, Reforma a pătruns în aproape fiecare colțșor al Bisericii Romane. Influența ecleziastică a acesteia în Apus s-a diminuat simțitor pe măsură ce această diviziune masivă a început și a evoluat. Efectul unduitor al acestei rupturi continuă chiar și în zilele noastre.

Ca și când n-ar fi fost îndeajuns de multe probleme pe continentul european, Biserica Angliei era în curs de a merge, la rândul ei, pe un drum propriu. Henric al VIII-lea, prins în infamele sale probleme conjugale, s-a numit pe sine conducător al Bisericii Angliei, în locul Papei de la Roma. Papa va mai avea putere în Anglia doar pentru o bucată scurtă de timp. La rândul ei, însăși Biserica Anglicană va ajunge să fie zguduită de o mare diviziune, cu consecințe asupra destinului SUA și Canadei.

Decenii după decenii, în apus, numeroasele ramuri ale protestantismului au luat forme tot mai diverse. Au existat chiar diviziuni care insistau că nu erau nici protestante nici catolice. Toate păreau să aibă

în comun o respingere a episcopului Romei și a practicii Bisericii conduse de el, iar cea mai mare parte a lor dorea forme de conducere mai puțin centralizate. În timp ce unii, precum luteranii și anglicanii, au rămas la o formă simplă de cult, alții, precum Bisericele reformate și anabapțiștii mai radicali și descendenții acestora, au pus la îndoială și au respins mai multe realități biblice, printre care și ierarhia, Sfintele Taine și tradiția biblică (indiferent de momentul și locul apariției lor în istorie), considerând că astfel se eliberau de romano-catolicism.

Până în zilele noastre, mulți creștini sinceri, practicanți vor respinge până și datele biblice care vorbesc despre practica Bisericii Creștine, doar pentru că ei văd aceste practici istorice ca fiind „prea catolice”. În zelul său de a recâștiga puritatea, mișcarea protestantă a urmat o agendă de exagerări fără ca măcar să conștientizeze acest lucru.

Astfel, în timp ce au reținut în diferite grade părți din creștinismul fundamental, nici protestantismul, nici catolicismul nu pot emite pretenția istorică de a reprezenta deplin Biserica Noului Testament. Separându-se de Biserica Ortodoxă, Roma și-a pierdut locul de expresie istorică veritabilă a Bisericii Noului Testament. În divizările din timpul Reformei, protestanții - indiferent de cât de zeloși și corecți ar fi fost ei - nu au reușit să se întoarcă la Biserica Noului Testament.

BISERICA ORTODOXĂ ASTĂZI

Am petrecut un deceniu, din 1977 până în 1987, încercând să cunoaștem Biserica Ortodoxă, clerul și poporul ei. A fost o experiență incredibilă să găsec tocmai credința în Hristos pe care ajunseserăm să o deținem noi și să descoperim că aceasta era sădită în siguranță într-un cadru cultural despre care nu cunoșteam mai nimic. Uneori ne-a fost teamă că nu putem să ne înrudim cu Biserica Ortodoxă la sfârșitul secolului XX. Suișurile și coborâșurile, bucuriile și dezamăgirile acestui drum sunt relatate în Partea a III-a a acestei lucrări.

În Partea a II-a, „*Ortodoxia și Biblia*”, vom cunoaște problemele biblice specifice cu care ne-am confruntat în calitatea noastră de creștini evanghelici care vorbeau serios despre convertirea la Ortodoxie. Mă voi ocupa de acestea cât mai clar, corect și sincer cu putință.

În timp ce închei Prima Parte, ajungând la sfârșitul pelerinajului nostru prin istoria creștinismului, dați-mi voie să vă ofer un scurt cuvânt de încurajare. Biserica Noului Testament, Biserica lui Petru și Pavel și a tuturor apostolilor, Biserica Ortodoxă - în ciuda persecuției, opresiunii politice și a abandonului pe unele dintre flancurile sale - poartă și astăzi, în mod miraculos, aceeași credință și viață din Biserica Noului Testament.

După cum se știe, stilul Ortodoxiei pare complicat în ochii protestanților moderni, și este de înțeles de ce. Dar, dată fiind mărturia istorică despre modul în care a evoluat Biserica, credința simplă hristocentrică a apostolilor s-a păstrat în mod evident în practicile ei, în slujbele ei, și chiar în arhitectura ei.

În Ortodoxie astăzi, la fel ca și în anii trecuți, bazele doctrinei creștine, ale cultului creștin și modul de conducere nu sunt nicicând renegociate. Nu este posibil, de exemplu, ca cineva să fie preot ortodox și să respingă dumnezeirea lui Hristos, nașterea Lui neprihănită, Învierea, Înălțarea la cer și a Doua Venire. Biserica, pur și simplu, nu s-a abătut de pe calea sa în cei aproape două mii de ani de istorie. Ea este Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolică. Ea este Biserica Noului Testament. Porțile iadului au încercat de mai multe ori, dar n-au avut putere asupra ei.

Deși astăzi există în lume mai bine de 225 de milioane de creștini ortodocși, mulți americani nu sunt familiarizați cu această Biserică. În America de Nord, până nu demult, Biserica Ortodoxă a fost limitată într-o foarte mare măsură la granițele etnice, neîntinzându-se prea mult dincolo de parohiile unor imigranți devotați care au adus această Biserică pe târâmurile acestui continent. Creștinismul ortodox a reprezentat, conform spuselor Mitropolitului Filip, „secretul cel mai bine păstrat în America”.

PARTEA A DOUA

ORTODOXIA ȘI SFÂNTA SCRIPTURĂ

CUVÂNTUL CARE ÎNCEPE CU „T”

Nu este pentru nimeni un secret faptul că un studiu de istorie a Bisericii te aduce imediat față în față cu unul dintre cele mai contestate cuvinte în cele mai multe medii protestante evanghelice. Pentru a clarifica puțin discuția, să numim acest cuvânt cu litera „T”: *Tradiție*.

Se poate spune că în evangelicalismul actual s-a dezvoltat obiceiul de a te opune Tradiției. Și, oarecum, pe bună dreptate. Acest lucru se întoarce chiar la ideea de reformă. Multe lucruri din ceea ce oameni ca Luther și Calvin disprețuiau în Biserica Romană era ceea ce ținea de tradiție. Iar oameni ca noi, aflați într-o călătorie spre creștinătatea ortodoxă, au văzut argumentele reformei având în centrul lor polaritatea „Biblie versus Tradiție”. Era deci supărător pentru noi că termenul „Tradiție” era folosit atât de devreme în istoria Bisericii. Și toți cei care au scris despre el păreau atât de mult în favoarea lui. Ne opuneam, nu în ceea ce privește transmiterea mai departe a acestor lucruri ci în ceea ce privește sensul literal al cuvântului.

Era vorba despre ideea de încetățenire, care nouă ni se părea că venea odată cu acele lucruri transmise, cu invențiile omului și cu teama de un tradiționalism incapabil să se adapteze unei schimbări necesare.

G. K. Chesterton a definit Tradiția ca „*actul de a pleda pentru strămoși*”. Acest lucru m-a făcut să respir ușurat. O teamă totuși a rămas. Dacă am fost ales prin vot? Am căutat concordanța cu Sfânta Scriptură.

CELE DOUĂ ASPECTE ALE TRADIȚIEI

Nimeni nu a fost mai aspru decât Mântuitorul Iisus Hristos vis-à-vis de tradiție. Una dintre cele mai severe obiecții față de tradiție din Noul Testament a fost condamnarea acesteia de către Domnul Hristos, relatată în *Evangelia după Matei* 15, 3-9. Iată cu câtă îndrăzneală a condamnat El apelul fariseilor la tradiție: „*De ce și voi călcați porunca lui Dumnezeu prin datina voastră? Căci Dumnezeu a zis: Cinsteste pe tatăl tău și pe mama ta, iar cine va blestema pe tată sau pe mamă, cu moarte să se sfârșească. Voi însă spuneți: cel care va zice tatălui său sau mamei sale: Cu ceea ce te-aș fi putut ajuta este dăruit lui Dumnezeu, acela nu va cinsti pe tatăl său sau pe mama sa; și ați desființat cuvântul lui Dumnezeu pentru datina voastră. Fățarnicilor,*

bine a proorocit despre voi Isaia când a zis: Poporul acesta Mă cinstește cu buzele dar inima lor este departe de Mine. Și zadarnic Mă cinstesc ei, învățând învățături ce sunt porunci ale oamenilor”.

La acest context adăugăm și avertismentul dat de Sfântul apostol Pavel colosenilor: „*Luăți aminte să nu vă fure mințile cineva cu filosofia și cu deșarta înșelăciune din predania omenească, după înțeleșurile cele slabe ale lumii, și nu după Hristos*” (Col. 2, 8), rezumă cel mai puternic îndemn în ceea ce privește evitarea tradiției.

Însă Noul Testament are mai multe de spus despre acest subiect. Într-una dintre primele cărți fixate în canonul Noului Testament, Sfântul Pavel vorbește în favoarea Tradiției. Căci el a scris: „*Deci dar, fraților, stați neclintiți și țineți predaniile pe care le-ați învățat fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră*” (II Tesaloniceni 2, 15). Nu poți găsi o aprobare legată de tradiție mai puternic exprimată decât aceasta. Apoi, câteva versete mai târziu: „*Fraților, vă poruncim, în numele Domnului nostru Iisus Hristos, să vă feriți de orice frate care umblă fără de rânduială, și nu umblă după predania pe care ați primit-o de la noi*”. (II Tes. 3, 6).

Există oare vreo contradicție în acest context?

O analiză atentă a textelor ne arată că este vorba despre două tipuri de tradiție foarte diferite. În relatarea din *Evangelie* și în *Epistola către Coloseni* este vorba despre *tradiția omenească*. Cu

alte cuvinte, aceasta este tradiția inventată de oameni și dată mai departe altora ca și când ar fi de la Dumnezeu.

Iisus afirmă în pasajul din Matei că tradiția omenească produce ipocrizie și chiar o cinstire zadarnică. Sfântul Pavel spune că tradiția omenească ne-ar tâlhări și ne-ar face captivi lumii. Asemenea lucruri, precum spălările ritualice conduse de farisei, cărora li s-a opus Iisus Hristos în Matei 15 și legile făcute de oameni, precum și festivalurile pentru care au fost avertizați colosenii, au fost exemple biblice de tradiții omenești.

Cum ne opunem acestor lucruri? Credeți sau nu, ne opunem cu celălalt tip de Tradiție, Tradiția lui Dumnezeu. Acesta este tipul de Tradiție pe care a poruncit Apostolul Pavel să-l urmăm, în epistola a doua către tesaloniceni, citată cu câteva rânduri mai sus. Să aruncăm o nouă privire.

„Deci dar, fraților”, a grăit el, „stați neclintiți și țineți predaniile pe care le-ați învățat, fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră”. Pavel vorbea aici despre Tradiție, despre lucrurile care s-au transmis, pe care Biserica le-a primit de la el și de la ceilalți apostoli. Aceasta a fost „doctrina apostolilor” semnalată în *Faptele Apostolilor* 2, 42. A fost corpul adevărului centrat pe Hristos, pe care Pavel și ceilalți apostoli l-au învățat și l-au predicat.

Obsevați că această Tradiție apostolică a luat două forme: a venit „prin viu grai” și „prin epistola

noastră”. Atunci Scripturile ne învață că Sfânta Tradiție, transmisă mai departe de apostolii lui Hristos, include atât ceea ce au spus ei în timp ce vizitau Bisericile, cât și ceea ce au scris, epistolele Noului Testament. Conform Bibliei, însăși Scriptura este o parte a Sfintei Tradiții - partea inspirată, scrisă.

Sfântul Duh este Cel care aduce adevărul în Biserică; El este Duhul Adevărului. Cei doisprezece au fost aleși de Iisus Hristos ca să fie cei ce vor construi baza Bisericii. El a promis că Sfântul Duh o să vorbească prin ei. O parte din ceea ce Hristos și apostolii Lui au făcut și au zis a fost consemnat în Noul Testament, iar cealaltă parte nu. Sfântul Pavel ne spune să rămânem tari atât în învățăturile pe care le-au predat oral, cât și în cele fixate în scris.

Îți spui: „Cum oare putem face ce au făcut acești oameni și să învățăm ce au învățat ei, când nu am fost acolo să-i auzim?” Iată cum: prin Sfânta Tradiție! Tezaurul pe care apostolii și succesorii lor din Biserică l-au transmis în timp și care este neatins și astăzi.

Se naște întrebarea: „Dar cum pot avea încredere în acest lucru?” Dați-mi voie să vă sugerez două motive care m-au convins să am încredere. În primul rând, pentru că Domnul ne-a îndreptățit să credem că Duhul Sfânt va conduce Biserica Sa la tot adevărul. Fie că asta este adevărat

sau nu. Dar este promisiunea Sa! Asta nu înseamnă că tot ce a spus fiecare creștin vreodată este adevărat. Chiar și apostolii pot greși. (De exemplu, Sfântul Pavel a trebuit să-l corecteze pe Petru pentru că nu dorise să se asocieze cu creștinii necircumciși, așa cum ni se relatează în *Galateni* capitolul 2. Sfântul Ioan, fără îndoială cu naivitate, a slujit în două rânduri îngerii așa cum este precizat în *Apocalipsă* și a fost certat de către îngeri). Precis acesta este motivul pentru care Biserica a convocat sinoade, pentru a discerne și a judeca sub inspirația Duhului Sfânt, ce se făcea și ce se spunea. Mulțumim lui Dumnezeu, promisiunea Sa de a conduce Biserica prin istoria ei a fost ținută, chiar dacă au fost și câțiva ani de încercare.

Al doilea motiv pentru care am încredere că Duhul Sfânt conduce Biserica și-i păstrează Tradițiile neschimbate este modul în care ne-a descoperit Sfintele Scripturi. Nu doar că acestea au fost scrise sub inspirația Duhului Sfânt, ci aceste cărți au și fost adunate laolaltă sub inspirația aceluiași Duh Sfânt.

Vechiul Testament a fost scris de-a lungul mai multor sute de ani de către numeroși autori și nu a fost terminat în întregime decât mult mai târziu. Noul Testament a fost scris între anii 50-95. Noțiunea că aceste cărți ale Noului Testament doar au „*venit împreună*” indiferent de decizia

Bisericii, este ficțiune. Deși a existat un consens evident în ceea ce privește cea mai mare parte a cărților Noului Testament cu mulți ani înainte, până la sinodul din Cartagina 397, nu a fost vorba despre o listă finală a canonului biblic, așa cum o avem noi astăzi.

Acesta este esențialul. Dacă putem avea încredere în Duhul Sfânt că El a condus Biserica în selecția cărților care să fie incluse în canonul Sfintei Scripturi, atunci putem avea încredere că la fel a condus Biserica și în alte decizii! Și amintiți-vă – cum a știut Biserica ce cărți erau bune din punct de vedere doctrinar și, deci, care să poată fi incluse în canon? Pe baza învățăturilor transmise prin Sfânta Tradiție!

Nu este posibil să acceptăm Scriptura și să negăm Tradiția. Ele vin împreună. A încerca să separi Biblia de Tradiție e ca și cum ai încerca să împarți lucrarea Duhului Sfânt în categorii aprobate și neaprobate – iar acest lucru se apropie periculos de mult de păcatele strigătoare la cer.

TRADIȚII RECENTE

Unul din neajunsurile întâlnite de-a lungul călătoriei noastre a fost cel legat de chestiunea tradițiilor recente. Știam că până în secolul XI, Biserica a fost una singură. Până atunci, creștinii

au văzut marile Sinoade Ecumenice ca repere ale interpretării Scripturii și formularea a ceea ce era de crezut.

Însă, odată cu separarea Romei de creștinătatea ortodoxă, a intervenit o schimbare dramatică. Întrucât ea nu a mai fost legată de Biserica străveche, ca întreg, Roma era liberă să proclame universalitatea Papei și să modifice crezul niceo-constantinopolitan cu clauza *filioque*. De asemenea, ținea de ea să introducă alte dogme și practici noi, pe care le-a și introdus și este foarte probabil ca acest lucru să se producă din nou.

Reformatorii protestanți nu au reacționat împotriva unui om de paie când au atacat inovații precum purgatoriul, autoritatea universală a Papei și indulgențele. Toate acestea trei erau adăugiri târzii la credință, fără nici un fel de rădăcini în tradiția apostolică.

De exemplu, în 1854 Roma a stabilit dogma Imaculatei Concepții a Sfintei Fecioare Maria. Conform acesteia, nu numai că Hristos s-a născut pe pământ fără păcat, ci și Fecioara Maria a venit pe lume fără păcatul original. Mulți au întrebat atunci, de ce să nu întoarcem înapoi la părinții ei, la părinții acestora și așa mai departe, prin nenumăratele genealogii pe tot parcursul drumului înapoi până la Eden?

În 1870, cu doar puțin mai mult de un secol în urmă, Roma a mai adăugat o dogmă la colecția

ei, în creștere, de tradiții noi. De această dată, a intrat în discuție din nou persoana Papei. Acum nu numai că acesta era universal, dar a devenit și infailibil.

Nu-i de mirare că protestanții sunt speriați de moarte de tradiție!

Este greu de spus. Prietenilor mei romano-catolici nu le place să zică asta, dar eu o spun oricum: Roma s-a îndepărtat de tradiția apostolică în 1054. Ea a lăsat în urmă 1000 de ani de unitate în Biserică. Nu, ea nu este în totalitate pe cale greșită, nu a fost așa nici măcar pentru o secundă. Însă ea s-a înhămat cu o serie de dogme care pur și simplu nu se pliază pe Sfânta Tradiție. Părerea mea este că ea continuă să se îndepărteze și pe mai departe de creștinismul ortodox și nu să devină mai apropiată. Un număr crescând al preoților săi, al călugărilor și al laicilor par să aibă un spirit de rebeliune, chiar anarhie – teologia eliberării în America de Sud, feminismul și liberalismul teologic din America de Nord, iar în Europa gama oscilează de la o apatie ascunsă la un arhi-conservatorism fragil.

E timpul ca Roma să revină la unitatea Bisericii și la credința Apostolilor și a Sfinților Părinți care îi erau atât de dragi cândva. Este vremea să se reîntoarcă la deplinătatea Sfintei Tradiții!

Încărcată încă și mai mult cu tradiția recentă este mișcarea protestantă. În timp ce Roma a făcut în general adăugiri credinței, protestantismul a redus-o. Într-un efort de a scăpa de excesele Romei, protestanții moderni le-au corectat din păcate, prea mult cursul. Reducționismul care rezultă provoacă un handicap creștinilor protestanți în căutările lor pentru a găsi maturitatea deplină în Hristos și pentru a stabili un curs stabil în doctrină și cult.

Maica Domnului a devenit astfel o necunoscută, Împărăția - un memorial trimestrial, doctrina - o chestiune de interpretare personală aflată constant în renegociere. Numiți-mi o sectă protestantă stabilizată care a păstrat credința fondatorilor ei, ca să nu mai zic nimic de aderența ei la credința apostolică!

ÎN CĂUTAREA FAMILIEI

Ne aflăm în căutarea familiei noastre spirituale. Multe dintre emoțiile pe care le-am trăit și dintre situațiile cu care ne-am confruntat au fost asemănătoare cu cele ale copiilor adoptați, aflați în căutarea părinților lor biologici.

Aveam câțiva prieteni buni în Santa Barbara, Don și Polly Browner. Polly e adoptată. Când s-a născut în 1948, mama ei fiind despărțită de tatăl ei,

nu și-a permis să o păstreze și să o crească. Prin urmare, chiar înainte de ziua în care s-a născut, s-au făcut aranjamentele pentru ca Polly să fie adoptată de o familie creștină doritoare, care avea o fiică dar care nu putea să mai aibă alți copii.

Polly a aflat că e adoptată când avea patru ani. Se juca într-o zi când, fără vreun motiv anume, a întrebat:

„Mami, ești cu adevărat mama mea?” Luată prin surprindere, mama ei i-a spus că nu era, dar că o iubea nespus, ca și când ar fi fost.

Din acel moment, Polly a început o căutare secretă și intensă. La vârsta de 13 ani devenise obsedată de ideea adopției ei. Nu pentru că ar fi fost nefericită sau pentru că părinții ei adoptivi nu o creșteau bine, ci ea a devenit preocupată de ideea că, undeva pe această lume, trăiau oameni care erau înrudiți cu ea și care ar putea arăta ca ea.

Puțin timp mai târziu, Polly răscolea prin cutia cu acte a tatălui ei când a găsit actele de adopție. Ea a răsfoit documentele și a găsit în josul paginii semnăturile părinților ei naturali. Numele de familie era ușor de amintit, prea ușor, căci foarte mulți americani au în comun acest nume de familie: Smith. Dorința lui Polly de a-și găsi părinții naturali a crescut și mai mult pe parcursul traversării adolescenței sale.

Ori de câte ori ieșea să se plimbe, privea fețe, chipuri care spera că vor semăna cu al ei. Iar dacă

găsea pe cineva care i se părea că seamănă, oprea acea persoană și îi puneă întrebări. Dacă se afla într-un alt oraș, căuta numele Smith în cartea de telefon.

În 1968, Polly l-a întâlnit pe Don care în cele din urmă, i-a devenit soț. Don s-a arătat la fel de interesat în rezolvarea misterului ca și Polly. La prima lor întâlnire, aceștia au vizitat Sala Registrelor din Los Angeles, orașul unde se născuse ea, dar aveau să descopere că documentele ei fuseseră sigilate și depozitate în Sacramento. S-au oprit și la spitalul unde fusese adusă pe lume, dar nu au găsit nimic nici acolo.

La mijlocul lui decembrie, în 1970, știind că tatăl ei biologic avusese odată un permis de conducere de California, a introdus numele lui, împreună cu Don, în computerul departamentului de circulație. Informațiile apărute le-au dat adresa unui mic oraș din California. S-au îndreptat spre cel mai apropiat telefon, dar nu au găsit pe nimeni cu numele tatălui ei, la rubrica Smith. După aproape două zile de analiză a informațiilor, ei au realizat că tatăl lui Polly luase un împrumut pentru mașină de la Bank of America.

Începea acum un întreg episod al căutării de hârtii. Banca i-a spus lui Polly că domnul Smith luase într-adevăr un împrumut, dar că de atunci s-a mutat într-un oraș mare din vest. Căutarea informațiilor în orașul respectiv nu a adus nici un

rezultat. Totuși, Biroul de Taxe din acest oraș indica o anume familie Walker care cumpărase o casă de la Dl. Smith, tatăl lui Polly, un an mai devreme. Întâmplarea a făcut ca cel ce lucra acolo să aibă numărul de telefon al doamnei Walker. Era în după-amiaza Anului Nou, în 1975.

În acea luminoasă și proaspătă zi a Anului Nou, când familia Brown a considerat că este suficient de târziu conform fusului orar din vest ca să o sune pe doamna Walker. Don, acum soțul lui Polly, a fost cel care a vorbit. Când Don a întrebat-o dacă îl cunoaște pe domnul Smith, ea a zis că da, pentru că era nepotul ei. Don a început să-i pună întrebări, atât de multe încât a trebuit să-i spună, în cele din urmă, de ce sunase. Ea a răspuns că știa de existența a trei copii ai familiei Smith, dar nu știa nimic de un al patrulea. Era prima dată când Polly auzea că avea un frate și două surori.

La final, doamna Walker i-a sugerat lui Don să o sune pe sora tatălui lui Polly, care, de asemenea, trăia în acel oraș, pentru a-i cere informații suplimentare. S-a oferit să-i dea numărul de telefon al mătușii lui Polly.

Aceasta, însă, a fost foarte evazivă. Nu a crezut nimic din ce i-a povestit Don și a refuzat să-i spună unde se afla tatăl lui Polly sau orice altceva despre el. Don a insistat, dar ea a închis telefonul. Polly se afla din nou în fața unui zid de netrecut.

Trecuseră două ore. Polly l-a convins în sfârșit pe Don să o lase să-și sune mătușa. Chiar și după ce Polly i-a repetat întreaga poveste, mătușa ei încă mai era suspicioasă. Spre final, Polly i-a cerut mătușii cel puțin să-l lase pe tatăl ei să hotărască dacă voia sau nu, să ia legătura cu ea.

O oră și jumătate mai târziu, a sunat telefonul. Era un apel de la domnul Smith. Polly a înghițit greu și a preluat convorbirea. În timpul conversației de 45 de minute, Polly a aflat că, după adopția ei, mama și tatăl ei s-au împăcat pentru o perioadă și au mai avut încă doi copii. În ultimii zece ani, mama ei trăise singură în California de Sud.

Mai târziu, telefonul a sunat din nou. Era sora ei naturală, Betty. Au vorbit aproape 25 de minute. Polly era profund marcată de asemănarea vocilor lor.

Au mai trecut 20 de minute și telefonul a sunat pentru a treia oară. Era mama naturală a lui Polly. Până la sfârșitul conversației, Polly a fost din cale afară de emoționată. Însă, chiar și secătuită emoțional, era extaziată. Două zile mai târziu, au sosit primele poze. Existau asemănări, dar nici unul dintre ei nu semăna, nici măcar vag cu felul în care și-i imaginase ea.

La mulți ani, 1976!

În săptămânile și lunile ce au urmat, Polly a putut să-și cunoască personal părinții naturali, fratele și surorile. Își găsise familia naturală.

Dacă te asemeni mie sau te asemeni lui Polly Browner, atunci și tu te afli în căutarea familiei tale spirituale. Ei bine, aceasta nu va fi Biserica din secolul I, căci acum ne găsim în pragul secolului XXI. Altfel spus, Biserica de acum este puțin mai în vârstă și poate chiar puțin mai înțeleaptă. Dar este aceeași Biserică, pentru că a păstrat intacte tradițiile Întemeietorului ei și ale Apostolilor Acestuia.

TRADIȚIE DE FAMILIE

Ce reprezintă Sfânta noastră Tradiție? Ea este „*un Domn, o credință, un botez, un Dumnezeu și Tată al tuturor*” (Efeseni, 4, 5-6). Este acea credință valoroasă „*dată sfinților odată pentru totdeauna*” (Iuda 3). Este Creștinismul Ortodox.

În acest moment ați putea spune:

„Bine, înțeleg că există o Tradiție bună și una rea, Tradiția lui Dumnezeu și tradiția oamenilor. Dar, în loc să folosim cuvântul simbolizat prin litera „T”, de ce nu putem, pur și simplu, să spunem că avem credință în Scriptură?”

Putem. O facem. Însă trebuie să spunem mai mult. De ce? Pentru că și martorul lui Iehova de la ușa ta are cu el o Biblie și spune că are credință în

ea. Tradiția înseamnă nu doar să păstrezi o Biblie, ci să o și interpretezi. Fără o Biserică, care să o interpreteze, care să aducă lumina Sfintei Tradiții asupra acelor capitole și versete, voi și martorul lui Iehova vă aflați într-o situație fără ieșire: interpretarea voastră versus interpretarea lui.

Biserica este astfel pentru noi garantul adevărului. În cuvintele Sfântului Pavel însuși, ea este „*stâlp și temelie a adevărului*” (I Timotei 3, 15).

Să presupunem că vă aflați în mașină și conduceți cu 50 mile/oră într-o zonă în care viteza maximă admisă este de 35 mile/oră. Indicatoarele stabilesc 35 mile/oră ca viteză maximă în oraș. Dar cine o să te tragă pe dreapta, decretul de circulație? Nu, ci un ofițer de circulație. Căci aceleași legi civile care fixează limita de viteză, instituie și o forță de poliție în oraș. Ofițerul este acolo pentru a întări legile și statutele.

Așa se întâmplă și cu Biblia, Biserica și Tradiția. Scripturile sunt adevărate, sfinte, drepte și bune, dar ele nu sunt menite să existe singure! Întărirea și interpretul lor, cel ce le-a scris, este Biserica. Biserica este de asemenea și creatoarea cuvântului, iar modul în care lucrurile se fac și au fost făcute se păstrează pentru noi în Sfânta Tradiție.

Tradiția are o singură sursă: Însuși Dumnezeu. Pentru început, Apostolii au primit-o de la Iisus Hristos și au transmis-o neschimbată și nemicșorată Bisericilor pe care ei le-au constituit.

Iisus le-a spus celor doisprezece apostoli că ei încă mai trebuie să cunoască adevărul și că Duhul Sfânt îi va călăuzi spre acesta.

În ziua Cincizecimii, poporul Vechiului Legământ a devenit poporul Noului Său Legământ, căci ei au fost botezați în Hristos. Pe măsură ce Biserica s-a dezvoltat, călăuzită de Duhul Sfânt, oamenii au adus cu ei cultul conferit lor cu sute de ani înainte, după modelul lucrurilor cerești (vezi *Evrei* 9, 23) dar centrate acum pe Însuși Hristos. Tradiția cultului creștin s-a născut pe măsură ce vechiul a cedat locul noului.

Cu ajutorul Duhului Sfânt, Biserica a învățat destul de timpuriu să se auto-corecteze. Dacă s-a strecurat o greșală, apostolii au acționat imediat pentru a pune lucrurile din nou în ordine, uneori prin vizite personale, alteori prin scrisori iar în alte cazuri prin amândouă. Aceasta însăși a devenit o tradiție, și epistolele, inspirate de către Duhul Sfânt, au fost citite, recitate, copiate și transmise mai departe. Astăzi ele sunt cunoscute ca *Epistolele Noului Testament*.

Cam în același timp, Duhul Sfânt i-a inspirat pe Matei, Marcu, Luca și Ioan să consemneze pentru Biserică Evanghelia lui Iisus Hristos. Ceea ce ei au scris s-a potrivit cu ceea ce au predicat, pentru că era vorba despre aceeași sursă. Cuvântul scris a fost primit de oamenii care au crezut cuvântul rostit, deoarece era vorba în întregime

despre un singur mesaj, un trup al adevărului, o tradiție. Ei au avut grijă să-l transmită celor credincioși care, la rândul lor, i-au învățat pe alții.

Astfel, din Biserică și sub îndrumarea Duhului Sfânt a apărut Sfânta Scriptură, partea absolut unică a Tradiției Bisericii, pe care a păzit-o cu grijă, a interpretat-o, a apărat-o și a predicat-o. Dar de asemenea, tot din Biserică și sub îndrumarea aceluiași Duh Sfânt, a apărut tradiția apostolică, neînregistrată în Sfânta Scriptură dar în concordanță cu aceasta, la care Scriptura ne spune să aderăm.

Nu demult, vorbeam unui grup de studenți la un mare seminar al protestanților independenți, renumit pentru concepția sa fermă asupra inspirației Bibliei, dar care ține de numeroase principii doctrinare străine chiar de restul protestantismului. Se pare că erau atât de hotărâți în menținerea inspirației Scripturii încât au ignorat interpretarea ei și au căzut pradă propriilor inovații dogmatice. Aceștia au evitat, chiar au disprețuit Sfânta Tradiție.

La sfârșit le-am spus: „Iată fraților, voi aveți Biblia într-o variantă corectă. Fără îndoială. Și îl slujiți pe adevăratul Mântuitor. Iisus Hristos este Domnul nostru. Voi aveți nevoie de Biserica adevărată, de acea familie a creștinismului nedivizat care a păstrat credința și cultul apostolilor și al urmașilor lor!” Biserica Ortodoxă,

care timp de 20 de secole a plătit cu sângele ei pentru a păstra în siguranță Sfânta Tradiție și la care, în cele din urmă, am venit și noi. Ne-a luat un deceniu să o aflăm dar, mulțumim lui Dumnezeu, ea este încă aici pentru a fi găsită. Între zidurile sale se găsesc comorile credinței apostolice, păstrate în siguranță de-a lungul secolelor de către Duhul Sfânt care sălășluiește în ea și-i dă viață nouă.

DE CE ESTE ACESTA CULTUL NOSTRU?

Era una dintre acele nopți târzii, înspre dimineață, când m-am trezit și nu am mai putut adormi. De obicei, fie urmăresc Charlie Rose pe canalul 12, fie mă ridic și citesc Biblia. Cercetasem pe ici pe acolo câte ceva prin *Faptele Apostolilor*, așa că, în această noapte am ales să citesc din Sfânta Scriptură.

Când elaborez studii asupra unor texte biblice sau îmi pregătesc predicile, folosesc New King James Version (NKJV) ca text de bază, însă când este vorba despre astfel de sesiuni târzii în noapte, de obicei aleg o altă versiune pentru o abordare proaspătă a unui pasaj familiar. În această noapte am ales Noua Biblie Americană (NAB), o traducere oarecum „guralivă” și atrăgătoare realizată sub auspiciile Bisericii Romano-Catolice.

SERVICIU DE TIP LITURGIC ÎN SCRIPTURĂ

Citeam *Faptele Apostolilor* și am ajuns la capitolul 13, care începe cu Biserica din Antiohia în momentul trimiterii lui Pavel și Barnaba. Așa

am ajuns la versetul 2: „Și pe când slujeau Domnului și posteau, Duhul Sfânt a zis...”. Stai așa! M-am gândit în sinea mea. Toți știu că textul spune că ei „slujeau Domnului și posteau”. Nu poate fi vorba despre Liturghie deja în *Faptele Apostolilor* capitolul 13!

Așa că am luat Noul Testament grecesc de pe raftul de lângă birou. Chiar acolo, în *Fapte* capitolul 13, 2 toată lumea poate vedea cuvântul grecesc *leitourgounton*. Nici nu trebuie să știi grecește ca să înțelegi la ce se referă. Este vorba despre Liturghie, în *Faptele Apostolilor* cap 13. așa, deci protestanții au fost cei care au alterat traducerea.

Conform Noului Testament, avem Liturghia creștină în Antiohia, Biserica natală a lui Pavel, înainte de anul 50. Până aici cu teoria care spune că Liturghia a pătruns în Biserică atunci când poporul a uitat să facă apel la Duhul Sfânt pentru spontaneitate în cult. De fapt, aici în *Fapte* 13, 2 nu numai că avem un cadru liturgic pentru cult, dar Îl avem și pe Duhul Sfânt vorbind Bisericii în timpul Liturghiei. M-am gândit la predicile mele din trecut. Multe ar trebui să fie revizuite înainte de a fi scoase din naftalină.

Acest pasaj dă mari speranțe acelor dintre noi care se luptă cu teama „liturghiei moarte”. În realitate, Liturghie moartă nu există. Liturghia este fie adevărată, fie falsă. Oamenii sunt aceia care pot

fi vii sau morți. Vă voi împărtăși visul meu despre apogeul creștinismului ortodox: oameni vii, spirituali, slujindu-L pe Dumnezeu în Liturgia adevărată. Nu există echivalent pentru aceasta și, cu siguranță, asta este tocmai ceea ce a anticipat Iisus când i-a spus samarinencii de la fântâna lui Iacob că Tatăl căuta oameni care să I se închine „*în duh și în adevăr*”(Ioan 4, 24).

Acea noapte m-a aruncat într-un nou studiu al cultului, așa cum apare el în Biblie. În acest moment al călătoriei noastre, nu era nici un secret pentru mine sau pentru oricare dintre colegii mei că toate relatările timpurii, Didahia, Iustin Martirul și Filosoful, Ipolit, se refereau la Biserica din Noul Testament ca la una liturgică în ceea ce-i privește cultul. Acum însă, forma verbală a vechiului substantiv grecesc *leitourghia*, apăsarea ea însăși în Noul Testament. Care erau rădăcinile acestui fenomen?

Mintea mea a înaintat până la acel loc din Evrei unde se spune că Dumnezeu a spus poporului Său în Vechiul Testament să-L slujească în conformitate cu instrucțiunile Sale, după modelul lucrurilor cerești (Evrei 8, 5 și 9, 23). Cu alte cuvinte, Israel nu s-a închinat după bunul său plac. Dumnezeu i-a spus cum, și s-a făcut așa cum a zis Dumnezeu, astfel încât să participe împreună cu ceea ce se făcea în cer.

O IMAGINE A CULTULUI CERESC

În acest context se găsea o nouă întrebare: Cum se desfășura cultul în cer? Primul text care mi-a venit în minte a fost cel din *Apocalipsă* cap. 4, unde apostolul Ioan vede slujba cerească în viziunea tronului de smarald, cei 24 de bătrâni în veșminte albe și coroane de aur, cele șapte făclii de foc și toate celelalte. „Nu prea se aseamănă cu evanghelismul protestant”, mi-am șoptit în sinea mea. „Dar trebuie să fie undeva mai devreme, de exemplu în Vechiul Testament, o relatarea a cuiva care vede cerul, cineva ca Iezechiel sau Ilie sau Isaia. Asta este! Isaia! Isaia capitolul 6! Dacă liturgia Vechiului Testament a fost concepută după modelul cultului cersc, Isaia se califică în mod sigur ca prototip.”

Pentru mine, cel mai ușor mod de a înțelege mesajul din Isaia 6 era să subliniez verbele senzoriale, și așa să vi-l transmit și dumneavoastră. Evenimentul s-a produs „*în anul morții regelui Ozia*”, aproximativ anul 700 î.Hr. Descrierea lui Isaia este remarcabil de detaliată, exact în funcție de ceea ce a trăit el. Iar ceea ce a relatat, a fost nu doar ca înțelegere, similar cultului din cortul Vechiului Testament, a fost incredibil de asemănător cultului istoric al Bisericii Creștine. Luați-vă un moment sau două libere și citiți încet,

și cu băgare de seamă scurta relatare a lui Isaia despre răpirea lui în cer.

„În anul morții regelui Ozia, am văzut pe Domnul stând pe un scaun înalt și măreț și poalele hainelor Lui umpleau templul. Serafimi stăteau înaintea Lui, fiecare având câte șase aripi: cu două își acopereau fețele, cu două picioarele iar cu două zburau și strigau unul către altul, zicând: Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui! Din pricina acestor strigăte, porțile se zguduiau din țâțânele lor, iar templul s-a umplut de fum. Și am zis: Vai mie, că sunt pierdut! Sunt om cu buze spurcate și locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate. Și pe Domnul Savaot L-am văzut cu ochii mei. Atunci unul dintre serafimi a zburat spre mine, având în mână sa un cărbune, pe care-l luase cu cleștele de pe jertfelnic. Și l-a apropiat de gura mea și a zis: Iată s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale, și fărădelegile tale le va curăța. Și am auzit glasul Domnului care zicea: Pe cine îl voi trimite și cine va merge pentru Noi? Și am răspuns: Iată-mă, trimite-mă pe mine”. (Isaia 6, 1-8).

V-ar plăcea ca slujba de duminică să fie atât de puternică? Chiar poate fi atât de puternică! Să aruncăm o privire la elementele, detaliile relatării legate de Liturgia cerească la care a fost martor Isaia și să vedem cum l-a influențat prin cele cinci simțuri ale sale și prin felul în care și-a înțeles misiunea.

CULTUL CA VEDERE

Isaia a văzut ceva. Pentru început, L-a văzut pe Domnul în slavă, impunător, cu roba Sa revărsându-se în templu. „Domnul” din acest pasaj era Fiul veșnic al Tatălui.

Apostolul Ioan, în Evanghelia sa, a citat vederea cerească a lui Isaia, atunci când a scris: „Acestea le-a spus Isaia când a văzut slava Lui și a grăit despre El” (Ioan 12, 41).

Dați-mi voie să vă întreb: V-ați dorit vreodată să-L puteți vedea pe Iisus Hristos? Vreau să zic, să-L vedeți așa cum îi vedeți pe alți oameni? Îmi amintesc că, fiind copil și mai târziu tânăr, am traversat o perioadă specială, când m-am gândit că ar fi mult mai ușor să cred dacă aș putea, măcar o dată, să-L văd pe Dumnezeu.

În cele din urmă, cei credincioși Îl vor vedea față către față, iar nouă ni se cere să ne apropiem prin credință, nu prin vedere. Dar Isaia L-a văzut și la fel s-a întâmplat și cu ceilalți oameni din Evanghelie care L-au cunoscut, la fel a fost și cu Ștefan și Pavel și Ioan, care au ajuns să-L vadă chiar și după Înălțare. Așadar, cum rămâne cu oamenii ca mine și ca dumneavoastră?

În mod cert, Biserica primară a oferit poporului ei un mijloc de a-L vedea pe Domnul, ajutoare vizuale, dacă doriți. În opera sa clasică,

„*Forma Liturghiei*”, Dom Gregory Dix ne spune cum în primitivele case-biserici din Roma, când credincioșii se adunau pentru slujbă, tablourile vechi ale înaintașilor erau date jos de pe pereți și erau înlocuite cu mozaicuri ale dreptilor Vechiului Testament și cu sfinți creștini.

Apoi, când au încetat persecuțiile iar bisericile nu au mai fost doar case ale voluntarilor, ci au devenit locașuri cu destinație permanentă, simbolurile și imaginile au devenit mai îndrăznețe. În spatele altarului din aproape fiecare biserică a apărut, conform lui Dix, „o reprezentare concentrată a chipului Fiului, Care este imaginea expresă a Tatălui.” În bisericile din Răsărit, este imaginea sau icoana lui Hristos Pantocrator sau Atotțiitorul. În Apus, ea este imaginea lui Hristos ca Mielul lui Dumnezeu sau Izbăvitorul.

Așadar, L-ați văzut pe Hristos în slujbă. În loc să așeze în fața poporului un simplu perete gol, un panou de lemn sau un aranjament floral, Biserica, în înțelepciunea sa, a expus icoanele Domnului Iisus Hristos și ale bravilor Săi sfinți. Aceste imagini, aceste ferestre spre cer, oferă celor care doresc să-L cinstească, posibilitatea să vadă cu ochii credinței prin picturi și pânze, Prototipul.

Apar însă uneori și obiecții: „Oare nu interzice a doua poruncă din cartea Ieșirii, cap. 20, chipurile cioplite?” Ea interzice imaginile false, idolii, nu și acest mod de reprezentare prin

imagini. Căci, dacă ar fi interzisă, atunci de ce doar șase capitole mai târziu, în Ieșire 26, 1, Dumnezeu poruncește: „*Cortul însă să-l faci din zece covoare de în răsucit și de mătase violetă, stacojie și vișinie; în țesătura lor să faci chipuri de heruvimi alese cu iscusință*”.

Thomas Howard spunea că Dumnezeiasca Liturghie este cel mai mareț *eveniment multimedia* din toate timpurile. Și este chiar mai mult decât multimedia, pentru că noi înșine participăm la el. Trăim slujba prin toate cele cinci simțuri, plus simțul credinței. Conform lui Dorothy Sayers, noi nu putem gândi decât în imagini. E timpul să ne mobilizăm din nou imaginația pentru Hristos ceea ce, din punct de vedere istoric, a făcut Biserica prin folosirea icoanelor în cult.

Totuși, Isaia a văzut mai mult decât pe Fiul lui Dumnezeu. Acolo se mai afla un tron, serafimi, erau uși în Templul Ceresc, și mai era un altar.

Sincer vorbind, am respins altarele mulți ani, văzându-le ca aparținând vechiului legământ, nemaifiind necesare din moment ce Hristos s-a jertfit o dată pentru totdeauna. Dar, din nou mă repet, întreaga Biserică primară le avea. Oare știau primii creștini ceva ce noi nu știm? De multe ori, când cultul era practicat în catacombe, mormântul unui frate dispărut sau al unei surori dispărute servea drept altar. În casele-biserici, altarul se situa de obicei în locul în care în timpul săptămânii era

sufrageria. Epistola către *Evrei* 13, 10 spune limpede: „*Avem altar.*” Cu siguranță că jertfa lui Hristos este completă; nu mai putem adăuga nimic la ea. Pentru primii creștini altarul reprezenta Crucea. Acesta nu mai era altarul de sacrificii pentru sângele vițelilor și al țapilor, ci acum el reprezintă realitatea Crucii lui Hristos, pe care și-a întins pentru vecie Trupul Său frânt și și-a vărsat Sângele pentru noi. Astfel este perceput până în zilele noastre. Din Sfântul Său Altar ni se dau spre primire Sfintele Sale Daruri: Trupul și Sângele Său în timpul marelui Ospăț Euharistic!

CULTUL CA AUZIRE

În ziua petrecută în cer, Isaia a văzut, dar a și auzit. Imnul pe care l-a auzit cântat de îngerii: „*Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Sa*”, a devenit fundamentul biblic pentru cântarea întreit sfântă, cunoscută ca Sanctus în Apus și ca Trisaghion în Răsărit. Acesta este cântat de secole pe pământ, așa cum probabil că este cântat din veci în ceruri.

Când eram mic, Guy Lombardo era unul dintre cei mai renumiți lideri de formație din America. Sloganul lui era la fel de renumit ca și el: „Cea mai dulce muzică din această parte de cer”. Nu spun că știu convingerile religioase ale lui

Lombardo, dar e sigur că în lumea de azi oamenii știu într-un anumit fel că muzica desăvârșită trebuie să vină din cer. Iar muzica din cer este tocmai ceea ce a auzit Isaia.

În timp ce putem justifica poate existența corurilor pământești prin exemplul cântăreților din templu, putem în mod sigur să le argumentăm prin cele ale îngerilor din cer. Corurile îngerilor au devenit bază pentru corurile noastre din cult, dar nu pentru a înlocui cântarea oamenilor, ci pentru a o sprijini în cel mai înalt grad de frumusețe corală. Și astfel, în timp ce preotul se îndreaptă spre uși, în momentul liturgic numit „vohodul cel mare”, ducând printre credincioși pâinea și vinul care peste puțin timp vor fi transformate, corul cântă: „*Noi, care pe heruvimi cu taină închipuim și făcătoarei de viață Treimi întreit-sfântă cântare aducem, toată grija cea lumească de la noi să o lepădăm, ca pe Împăratul tuturor să-L primim, pe Cel înconjurat în chip nevăzut de cetele îngerești. Aliluia, Aliluia, Aliluia*”.

Unul dintre lucrurile care m-au alinat cel mai mult în slujirea lui Dumnezeu în timpul Liturghiei Bisericii este că atât de multe dintre versetele din Biblie pe care nu le-am subliniat niciodată au căpătat viață. Este ca și cum *piesa de teatru a slujbei cerești* este jucată pe viu, chiar în orașul meu și chiar în comunitatea creștină căreia îi aparțin. Întrucât Liturghia este o procesiune a poporului

lui Dumnezeu în fața tronului Său ceresc, nu doar că Hristos este în mod real prezent alături de noi, ci și noi suntem prezenți în mod real alături de El, după cum spun Scripturile „în ceruri”.

Este adevărat că există o singură Dumnezeiască Liturghie, o singură Cuminecătură, în întregul univers – cea din cer. Noi, cei care ne adunăm ca Biserica de pe pământ, suntem chemați să ne alăturăm și să participăm alături de cetele cerești. Pentru a face aceasta, depunem eforturi mari în slujire pentru a-i conferi consistență și pentru a nu ne prăbuși cu aceasta în fața tronului lui Dumnezeu. Sau, ca să folosesc cuvintele din rugăciunea *Tatăl nostru*, vrem să ne asigurăm că în cinstirea noastră îndeplinim dorința lui Dumnezeu, „*precum în cer așa și pe pământ*”.

Din ce cauză cele mai multe corpuri protestante tradiționale, evanghelice sau harismatice, au renunțat la această formă istorică a cultului creștin? Pentru a răspunde la această întrebare, dați-mi voie să rostesc un cuvânt: *Romofobia*. De câte ori ați auzit oameni respingând Liturghia cu scuza că „este prea catolică”? Ei bine, și ce dacă? Se pune problema dacă Roma face Liturghia sau nu? E timpul să revenim cu toții la textul biblic, care ne învață că slujirea este liturgică, atât în cer cât și pe pământ.

Prietenul meu, un preot ortodox, nu fusese niciodată la un serviciu religios într-o biserică

evangelică. Fiind ocupat în diminețile de duminică, el a hotărât să viziteze o biserică evanghelică locală într-o duminică seara.

„Cum ai reacționat? l-am întrebat. Ce ai crezut despre slujbă?”

„Ei bine, predica a fost chiar bună, a răspuns el. Pastorul a urmat cu atenție textul și am simțit că a comunicat Evanghelia destul de clar. Am fost impresionat.”

A făcut pauză pentru moment, încercând să și pună în cuvinte restul reacțiilor sale și după câteva începuturi false, a izbucnit în final: „Însă restul serviciului a fost... ei bine, cred că-l pot numi un spectacol de Christian Lawrence Welk.”

Am continuat să descriem toate momentele muzicale speciale, aranjamentele corale și cuvintele acelor cântece care se axau mai degrabă pe mine, ca persoană ale cărei nevoi sunt satisfăcute, decât pe Dumnezeul Treimic înaintea căruia ne închinăm în cult. Am pierdut adevărata închinare în creștinismul modern și trebuie să o recuperăm cu ajutorul lui Dumnezeu!

CULTUL CA ATINGERE ȘI GUST

„Și l-a atins de buzele mele”, a spus Isaia despre serafimul care i-a adus cărbunele de foc de la altar. A văzut ceva, a auzit ceva, iar acum profetul a

simțit ceva. Un cărbune aprins fusese luat cu cleștele de pe altarul cerului și purtat de serafim pentru a atinge buzele lui Isaia. Care este înțelesul acestui act?

După ce Isaia L-a văzut pe Domul și a auzit imnul îngerilor dându-I slavă, profetul a dat un răspuns foarte previzibil: „*Vai mie, pentru că sunt pierdut!*” Era ceea ce un psiholog de copii a numit recent pe un program TV „sentimentul vai-vai”, pe care l-a descris ca fiind emoția unui copil care este prins în flagrant în timpul unui act de neascultare.

Cu toții am simțit la fel ca Isaia. Iată-l, un cetățean al Israelului într-un timp când Dumnezeu a fost foarte dezamăgit de poporul ales, din cauza neascultării lui și a lipsei credinței. Cu doar un capitol în urmă, în Isaia cap 5, am citit că Dumnezeu căutase struguri buni în viile Sale și găsisse unii sălbatici. „*O voi pustii!*”, a avertizat El în versetul 6. Isaia știa că face parte din această vie.

Acum, dintr-o dată, se găsea răpit în cer în fața Dumnezeului slavei. Haina Sa umplea templul, iar îngerii cântau încât stâlpii ușilor se clătinau. Iată răspunsul lui Isaia: „*Vai mie că sunt pierdut! Sunt un om cu buze spurcate și locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate. Și pe Domnul Savaot L-am văzut cu ochii mei!*” (Isaia 6, 5).

El ședea în fața Atotputernicului Fiul al lui Dumnezeu, mărturisind cu propriile buze că este

necurat și că trăiește în mijlocul unor oameni necurați. Ce anume a determinat această condamnare a păcatului? „*Pe Domnul Savaot L-am văzut cu ochii mei!*”. Când oricare dintre noi Îl vede pe Hristos, ne simțim nevrednici sau *pierduți*, ca să folosesc cuvântul Scripturii, pentru că atunci se vede, cel mai strident, păcatul. Este trăirea sentimentului „vai-vai” la cea mai mare intensitate.

Ce s-a întâmplat atunci, de fapt? Același lucru care se întâmplă de fiecare dată când păcatele noastre sunt descoperite în fața Fiului lui Dumnezeu. Îngerul a luat cărbunele, simbolul Euharistiei, de pe altar, a atins cu el buzele lui Isaia și a proclamat în auzul tuturor celor din cer: „*Iată, s-a atins de buzele tale și va șterge toate păcatele tale, și fărădelegile tale le va curăți!*”. Nu este acest lucru ceea ce a făcut și Fiul lui Dumnezeu? Pentru că nu doar a îndepărtat păcatul, ci l-a și șters și separat de noi, după cum putem citi în alt loc: „*Pe cât sunt de departe răsăriturile de la apusuri!*” (Psalm 102, 12). „*Isus Hristos ieri, și azi și în veci este același!*” (Evrei 13, 8). El va proceda la fel pentru noi astăzi, de îndată ce ne vom mărturisi păcatele și vom primi Darul Lui de pe altar. Observați cum cărbunele ne învață puterea Tainei? Acesta este motivul pentru care, de secole până în zilele noastre, când un preot ortodox primește Trupul și Sângele lui Hristos la altar, mărturisirea lui este exact cea a cuviosului Isaia,

repetând: „*Iată s-a atins de buzele mele și va șterge toate fărădelegile mele și păcatele mele le va curăți*”.

Noi, cei ce am trăit departe de cultul și Taina lui Hristos, avem nevoie de Sfânta Lui Atingere. Poți să te duci la Biserica aceasta sau la o alta, să cauți învățătura acestui predicator sau a altuia, această experiență spirituală sau alta, însă adevărul este că nu vei găsi niciodată cultul adevărat, cel ceresc, oriunde altundeva, în afară de Harul dătător de viață al lui Hristos în Sfânta Euharistie! Eu și alte mii de oameni știm acest lucru! Noi am încercat și am stat aproape în mod constant.

Psalmistul spune: „*Gustați și vedeți că e bun Domnul. Fericit bărbatul care nădăjduiește în El*” (Ps. 33, 8). La Sfânta Sa Masă, ne este dat să gustăm, să vedem și să atingem. Isaia a fost atins de cărbunele aprins al iertării lui Dumnezeu, gustând personal bunătatea Sa. De la altarul lui Dumnezeu vine aceeași previziune pentru noi și pentru păcatele noastre până în ziua de astăzi. Să venim deci cu îndrăzneală, cu credință și cu dragoste și să ne apropiem de tronul milei Sale!

CULTUL CA MIROS

Când Isaia a fost dus în templul ceresc, un alt simț de-al său a început să funcționeze. El a mirosit ceva pentru că „*templul s-a umplut de*

mireasmă”. Îmi amintesc, la fel viu de parcă ar fi fost ieri, când am pășit în altarul Bisericii ortodoxe Sfântul Inochentie din Tarzana, California, și am simțit pentru prima dată mirosul persistent de tămâie folosit cu câteva ore mai devreme în timpul slujbei de dimineață. Am fost ofensat. „O să accept doctrina ortodoxă”, mi-am spus (deja o acceptasem), „dar nu mă vor prinde niciodată folosind tămâie!”

Câteva luni mai târziu m-am întors la biserica Sfântul Inochentie pentru o slujbă și, în mod natural, am reexperimentat mirosul tămâiei. De data aceasta a fost destul de plăcut pentru că mi-ă amintit de alte lucruri frumoase din vizita anterioară.

Săptămâna următoare am început să recapitulez Scripturile. Israel a folosit tămâia în cult. Am citit în repetate rânduri despre altarul tămâierii, cu fumul care se ridică semnificând rugăciunile sfinților. Isaia în viziunea cerească despre Hristos și cetele Sale îngerești, L-a văzut pe Domnul Savaot pe un scaun înalt „*și templul s-a umplut de fum*.” (Isaia 6, 4). Tămâia a fost unul dintre cele trei daruri aduse pruncului Iisus de către cei trei înțelepți. *Apocalipsa*, în capitolul 8, ne vorbește despre tămâie în cerul etern. De ce n-am folosi-o și acum? Merg în trecut, gândindu-mă la mine și realizând că protestanții moderni sunt aceia care constituie excepția, iar nu regula. Restul creștinătății a folosit tămâia în cult de 2000 de ani.

În acest moment mi-a venit gândul: „Să fie acest lucru important? Ar trebui să facem o problemă din folosirea tămâiei? Merită să facem presiuni pentru aceasta?”

Cu câțiva ani în urmă, îmi plănuisem o excursie la Minneapolis ca să o duc pe mama soției mele, Olga Grinder, pe coasta de vest, ca să trăiască pe lângă noi în Santa Barbara. La cei 79 de ani prin consensul familiei, inclusiv al ei, am ajuns la concluzia că nu mai avea nevoie de încă o iarnă în Minnesota, mai ales trăind de una singură. M-aș întoarce în timp, aș ajuta-o să împacheteze, să pun casa în vânzare și să o însoțesc înapoi în vest.

Peter Jon, cel mai mic dintre cei șase copii ai mei, care avea atunci 11 ani, a cerut să vină și el.

„P.J. ești chiar în mijlocul anului școlar, a comentat Marilyn. În plus, e o călătorie destul de scumpă.”

„Pot să recuperez ce fac la școală, chiar îmi voi lua teme, a replicat P.J. Și o să te ajut să-mi cumperi biletul din economiile mele.”

Eram amândoi neînduplecați și dădeam din cap în semn că „nu” până la ultima propoziție.

„Tată, mamă, toți ceilalți copii erau mai mari când am vizitat-o pe bunica ultima oară. Ei își amintesc, iar eu nu. Ea o să vândă casa și eu voi trăi fără să-mi amintesc cum arăta casa bunicii.”

În dimineața următoare, l-am sunat pe agentul de călătorii ca să rezerve două locuri în loc de unul.

Era pe la sfârșitul lui Octombrie când am călătorit la bunica, la finele unei toamne colorate. În prima noastră noapte acolo, stăteam toți trei împreună la adăpost, servind mâncare chinezească comandată. P.J. era pe canapea cu o tavă în fața lui.

„Îți amintești ceva despre casa bunicii?” l-am întrebat.

„Da, două lucruri, a răspuns el, de parcă ar fi fost pregătit pentru întrebare. Îmi amintesc tapetul tavernă. Ultima dată când am fost aici, fetița de peste alee m-a împins de pe leagăn și m-am tăiat la genunchi. Bunicul m-a adus înăuntru și m-a întins aici pe canapea. Îmi amintesc că m-am uitat la tapetul acesta toată după-amiaza.”

„Care este celălalt lucru?” l-am întrebat.

„Mirosul, mi-a spus el, apoi a chicotit la ceea ce se auzise spunând. Nu vreau să fiu ciudat, dar casele bunicilor întotdeauna au un anumit miros.”

Olga și cu mine am clipit, ca să ne ascundem lacrimile. Bineînțeles că acestea au un anumit miros, la fel și casele Domnului. Cortul Sfânt a avut un anumit miros, templul a avut, de asemenea, un miros specific, cerul are miros și, la fel, biserica are un miros al ei. Este mirosul tămâiei, cel care implică simțul nostru olfactiv în timpul serviciilor divine.

SĂ NU-L NUMEȘTI PE NICI UN OM „PĂRINTE”

Au trecut câteva decenii de când Bing Crosby a îmbrăcat veșmântul preoțesc și a dat viață pe ecran unui rol pentru care este îndrăgit și astăzi – Părintele O'Malley. Acasă la noi, de-a lungul anilor, Marilyn și cu mine luam copiii și stăteam până noaptea târziu ca să vedem reluările de Crăciun la televizor.

Undeva la începuturile acestui secol, unul dintre cei mai mari filantropi ai timpurilor noastre, Părintele Flanagan, a înființat Boys' Town în Nebraska. Acesta a devenit un refugiu foarte cunoscut în țară pentru tinerii fără adăpost. Pe undeva, Maica Tereza a Indiei este echivalentul lui feminin contemporan, îngrijind săracii și oropsiții de pe pământ.

Dar ce vom face cu aceste titluri? Admirăm munca și caracterul acestor oameni, dar nu ne spune Sfânta Scriptură să nu-l numim pe nici un om părinte?

În vremea când eram un protestant radical, numeam un preot „părinte” doar dacă trebuia neapărat – înălțând uneori în mintea mea o

rugăciune către Dumnezeu pentru a mă ierta. Acum sunt preot și observ aceeași ezitare la alții. A fost una dintre problemele cu care ne-am confruntat în timp ce ne croiam drum către Ortodoxie.

Anumite afirmații făcute de Iisus au fost adesea surse de mari controverse, atât în interiorul cât și în afara Bisericii. Spusele Lui din Evanghelia după Matei 23, 9 : „*Tată (Părinte) al vostru să nu numiți pe pământ, că Tatăl vostru unul este, Cel din ceruri*”, nu s-au dovedit a fi o excepție în acest sens. Trebuie să recunosc că a fost o problemă majoră pentru noi, ca și creștini evanghelici, să numim păstorii din parohiile ortodoxe „părinte”.

PROBLEMA ESTE UNA DE INTERPRETARE

Câțiva interpreți protestanți sunt convinși că Iisus avertiza împotriva adresării către conducătorii Bisericii cu apelativul de „părinte”. Desigur că ei interpretează cuvântul „părinte” din Scriptură cu sensul de părinte spiritual. Prin urmare, ei refuză să-i numească pe clericii lor „părinte”, preferând titluri ca „pastor”, „reverend” sau poate chiar „frate”.

La început, dați-mi voie să subliniez că „părinte spiritual” este mai degrabă o interpretare a cuvintelor lui Dumnezeu decât ceea ce a spus El,

de fapt. Bagă de seamă, nu contest nevoia de interpretare a Scripturii, însă în loc de aceasta, vreau să arăt că Domnul a spus „tată” și nu „părinte spiritual”.

Care este problema aici? Aceasta este: la prima vedere, avertismentul lui Iisus ca nici un om să nu fie numit tată (părinte), s-ar părea a nu fi doar o regulă care interzice ca cei din cler să fie numiți astfel, dar, nu-i așa că ar fi și o interdicție pentru folosirea acestui titlu față de părinții pământești, față de vechii Părinți ai Bisericii sau chiar față de conducătorii administrativi ai orașelor? În realitate însă, afirmația Domnului așa cum apare în text, este că doar o singură Persoană va fi numită vreodată „tată”, și anume Tatăl nostru cel din ceruri.

Dar a fost vreodată considerată afirmația lui Hristos, în acest sens, acrivist? Foarte puțini au interpretat vreodată așa. Se cuvine deci să-i numim pe preoții ortodocși părinți? Dacă așa ar sta lucrurile, alte câteva pasaje biblice ar fi în pericol, incluzând unele afirmații ale apostolului Pavel în Noul Testament. Bisericii din Corint, apostolul i-a scris: „Căci de ați avea zece mii de învățători în Hristos, totuși nu aveți mulți părinți. Pentru că eu v-am născut prin Evanghelie în Iisus Hristos” (I Cor. 4, 15). Nu pretinde Pavel că este „părintele spiritual” al corintenilor, „părintele Pavel” dacă doriți? Mai mult

de atât, el se referă cu îndrăzneală la strămoșii lui spirituali ca la „părinții noștri” (I Cor. 10, 1).

Apostolul chiar s-a adresat părinților pământești prin Epistola către Coloseni 3, 21 astfel: „Părinților, nu ațâțați la mânie pe copiii voștri, ca să nu se deznădăjduiască”. Se pare că apostolul Pavel, cu siguranță, nu a interpretat spusele Domnului Hristos referitoare la faptul că numai Unul trebuie să fie numit părinte, și anume Tatăl cel ceresc.

Pe lângă aceasta, când bogatul l-a văzut pe Lazăr în Rai la pieptul lui Avraam și i s-a adresat acestuia din urmă cu apelativul „părinte Avraam”, răspunsul lui Avraam nu a fost: „Nu-ți dai seama că doar lui Dumnezeu-Tatăl trebuie să-i spui Tată?”, ci în loc de asta a răspuns: „Fiule, adu-ți aminte...” (Luca 16, 20-31).

ALTE DENUMIRI

Dar să nu ne oprim aici, pentru că în afară de „Tatăl vostru Unul este”, Iisus a mai spus: „Voi însă să nu vă numiți rabbi (învățători), că unul este Învățătorul vostru: Hristos, iar voi toți sunteți frați” (Matei 23, 8). Cu toate acestea, Iisus Hristos l-a recunoscut pe Nicodim ca fiind „învățătorul lui Israel” (Ioan 3, 10), iar în Biserica Antiohiei anumiți oameni erau numiți „profeți și învățători” (Fapte 13, 1).

Întrucât apostolul Pavel a recunoscut învățătorii ca fiind daruri date de Dumnezeu Bisericii, el nu a ezitat să se numească pe sine „învățător al neamurilor” (I Timotei 2, 7). În ziua de astăzi, aproape fiecare dintre noi, într-un moment sau altul, i-am numit pe anumiți oameni învățători ai școlii duminicale. La Seminarul din Dallas, una dintre cele mai distinse introduceri pe care o poate primi un vorbitor în capelă era aceea de „talentat învățător al Bibliei”. Astfel, discuția depășește cu mult orice fel de limite protestante sau catolice.

Așadar, atunci când a spus că nu ar trebui să numim pe nimeni părinte și învățător cu excepția lui Dumnezeu-Tatăl și a lui Hristos. Însuși, Domnul Iisus nu părea să se fi legat de folosirea în sine și de sine a acestor denumiri specifice.

Însuși contextul pasajului este cel care ne oferă cheia interpretativă pe care o căutăm. Atunci când spune „să nu-l numiți pe nici un om părinte”, Domnul nostru se referă cu certitudine la anumiți învățători din vremea Sa, care se foloseau de aceste denumiri pentru a-și realiza propriile lor scopuri. Și dacă acești învățători apostatați ar fi folosit alte denumiri, precum „reverend” sau „pastor”, cred că Iisus, și în privința acestora, ar fi făcut aceeași referință: „Să nu numiți pe nimeni reverend sau pastor!”

CE AU ÎNSEMNAT RABINII?

Așadar, în ce scopuri se foloseau rabinii de numirile de „părinte” sau „învățător”? Răspunsul se învâрте în jurul a cel puțin două domenii critice de conducere: învățarea și caracterul personal.

Să luăm în considerare întâi, învățătura specifică acestor rabini. Ei își începuseră activitatea de învățare de la locul potrivit, Legea lui Moise. Însuși Iisus a spus: „Cărturarii și fariseii au șezut în scaunul lui Moise” (Matei 23, 2). Legea lui Moise era tradiția adevărată, dată de Dumnezeu lui Israel prin Moise. Responsabilitatea rabinilor era de a menține acea tradiție și de a o transmite în credința generației viitoare.

Prea des totuși, rabinul își adăuga propriul sâmbure de înțelepciune la tradiția adevărată, aglomerând-o astfel. În loc să transmită depozitul sfânt împreună cu adevăratele interpretări ale acestui depozit, rabinul adăuga interpretarea sa personală și la rândul lor, discipolii săi, asemenea profesorului lor, făceau același lucru. Că tot am vorbit despre tradiția oamenilor, iat-o din nou! (Unele lucruri nu se schimbă niciodată, nu-i așa?).

Rezultatul final al acestei întregi activități a fost o tradiție umană, care a făcut ca adevărata tradiție mozaică să nu aibă rezultate. Chiar acestor rabini le spune Iisus: „Lăsând porunca lui

Dumnezeu, țineți datina omenească” (Marcu 7, 8), și din nou: „*Bine! Ați lepădat porunca lui Dumnezeu, ca să țineți datina voastră...și astfel desființați cuvântul lui Dumnezeu cu datina voastră, pe care singuri ați dat-o*” (Marcu 7, 9; 13).

Pentru a tranșa toată această tradiție inovatoare care înlocuise treptat tradiția mozaică și pentru a-i întoarce pe oameni la adevăr, Iisus le-a spus discipolilor Săi: „Însă voi, să nu vă numiți rabini”. Cu alte cuvinte, le-a spus să nu se folosească de poziția lor de părinți și învățători ca oportunitate de a-și forma discipoli în jurul părerilor lor personale. Pentru că procedând astfel ar servi doar la „*închiderea Împărăției cerurilor înaintea oamenilor*” (Matei 23, 13).

În locul acestui lucru, o dată cu venirea lui Hristos, acești noi rabini - cei care învățau cu adevărat cuvântul lui Dumnezeu - urmau să transmită cu credință și deplin tradiția adevărată a unicului Rabin (Învățător): Iisus Hristos Însuși. Sfânta Scriptură numește această tradiție anume, prin gura apostolului Ioan „*doctrina lui Hristos*”. De fapt, așa cum am observat mai devreme, acesta este motivul pentru care învățătura caracteristică a celor doisprezece apostoli a devenit cunoscută sub numele de „*doctrina apostolilor*”.

De pe vremea lor, generații succesive de părinți și învățători ai Bisericii au transmis și au păzit doctrina apostolică legată de Hristos cu

multă băgare de seamă, deoarece aceasta reprezintă interpretarea adevărată a Scripturii.

Această credință în adevărata doctrină creștină, că tot veni vorba, poate fi observată în mod expres în cele șapte Sinoade Ecumenice ale Bisericii, ținute între secolele IV și VIII. Este de datoria oricui pretinde că este un învățător al doctrinei lui Hristos, să fie loial învățaturii apostolice transmisă nouă prin aceste Sinoade. Altfel, el își asumă riscul de a introduce „interpretarea sa personală”.

Pe cât este de adevărat că toți învățătorii doctrinei lui Hristos trebuie să înceapă de la locul potrivit, și anume Sfânta Scriptură, la fel de adevărat este că ei ar trebui să predea interpretarea corectă și adevărată a Scripturii așa cum a fost transmisă de Sfinții Părinți și Învățători ai Bisericii, în special în timpul celor șapte Sinoade Ecumenice.

De ce sunt cele șapte Sinoade Ecumenice atât de importante? Pentru că ele evidențiază ceea ce Biserica a reținut ca fiind în mod universal învățătura adevărată în ceea ce privește Persoana Domnului Hristos și Sfânta Treime. Sinoadele sunt fidele învățaturii scripturistice despre adevăratul Învățător Iisus Hristos. Cred că învățătorii și părinții care propovăduiesc interpretări personale, opuse doctrinei lui Hristos, așa cum a fost ea păstrată în sinoadele ecumenice, nu ar trebui recunoscuți drept învățători și părinți.

RABINII (ÎNVĂȚĂTORII) ȘI CARACTERUL PERSONAL

Al doilea domeniu critic al conducerii rabinice, care îl preocupa pe Mântuitorul Iisus Hristos, era caracterul personal al învățătorilor. El observase un defect major în caracterul cărturarilor și al fariseilor, un păcat ce poate fi numit slava deșartă. Aceștia se foloseau de statutul lor de părinți și învățători în rândul poporului lui Dumnezeu pentru a se slăvi pe ei înșiși. Vroiau să fie siguri că au primit recunoașterea adecvată - un birou dotat cu mochetă, învecinat cu baie, magazin personal de papetărie și un Buick argintiu cu patru uși! În lumina acestei lipse de caracter, Iisus a spus: „*Cel care este mai mare între voi să fie slujitorul vostru. Cine se va înălța pe sine se va smeri, și cine se va smeri pe sine se va înălța*” (Matei 23, 11-12).

Duhul lor de slavă deșartă se manifesta în câteva moduri concrete. Mai întâi în ipocrizie, „*Căci ei zic*” a spus Iisus, „*dar nu fac*” (Mt. 23, 3). Cu toții vorbesc fără a mișca un deget. Vorba le era ieftină pentru că era contrazisă întru-totul de purtarea lor. În cuvinte înălțau rugăciuni lungi, dar în comportament devorau casele văduvelor.

În al doilea rând, făceau jurăminte, jurând mai degrabă pe aurul templului și nu pe templul care sfințea aurul, dezvăluindu-și așadar patima

secretă pentru bani. Deși dădeau cu bucurie zeciuală din izmă, mărar și chimen, lăsau la o parte cele mai grele lucruri din Lege: dreptatea, mila și credința.

Fiind ipocriți în felurile acestea și în multe altele, Domnul a rezumat ipocrizia prin cuvintele: „*Așa și voi, pe dinafară vă arătați drepti oamenilor, înăuntru însă sunteți plini de fățărnicie și de fărădelege*” (Mt. 23, 28). Pe scurt, interiorul lor nu se potrivea cu exteriorul căci erau plini de duhul slavei deșarte și de dorința de a fi slujiți.

O a treia formă de manifestare a slavei deșarte a acestora a fost lipsa vizibilă a bunătații în relația cu ceilalți pentru că, spune Iisus: „*ei leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor, iar ei nici cu degetul nu voiesc să le miște*” (Mt. 23, 4).

Nu se găsea murdărie sub unghiile lor și nici vreo pată pe veșmintele lor. Erau doar un grup de conducători leneși care vroiau mai mult să fie slujiți decât să slujească. În aceste condiții, nu-i de mirare că Hristos a spus să nu fim ca ei, pentru că, în ochii lui Dumnezeu, trebuie ca „*cel mai mare între voi să fie slujitorul vostru.*”

O ultimă manifestare a slavei deșarte la aceștia a fost iubirea de sine, evidențiată prin nevoia de a fi văzuți de oameni și din dorința lor de a ocupa locul cel mai bun la masă în timpul ospetelor și în sinagogi, precum și prin bucuria de

a fi salutați în piețe cu voce tare de către oameni. „Învățătorule, învățătorule!”

Această iubire de sine a fost o încălcare evidentă a Legii mozaice, care îndemna la a fi rezervat. Întreaga Lege a lui Moise poate fi rezumată în două mari porunci, dintre care cea mai mare este: „*Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău*” (Mt. 22, 37), iar a doua mare poruncă este: „*să-l iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși*” (Mt. 22, 39).

Așadar, acești părinți și învățători nu-și conduceau poporul în duhul iubirii lui Dumnezeu și a aproapelui. Dimpotrivă, dornici de a fi slujiți, afixau un duh doritor de slavă deșartă și plin de iubirea de sine.

AVERTISMENTUL LUI HRISTOS

În fața duhului și a rușinii apostaziei acestor lideri religioși, Iisus le-a poruncit oamenilor: „*Tată al vostru să nu numiți pe pământ, căci Tatăl vostru unul este, Cel din ceruri.*” În timp ce părintele Avraam își merită titlul prin credința lui, și la fel ca el și alții din istoria lui Israel, acești rabini pierduseră disciplinar rolul lor ca părinți. Cu ei a încetat și chiar s-a renunțat la folosirea termenului, iar oamenii s-au închinat Domnului însuși ca izvorului întregii paternități.

În avertismentul Său, Iisus ni se adresează astăzi cu cea mai mare dintre toate poruncile. El ne cheamă spre adevărații părinți și învățători ai Bisericii Sale și spre cei care manifestă dragoste pentru Dumnezeu și pentru aproapele lor.

CE AR TREBUI SĂ FACEM NOI?

De la începutul istoriei Bisericii și, într-adevăr prin întreaga istorie a poporului Israel, cei aleși de Dumnezeu pentru slujire au fost numiți în diferite feluri: profet, învățător, rabin (în Israel) și părinte. În același duh au apărut și alte denumiri ca: reverend, pastor, profesor sau frate (în cazul unor pastori evanghelici și călugări catolici). Aceste moduri de a-i desemna ilustrează atât căldură cât și demnitate.

Așa precum în familiile noastre există cineva care este numit cu dragoste părinte, tot așa, în lăcașul Domnului îi cinștim și în continuare îi vom cinși pe cei care ne-au renăscut prin Iisus Hristos. Într-adevăr, ce altă numire li s-ar potrivi mai bine decât aceea de „părinte”?

Iisus a lansat avertismentul de a nu-i numi părinți sau învățători pe cei ce nu sunt demni de asta, pentru ca așa, cei care-I conduc poporul sfânt să rămână curați. Fie că aceștia sunt episcopi, preoți, profesori, diaconi sau pastori, cu toții trebuie să rămână credincioși adevăratei învățături a lui

Hristos și să dea dovadă de caracter personal și evlavie dumnezeiască ce conduce Biserica înspre dragostea față de Dumnezeu Cel în Treime slăvit și față de aproapele.

Eu însumi în calitate de preot, găsesc o satisfacție atunci când numesc un alt preot mai în vârstă părinte, pentru că îl consider într-adevăr astfel. Chiar în cadrul parohiei, denumirea este o linie de demarcație caldă și intimă, care îi distinge (fără a separa) pe acei membrii ai Trupului lui Hristos care sunt chemați pentru a conduce și a oferi mângâiere.

În călătoria noastră, atunci când am încuviințat să folosim termenul „părinte” pentru a desemna după cuviință preotul, le-am spus oamenilor că erau liberi să folosească în continuare denumirea de pastor, dacă acesta le era mai la îndemână. Curând, cel mai familiar termen a devenit cel de „părinte”, și acesta este cel folosit până în prezent.

Au rezultat două lucruri. Oamenii știu că sub aspect spiritual există o „autoritate a casei”, care se află acolo pentru a reprezenta autoritatea lui Iisus Hristos și pentru a transmite mai departe mila și dragostea Lui. De asemenea, denumirea de „părinte”, aduce aminte clerului de ceea ce reprezintă el: nu doar buni oratori, administratori, conducători sau lideri, ci în special preoți, părinți ai poporului lui Dumnezeu. Dacă îndeplinesc acest rol, atunci ceea ce reprezintă ei în rest apare într-o și mai bună lumină.

CU FAȚA CĂTRE FECIOARA MARIA

Putem afirma cu certitudine că nu există în istorie o femeie mai greșit înțeleasă de către creștinii moderni decât Fecioara Maria. Și este de asemenea probabil ca, într-un dezacord dintre doi creștini cu privire la Fecioara Maria, dacă diferențele lor rămân nerezolvate, acest lucru să fie cauzat în mare parte refuzului încăpățânat de a se raporta la informațiile biblice.

Dacă l-am auzit o dată, atunci sigur l-am auzit de o mie de ori pe Billy Graham afirmând de-a lungul anilor: „Noi, creștinii evanghelici, nu-i acordăm Mariei ceea ce i se cuvine!”

Această afirmație a lui ridică o întrebare crucială legată de Fecioara Maria: „Ce este ceea ce i se cuvine?” Înainte de a căuta răspunsul în Scripturi, să recunoaștem o problemă care ne îngreunează sarcina mult mai mult decât ar trebui.

Atmosfera foarte încărcată emoțional care înconjoară subiectul, ne știrbește obiectivitatea în privința Sfintei Fecioare. Mulți dintre noi au fost educați în spiritul îndoielii sau al respingerii cinstirii acordate Sfintei Fecioare în cultul și în

arta creștină. Așadar, adesea avem păreri preconcepute în această privință. Le-am permis acestor păreri să ne influențeze chiar în înțelegerea pasajelor scripturistice care fac referire la ea, astfel încât nu am lăsat faptele să vorbească de la sine.

În timp ce am încercat, împreună cu asociații mei, să ne îndreptăm privirile spre Fecioara Maria deschis și cu sinceritate, ceea ce nu ne-a fost ușor, ne-am întors pentru început la Scriptură, în special la paginile Noului Testament, iar apoi îndreptându-ne către Vechiul Testament. În timp ce studiam, am luat în considerare și ceea ce au avut de spus Părinții Bisericii, legat de acest subiect. Ne-am raportat la întreaga istorie a Bisericii pentru a încerca să înțelegem cum fusese ea cinstită în mod corect și cât de incorecte erau dogmele referitoare la ea, strecurate în peisaj.

MĂRTURIA NOULUI TESTAMENT

Ce ne învață, prin urmare, Noul Testament cu privire la Fecioara Maria? Putem găsi cel puțin patru răspunsuri deosebit de importante.

Fecioara Maria este cea mai binecuvântată femeie care a trăit vreodată. În timp ce Domnul nostru Iisus Hristos ne-a transmis că nu a fost bărbat mai mare pe pământ decât Ioan Botezătorul, atât Arhanghelul Gavriil cât și Sfânta

Elisabeta i-au mărturisit Mariei: „*Binecuvântată ești tu între femei!*”(Luca, 1. 28, 42).

Ea este cea mai binecuvântată dintre femei, din câteva motive, dintre care cel mai important este că a conceput, a purtat în pântec și a dat viață Mântuitorului sufletelor noastre. Cel care ocupă astăzi tronul ceresc al lui David și este așezat regește de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl, a venit pe lume și a devenit Mântuitorul nostru prin pântecul ei. A fost aleasă de Tatăl spre a-L purta pe unicul Său Fiu.

În acest rol, Fecioara Maria a fost prima persoană din întreaga istorie care L-a primit și acceptat pe Hristos drept Mântuitor. Eu și dumneavoastră suntem chemați spre a-L încorona pe Domnul în inimile și în viețile noastre, pentru ca procedând astfel să urmăm exemplul Mariei. În istoria creștină timpurie, ea este denumită „prima dintre cei răscumpărați”. Îmi amintesc când, cu câțiva ani în urmă, am intrat într-o biserică dintr-o suburbie a orașului Chicago și am observat o pictură sau o icoană a Mariei cu brațele deschise, așezată frontal și în centrul zidului, chiar în spatele altarului. Primul meu impuls a fost de a mă întreba de ce nu era întruchipat Hristos singur în acel loc anume din biserică, deși era ilustrat într-un cerc larg, într-un un medalion care-i încadra inima Fecioarei Maria. Când am întrebat de ce era întruchipată atât de proeminent, învățatul creștin

care mă însoțea mi-a explicat: „Aceasta este una dintre cele mai evanghelice icoane din întreaga Biserică. Ceea ce tu vezi, îl reprezintă pe Hristos trăind ca Dumnezeu în viața Mariei, iar brațele ei larg deschise sunt o invitație adresată nouă pentru a-L lăsa pe Hristos să trăiască și în viețile noastre, așa cum El trăiește în viața ei”. Puterea acelei icoane persistă și azi în mintea mea, întrucât ea a constituit primul exemplu pentru noi toți pentru a ne închina personal și pe deplin viețile lui Hristos.

Maica Domnului este binecuvântată și pentru că a fost preferată în ochii Domnului. Cuvintele de încurajare adresate ei de către Gavriil au fost: „*Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine*” (Luca, 1, 28). Apoi, el a mângâiat-o cu cuvintele: „*Nu te teme Marie, căci ai fost aleasă de Domnul*” (Luca 1, 30).

Ce trebuie să facă cineva pentru a deveni favorit al lui Dumnezeu și a fi răsplătit de El? Vi-l amintiți pe sutașul Corneliu din *Faptele Apostolilor* 10? El a fost primul dintre neamuri care s-a convertit la Hristos, „*cucernic și temător de Dumnezeu... și care făcea multe milostenii poporului și se ruga lui Dumnezeu totdeauna*” (Fapte 10, 2). Două versete mai târziu i s-a spus în vedenie: „*Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit, spre pomenire, înaintea lui Dumnezeu*”. Domnul a observat faptele lui bune și i-a adus mântuirea. În mod similar, puritatea Mariei a fost apreciată de Dumnezeu și El a ales-o să-I poarte în pântece Fiul.

Sugerez oare că prin meritele umane se câștigă mântuirea? Deloc. Oricât ar fi de dorit să ducem o viață curată, o viață devotată, nu merităm nicidecum mântuirea. Altminteri, de ce ar fi Fecioara Maria numită prima dintre cei răscumpărați sau de ce Corneliu ar fi trebuit să fie botezat întru Hristos de Sfântul Petru? Rugăciunea și devotamentul câștigă, într-adevăr, atenția lui Dumnezeu. Când Îl căutăm cu inimile noastre, cu siguranță Îl găsim! Când Îi vom dărui Lui tot ce avem, chiar și viețile noastre, vom fi favoriții lui Dumnezeu. Este exact ce a făcut Maria și motivul pentru care a fost considerată cea mai binecuvântată dintre femeile care au trăit vreodată!

Fecioara Maria este modelul nostru pentru o viață creștină. Biserica Ortodoxă a învățat încă de la începuturile ei că Maica Domnului este exemplul suprem, sau prototipul, a ceea ce înseamnă o persoană care-și pune complet nădejdea și credința în Dumnezeu. Ea reprezintă deja tot ceea ce noi tindem să devenim în Hristos. Cu toții urmează să-L „primim” pe Hristos (Ioan 1, 12) și, așa cum am arătat anterior, Fecioara Maria a fost prima ființă umană care L-a primit într-adevăr pe Hristos. Din milioanele de angajamente luate pentru Hristos, angajamentul Mariei a fost primul. Așadar, Fecioara Maria deja stăpânește orice ne este promis nouă în Sfintele Scripturi.

Modelul nostru de ascultare. În timp ce Dumnezeu știa cu siguranță că Fecioara Maria dorea să accepte, El nu i-a luat de bună ascultarea. Îngerul i-a explicat cum Îl va purta pe Hristos. „*Duhul Sfânt se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri, pentru aceea și Sfântul care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema*” (Luca 1, 35).

Abia acum Fecioara trebuia să ia o hotărâre. Era ea dornică să facă acest lucru? Ascultați-i răspunsul căci, pentru noi toți, el este pragul către viața spirituală. „*A zis Maria: Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!*” (Luca 1, 38). Deși suntem complet sinceri în dorința noastră de a-L urma pe Domnul, El nu va încălca consimțământul nostru! Asemenea Mariei, ne e dat să alegem în mod liber dacă vrem să ne supunem lui Dumnezeu și să-I împlinim voia. În legătură cu aceasta, treizeci de ani mai târziu, Maica Domnului a avut din nou ocazia să-L bucure pe Domnul. Ea se afla cu Domnul Iisus la o nuntă în Cana Galileii. Servitorii care se ocupau de pregătiri au descoperit că nu mai era vin. Pentru Maria nici nu încăpea îndoială cine putea să rezolve problema. Referindu-se la Fiul ei, Domnul Iisus Hristos, ea i-a sfătuit: „*Faceți orice vă va spune*” (Ioan 2, 5). În toată viața ei, Maria a pus în practică sfatul pe care l-a dat servitorilor. De aceea ea reprezintă exemplul nostru de ascultare creștină.

Modelul nostru de puritate și sfințenie. Nouă, celor cărora ni se spune „frați sfinți” (Evrei 3, 1), ni se poruncește să fim sfinți, căci Dumnezeu este Sfânt (I Petru 1, 15, 16). Noi trebuie să ne înfățișăm trupurile ca jertfe vii (Romani 12, 1). Este atât de greu să concepem că Cea al cărei trup sfânt a fost locașul lui Dumnezeu întrupat trebuie să fie denumită de Biserică drept „cea mai sfântă”?

Dacă nouă, ca Biserică, ni se cere să fim fără „*pată sau întinăciune ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă și fără de prihană*” (Efeseni 5, 27), aceasta nu înseamnă oare că Cea care i-a dat viața Domnului acelei Biserici ar trebui să aibă același caracter sfânt? Cu siguranță ar trebui să fim în stare să vedem în Fecioara Maria modelul nostru de sfințenie și puritate.

Modelul nostru de majestate și mijlocire. Dacă Sfânta Scriptură ne spune că suntem cu toții împărați (Apocalipsa 1, 6), este oare atât de ciudat că Biserica o numește pe Maica Domnului Împărăteasă? Dacă Sfânta Scriptură ne promite, dumneavoastră și mie că vom judeca îngerii (I Corinteni 6, 3), este oare atât de neobișnuit ca Biserica să cânte că Maica Domnului este „*mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii*”?

Nu numai că Fecioara Maria a cucerit, prin mila și puterea lui Dumnezeu, atât păcatul cât și moartea, ci, cu ochi profetic, psalmistul o zărește

în cer. Căci în psalmul 44, 11 Hristos este Împărat, iar Maria este de-a dreapta Sa ca Împărăteasă - și aceasta, pe drept cuvânt.

Dacă Dumnezeu ne poate face „împărați și preoți” (Apocalipsa 1, 6) pentru vecie, cu siguranță că Lui Îi revine prerogativul de a-și încorona mama cu onoruri mărețe în procesiunea regală a cerului.

Dacă apostolul Pavel, inițiindu-ne în sfânta preoție, ne învață să ne rugăm „întotdeauna... pentru toți sfinții” (Efeseni 6, 18), este oare atât de scandalos să mărturisim împreună cu Biserica că Sfânta Maria (împreună cu toți sfinții care au trecut de la moarte la viață și viețuiesc continuu în prezența lui Hristos) mijlocește înaintea Fiului său, în numele tuturor oamenilor? Pentru că Fecioara Maria este prototipul a ceea ce suntem chemați să fim!

Maria este mama lui Dumnezeu. Lucrurile devin acum puțin mai delicate pentru unii dintre noi. Iată una dintre problemele emoționale pe care le-am menționat mai devreme. Fie că vrem să recunoaștem, fie că nu, Scriptura ne învață că Fecioara Maria este mama lui Dumnezeu. Să aruncăm o privire la text, apoi vom discuta de ce acest titlu este atât de important pentru viețile noastre de creștini în cadrul Bisericii.

După ce Hristos a fost conceput în pântecul ei, Maria și-a vizitat rudele, pe Zaharia și Elisabeta,

viitorii părinți ai lui Ioan Botezătorul. Când Maria și-a salutat verișoara, Elisabeta a numit-o binecuvântată și i-a spus: „De unde mie cinstea aceasta, ca să vină la mine Maica Domnului meu?” (Luca 1, 43). Elisabeta a știut că Domnul ei, Mesia lui Israel, era Dumnezeu. Ea știa acest lucru din copilărie, „Ascultă, o Israele: Domnul nostru Dumnezeu, Domnul este unul” (Deuteronom 6, 4). Ea știa că Domnul ei se afla în pântecul Mariei.

Acest titlu, de Mama lui Dumnezeu, a dobândit și mai multă importanță în secolul al IV-lea, când un eretic pe nume Nestorie, un bărbat cu o funcție înaltă în Biserică, a pretins că Cel din pântecul Mariei era cu siguranță om, nu și Dumnezeu. Creștinii ortodocși, în unanimitate, au răspuns: „Greșit”! A-L vedea pe Iisus Hristos ca fiind ceva mai puțin decât Dumnezeu întrupat este necreștinesc. Căci, dacă Cel din pântecul Mariei nu a fost și nu este Dumnezeu, suntem morți în păcatele noastre. Pentru a păstra dumnezeirea deplină a lui Hristos, Biserica a insistat mereu ca Maria să fie pe drept numită, așa cum a desemnat-o și Elisabeta, Mama lui Dumnezeu. Această numire, desigur, nu înseamnă că este mamă a Sfintei Treimi, căci Sfânta Treime nu este născută. Nici nu înseamnă că a conceput Persoana care este Dumnezeu-Fiul pentru că El există din veșnicie. În loc de asta, se face referire la Maria ca fiind *Născătoare de Dumnezeu* (*Teotokos*, în grecește),

adică Mama Fiului veșnic al lui Dumnezeu, care și-a asumat pe deplin condiția umană în pânțele ei.

Când o persoană achiziționează o mare parcelă de pământ și își duce vitele pentru a pășuna acolo, el își îngrădește pământurile. Acesta procedează astfel pentru a-și proteja vitele, pentru a le împiedica să hoinărească și pentru a-i descuraja pe hoți. În mod asemănător, Biserica stabilește ziduri doctrinare în jurul adevărilor sale fundamentale. Și nimic nu este mai fundamental și mai important pentru noi decât dumnezeirea lui Hristos. Întrucât Hristos este Dumnezeu, noi stabilim un zid ferm și imposibil de negociat în jurul divinității Lui prin mărturisirea inamovibilă că Maria este Mama lui Dumnezeu.

Așa cum insistăm asupra nașterii lui Hristos din Fecioară, insistăm de asemena și pe faptul că, pentru cele nouă luni în care Ea L-a purtat în calitatea Lui de om, Hristos a fost în fiecare moment, pe de-a-ntregul, Dumnezeu.

Astfel, afirmăm cu îndrăzneală și cu mari insistențe că Maria este Mama lui Dumnezeu, Teotokos, Născătoare de Dumnezeu. A spune mai puțin, înseamnă a fi de partea celor care neagă dumnezeirea lui Hristos.

Trebuie să o cinstim pe Fecioara Maria și să o numim Binecuvântată. Acum urmează testul cel mai greu dintre toate. Nu doar că Maria este cea

mai binecuvântată dintre femei, modelul nostru de viață creștină și Mama lui Dumnezeu, ci suntem chemați să o și cinstim și să o binecuvântăm. Cum de știm asta? Biblia ne spune acest lucru.

În timpul vizitei sale de trei luni în casa Elisabetei, Maria a înălțat Domnului una dintre cele mai frumoase rugăciuni de laudă din toată Scriptura. Aceasta începe astfel: „*Mărește sufletul meu pe Domnul*”, și a devenit cunoscută ca „*Mărimurile Născătoarei*”. În această rugăciune, inspirată fiind de Duhul Sfânt, Fecioara Maria a proorocit: „*De acum mă vor binecuvânta toate neamurile*” (Luca 1, 48). În mod esențial, toate generațiile din istoria Bisericii au procedat astfel, doar acelea din ultimele câteva secole au șovăit. Generația noastră de creștini americani este plină de cei care refuză să o binecuvânteze și trebuie să ne schimbăm direcțiile.

Încă de la începuturile cultului, creștinii ortodocși au avut o grijă specială în a o cinsti și a o venera pe Fecioara Maria în Liturghie. Există un imn străvechi care începe astfel: „*Cuvine-se cu adevărat să te fericim, Născătoare de Dumnezeu (Teotokos)*”. Ea este numită în acest imn „*cea pururea binecuvântată și prea nevinovată*”. Porunca biblică de a o cinsti pe Fecioara Maria este urmată și luată în serios. Desigur că nu o adorăm pe Fecioara Maria, pentru că adorația este rezervată Sfintei Treimi: Tatălui, Fiului și Duhului Sfânt,

Însă ea cu siguranță trebuie cinstită și venerată. Iar, întrucât Hristos este Fratele nostru mai mare, primul născut între mulți frați, noi o cinstim pe Sfânta Fecioară Maria ca pe Mama noastră, și de asemenea Doamna noastră. Și precum Eva a fost mama vechiului neam adamic, așa Fecioara Maria este mama adevărată a noului neam, a Trupului lui Hristos, Biserica.

Poate că, parțial deoarece refuzăm să o cinstim pe Fecioara, generația noastră pare a se lupta cu cinstitrea *oricui*. De exemplu, următoarea dată când are loc o conferință de presă prezidențială, observați cu atenție cum se comportă unii din corpul de presă. Departe de a încerca să prindă știrea, mulți urmăresc să intimideze și să necinstească de bunăvoie.

În timp ce cuvântul lui Dumnezeu ne spune să-l cinstim pe rege (I Petru 2, 17) și să ne dăm întâietate unii altora (Romani 12, 10), generația noastră pare a se desfăta din provocare și umilirea altor oameni, în special a celor cu autoritate. Nu doar că noi, ca și creștinii ce credem în Biblie, suntem îndemnați să-i cinstim pe cei care se cuvine a fi cinștiți (vezi Romani 13, 7), ci suntem chemați foarte clar de către Dumnezeu, să o binecuvântăm pe Maica Dumnezeului nostru. Nu putem ocoli acest lucru evident din Scriptură.

VECHIUL TESTAMENT ȘI FECIOARA

Știm că Vechiul Testament este mai mult decât o relatare inspirată a istoriei omenirii, sau a poporului Israel în particular. În paginile sale, cu adevărat de o importanță centrală pentru mesajul său, este relatarea profetică privind venirea Domnului nostru Iisus Hristos, vădită în totalitate. Adam a fost un fel de Hristos în calitate de părinte a neamului omenesc. Moise a fost un fel de Hristos, prin aceea că i-a condus pe oameni din sclavie către țărâmul făgăduinței. David l-a ilustrat pe Hristos ca Rege al Israelului.

Cu toate acestea, deși adesea trecută cu vederea, și Fecioara Maria se găsește frecvent în paginile profetice ale Vechiului Testament. Cei mai mulți creștini sunt conștienți că Profetul Isaia prezice nașterea lui Hristos dintr-o Fecioară atunci când scrie: „*De aceea însuși Dumnezeu vă va da un semn. Iată Fecioara va lua în pântece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel.*” (Isaia 7, 14). Există însă numeroase alte pasaje care de asemenea vorbesc despre Sfânta Maria.

Pururea Fecioară. Încă din primii ani ai Bisericii, Sfânta Maria a fost numită nu doar Fecioară, ci *pururea-fecioară*. S-a considerat că nu a existat niciodată legătură conjugală între Ea și Iosif, înainte sau după nașterea lui Hristos. Iezechiel 44,

1-2 este unul dintre pasajele la care primii Părinți fac referire în această privință. El precizează: „*Apoi m-a dus bărbatul acela înapoi la poarta cea din afară a templului, spre răsărit și aceasta era închisă. Și mi-a zis Domnul: Poarta aceasta va fi închisă, nu se va deschide și nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeu lui Israel a intrat pe ea. De aceea va fi închisă.*”

În interpretarea tradițională a acestui fragment, Fecioara Maria este templul, iar Domnul Hristos este Prințul Păcii. Poarta menționată este înțeleasă ca o imagine a ușii pântecelui Mariei prin care Hristos a venit în lumea noastră. Poate că nu veți găsi această interpretare în unele comentarii biblice actuale, dar ea se regăsește la majoritatea Părinților Bisericii, precum și la mulți dintre liderii Reformei, mai cu seamă la Martin Luther.

Fecioară „până când”... În acest moment, poate fi ridicată o întrebare extrem de pretențioasă, dar validă. Dacă a rămas fecioară, atunci de ce Evanghelia după Matei ne spune că Iosif nu și-a cunoscut logodnica *până ce s-a născut Hristos* (Matei 1, 25).

Din punct de vedere scripturistic, fraza „*până ce L-a născut pe Fiul său Cel Unul Născut*” nu înseamnă în mod automat că ar fi existat după aceea o legătură între Iosif și Fecioara Maria. Atât în greacă, cât și în ebraică, expresia „*până ce*”

poate avea mai multe înțelesuri. Găsim acest lucru în II Regi 6, 23: „*Și Micol, fiica lui Saul, n-a avut copii până în ziua morții ei.*” Este folosită din nou la Matei 28,20 când Hristos cel înviat spune: „*Eu sunt cu voi în toate zilele până la sfârșitul veacurilor.*” Iar în Deuteronom 34, 6 citim: „*Și a fost îngropat în vale, în pământul Moabului, în fața Pet-Peoru-lui, dar nimeni nu știe mormântul lui nici până în ziua de astăzi.*”

În mod evident, folosirea expresiei în aceste fragmente nu înseamnă că Micol a avut copii după moartea ei, că Hristos nu va mai fi cu noi la sfârșitul lumii sau că locul unde a fost îngropat Moise a fost descoperit în ziua în care a fost scris la Deuteronom 43,6. Prin analogie, expresia *până ce* sau *până când* de la Matei 1, 25 nu înseamnă că Iosif și Maria au început o relație conjugală după nașterea lui Hristos. O astfel de învățătură nu se regăsește nicăieri în Scriptură și este contrară glasului întregii Biserici primare.

Frații și surorile lui Hristos. Dar oare nu-i menționează Biblia pe frații și surorile lui Hristos? Cine au fost ei și de unde au venit? Din capul locului, trebuie să stabilim că Biblia nu-i numește nicicând fiii și fiicele Mariei și ale lui Iosif. În câteva fragmente, Biblia se referă la rudele apropiate folosind termenul „*frați*”. Avraam și Lot au fost numiți frați, deși Lot era de fapt

nepotul lui Avraam. Iacob și Laban au fost de asemenea numiți frați, cu toate că Iacob era fiul Rebecăi, sora lui Laban.

Scriptura păstrează deci tăcerea în ceea ce privește natura relației dintre Hristos și acești frați și surori. Părinții de la început au avut o înțelegere puțin diferită vis-à-vis de semnificația acestor termeni. Unii, precum Sfântul Ambrozie, au considerat că frații și surorile erau copiii rezultați dintr-o căsătorie anterioară a lui Iosif cu soția sa care murise înainte de evenimentele relatate la Matei capitolul 1. Alții, au crezut că „frații” erau verișori. Însă, la o privire mai atentă, aproape toți se află în consens: Maria și Iosif nu au avut relații conjugale nici înainte și nici după nașterea lui Hristos.

Trebuie să afirm cu toată candoarea că dacă logodnica mea ar fi fost femeia aleasă de Tatăl spre a-L purta pe Fiul Său veșnic în trup, modul meu de a o percepe ar fi fost transformat enorm, iar cinstea mea către ea ar fi crescut infinit. Imaginați-vă că sunteți logodiți cu Mama lui Dumnezeu! Astfel s-a întâmplat și în cazul lui Iosif. Logodnica sa a fost și a rămas pururea fecioară.

ALTE TRADIȚII – ADEVĂRAT SAU FALS

Există alte două credințe referitoare la Mama Domnului care trebuie menționate și discutate

succint. Prima este ridicarea ei cu trupul la cer, iar cealaltă este imaculata concepție.

Ridicarea cu trupul la cer. Era foarte cunoscut faptul în Biserica primară că, la puțin timp după moartea sa, trupul Fecioarei a fost ridicat la cer. În secolele următoare, Biserica Romană a ratificat această credință ca dogmă, în timp ce Biserica Răsăriteană a fost reținută în ceea ce privește aprobarea oficială a acesteia. Cei mai mulți creștini sunt de acord că un astfel de miracol este de domeniul precedentului biblic, Enoh și Ilie fiind două exemple în acest sens. În continuare, nu există vreo relatare cunoscută legată de orice fel de moaște ale Sfintei Fecioare. Deși nerelatăată în Scriptură, ridicarea la cer a Fecioarei poate fi cu siguranță văzută și cinstită ca o tradiție creștină istorică.

Imaculata concepție. Totuși, imaculata concepție este o doctrină necunoscută în Biserica veche și unică pentru Biserica Catolică modernă. Într-un efort de a o distanța pe Fecioara Maria (și de a-L proteja pe Hristos) de pata păcatului, dogma imaculatei concepții susține că Maria a fost concepută și s-a născut fără păcatul strămoșesc. Această învățătură nu are bază în Scriptură sau în Crezurile Bisericii.

Orice alte excese se poate să fi apărut pe neașteptate în istorie, chiar dacă Biserica Romană nu a crezut sau învățat în mod oficial niciodată că Sfânta Maria era în vreun fel egală cu Treimea sau că urma să fie adorată împreună cu Treimea. Astfel de declarații sunt câteodată exprimate de către criticii Bisericii Romane, dar de fapt, ele sunt nefondate.

MAICA DOMNULUI ȘI MÂNTUIREA

Spre sfârșitul slujbei Vecerniei în Biserica Ortodoxă, preotul rostește: „*Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuiește-ne pe noi.*” Poate cu adevărat Fecioara Maria să ne mântuiască? Da, și iată de ce.

Fără îndoială, credem că Fecioara Maria este pură și sfântă, că ea stăpânește împreună cu Hristos și că se roagă pentru noi. Știm că Fecioara Maria și-a pus voia în slujba Domnului, deci a cooperat pe deplin cu scopul lui Dumnezeu. Mai știm și că obiectivul expres al lui Dumnezeu este acela de a-i mântui pe cei care au credință în Hristos. În ultimă instanță, putem spune că Sfânta Maria este preocupată de mântuirea noastră și că își dorește acest lucru. Acest lucru ar trebui să fie adevărat pentru toți credincioșii.

Așadar, întrebarea inițială: Poate Fecioara Maria să ne mântuiască? duce la o altă întrebare:

Putem noi să-i mântuim pe alții? Din nou, Sfânta Scriptură vorbește cu o claritate răsunătoare. Iată câteva exemple: „*Ia aminte la tine însuși și la învățătură; stăruie în acestea, căci, făcând acestea, și pe tine te vei mântui și pe cei care te ascultă*” (I Timotei 4, 16). „*Să știe că acela care a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui își va mântui sufletul din moarte și va acoperi mulțime de păcate*” (Iacov 5, 20). „*Și pe unii, șovăitori, muștrați-i, pe alții, smulgându-i din foc, mântuiți-i*” (Iuda vs. 22-23).

Focul mântuiește (I Corinteni 3, 15), rugăciunea mântuiește (Iacov 5, 15), îngerii mântuiesc (Isaia 63, 9), botezul mântuiește (I Petru 3, 21), predica mântuiește (I Corinteni 1, 21), apostolul Pavel mântuiește (Romani 11, 14).

Viața cea nouă în Hristos, sau mântuirea, înseamnă deopotrivă unirea personală cu El și integrarea în plenitudinea Trupului Său, Biserica. Mântuirea este o sarcină a Bisericii, o preocupare a Bisericii, pentru că ne afectează pe toți. Astfel, în Hristos, avem cu toții un rol de jucat în natura comună a lucrării Sale de mântuire.

Nu ne mântuim singuri, Fecioara Maria nu ne mântuiește singură. Iisus Hristos este sursa mântuirii noastre. El spune: „*Fără Mine nu puteți face nimic*” (Ioan 15, 5). Iar „*dacă rămâneți întru Mine și cuvintele Mele rămân în voi, cereți ceea ce voți și se va da vouă*” (Ioan 15, 7).

Sfânta Fecioară are un rol participativ în mântuirea noastră pentru că Hristos a luat trup din trupul ei și, deci, a devenit „mama” tuturor acelor care vor fi mântuiți. De aceea Iisus, când a fost pe cruce, i-a spus mamei Sale: „*Femeie, iată fiul tău*”, și apoi Sfântului Ioan: „*Iată mama ta*” (Ioan 19 26-27). Astfel înțeasă, ne mântuiește Maica Domnului? Mulțumită lui Dumnezeu, da!

SCHIMBÂNDU-NE PĂREREA DESPRE FECIOARA MARIA

Mulți creștini au fost dezinformați într-un mod grosolan în ultimii 150 de ani în ceea ce privește viziunea istorică a Bisericii despre Maica Domnului. Am uitat că Fecioara Maria este preferată de Tatăl și este cu adevărat modelul, conducătorul întregii omeniri. A fost singura care și-a dăruit carnea Fiului lui Dumnezeu și este singura binecuvântată de toate generațiile (Luca 1, 48).

Atitudinea noastră față de Sfânta Fecioară Maria este exact atitudinea noastră față de Biserică. Comunitatea adeptilor lui Hristos este chemată să lucreze împreună. A o cinsti pe Fecioara Maria nu este doar o chestiune privată sau particulară, ci trebuie să aibă legătură cu răspunsul dat ca Biserică.

Unde s-a păstrat oare în creștinism deplinătatea adevărului despre Fecioara Maria? Chiar și cei mai

mulți dintre protestanți, atât liberali cât și conservatori, știu că ea este fără importanță în cercurile lor. Răspunsul, pentru protestanții care iau în serios dovezile biblice și istorice, nu se află nici în Bisericile Protestante nici în cea Romană cu recentele și îndoielnicele ei adăugiri dogmatice legate de Fecioara Maria.

Răspunsul se găsește în Biserica Istorică Ortodoxă, care a menținut cu fidelitate credința biblică despre Maica Domnului. Momentul este la îndemâna tuturor acelor dintre noi care Îl iubesc pe Hristos și care iau în serios Sfintele Scripturi pentru a-și întoarce inimile și mințile și a-i da Sfintei Fecioare Maria cinstea cuvenită în Biserica potrivită. Procedăm astfel, pentru că Dumnezeu a făcut lucruri mărețe pentru și prin Ea (Luca 1, 49). În calitate de creștini, noi nu trăim după sentimente, noi trăim după credință. Fie ca să ne înălțăm cu toții deasupra acelor temeri pe care diavolul ni le-a sădit în inimi pentru a ne face imuni față de această femeie neprețuită care a dat naștere Mântuitorului nostru! Binecuvântați-o în mijlocul poporului lui Dumnezeu! Urmați exemplul ei în trăirea bucuriei lui Hristos! Mărturișiți-o ca Mamă a lui Dumnezeu! Veniți acasă la Biserica ce a păstrat intactă sfânta noastră credință și fie ca noi să ajutăm la întoarcerea propriei generații înspre cinstirea și binecuvântarea Fecioarei Maria, cinstire pe care a poruncit-o Însuși Dumnezeu!

UN SEMN PENTRU TOȚI CREȘTINII

Cu ani în urmă, într-o Duminică de Paști, cred că aveam șapte sau opt ani, după slujba de la biserică am ieșit la cină, la restaurantul unui hotel. Cam pe când dădeam comanda, îmi amintesc că am văzut familia de la masa de vis-à-vis închinându-se la rugăciunea de dinaintea mesei și făcând semnul crucii. Am reacționat cu uimire. Ce înseamnă asta, mi-am spus în sinea mea?

Nu cu mulți ani mai târziu, la Auditoriul din Minneapolis, am luat parte, pentru prima oară, la unul dintre jocurile echipei Lakers. (Da, L.A. Lakers erau în trecut Minneapolis Lakers. Cine a auzit vreodată de jocuri în L.A.?). La un anumit moment al jocului, centralul George Mikan a pășit spre linia de aruncări libere pentru un fault și și-a făcut cruce înainte să execute lovitura. Ce înseamnă asta? Ce este acest semn al crucii?

Putem pune și altfel întrebarea. Care este cel mai cunoscut simbol al tuturor timpurilor? Pe oricine ai întreba – filosof, artist sau istoric –

fiecare îți va răspunde cel mai probabil că este Crucea. Acest simbol familiar se regăsește în toate aspectele vieții fiecărei persoane, de la momentul nașterii până în clipa morții.

Istoria a fost profund schimbată nu doar de impactul însuși al răstignirii, ci și de manifestarea vizuală a Crucii pe care a avut-o împăratul roman Constantin. Crezând într-o viziune a semnelui Crucii pe cer, el s-a convertit, iar în anul 313 a pus capăt unei lungi și aprigi perioade de persecuție a creștinilor.

Cum este posibil ca două linii simple, pe care până și un copil le-ar putea desena, una orizontală iar cealaltă verticală, să-i determine pe regi să schimbe cursul istoriei, să dea familiilor creștine atât de multă speranță și alinare la moartea celor dragi, în timp ce-și iau rămas bun? Să fie doar un simbol? Sau există ceva mai puternic și mai eficient care se găsește în exercițiul spiritual al acestui simbol? Cred că în Cruce se află mult mai mult decât sunt capabili să înțeleagă mulți creștini din zilele noastre. Eu consider că o redescoperire biblică a Crucii este esențială pentru sănătatea spirituală a fiecărui creștin.

UN SEMN DE BIRUINȚĂ

Persoana Domnului Iisus Hristos este cea care face crucea atât de puternică, de însemnată și

de esențială pentru mântuirea noastră. Domnul nostru, care și-a asumat întreaga condiție umană, în același timp a luat asupra Sa o formă de execuție romană obișnuită și a făcut din Cruce, odată pentru totdeauna, simbolul gloriei și al victoriei pentru toți credincioșii.

Scripturile ne spun că Hristos, prin moartea Sa, „*A șters zăpădul ce era asupra noastră, care era potrivnic cu rânduieile lui, și l-a luat din mijloc pironindu-l pe cruce.*” (Coloseni 2, 14).

Imaginați-vă ce putere fantastică stă între noi și moarte, între noi și ghearele împărăției întinericului, între noi și iadul cel veșnic! Da, Crucea este mai mult decât un simbol decorativ pământesc, este arma păcii care ne eliberează din sclavia păcatului, a morții și a diavolului!

Nu-i de mirare că apostolul Pavel a strigat cu credință: „*Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine, și eu pentru lume*” (Galateni 6, 14). Realitatea Crucii a fost pecetluită la pieptul lui Pavel, care a fost în stare să lupte împotriva planurilor celui rău și să conducă cursa până la sfârșit. „*Cuvântul crucii, pentru cei ce pier este nebunie, iar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu.*” (I Corinteni 1, 18).

UN SEMN PENTRU TOATE VEACURILE

Să ne întoarcem la secolele în care Biserica nu era divizată și să vedem dacă acei creștini de la început credeau în Cruce la fel de mult ca și apostolul Pavel.

În creștinismul secolului al doilea îl găsim pe Tertulian (145-220) spunând: „*În toate călătoriile și mișcările noastre, în toate ieșirile și intrările noastre, atunci când ne încălțăm, la baie, la masă, când aprindem candelile, când ne întindem în pat, când stăm jos, indiferent ce întreprindem, ne însemnăm cu semnul crucii pe frunte*” (Despre coroana soldatului, capitolul 3).

Aproximativ un secol după aceea, marele Sfânt Atanasie a relatat: „*Prin semnul crucii... toată magia este oprită, toată vrăjitoria este înfrântă, toți idolii părăsiți și toate plăcerile cele rele încetează, în timp ce ochiul credinței privește spre cer de pe pământ.*” (Despre întrupare, IV, 31).

Sfântul Chiril al Ierusalimului (315-386) a fost și mai insistent în ce privește folosirea semnelui Crucii: „*Să nu fim rușinați a-L mărturisi pe Cel răstignit. Crucea, ca pecete a noastră, să fie făcută cu mândrie când ne închinăm ducându-ne degetele la frunte, și de fiecare dată, deasupra pâinii pe care o mâncăm, deasupra paharelor pe care le bem, când venim sau plecăm undeva, înainte să ne culcăm,*

când ne întindem sau când ne ridicăm, când suntem în călătorie sau nu. Ea este păzitoare tare, de dragul celor sărmani este fără preț, pentru cei suferinzi nu necesită trudă, pentru că ea este un semn al milostivirii lui Dumnezeu, un simbol al credincioșiei și al groazei pentru diavoli, căci Mântuitorul a afișat-o discret alungându-i triumfător prin forța ei (Coloseni 2,15). Căci, la vederea crucii, demonii își amintesc de Cel răstignit. Se tem de El, Cel care a zdrobit capetele balaurilor (Psalm 73,13). Să nu disprețuiți această pecete pentru că este un dar gratuit, ci tocmai pentru acest motiv să-I aducem încă și mai multă cinste Domnului.” (Cateheze, XIII, Capitolul 36).

Martin Luther, care este numit părintele Reformei protestante, și-a îndemnat turma să folosească semnul Crucii. De exemplu, în indicațiile sale despre rugăciunea de dimineață, el a scris: „Dimineața, când vă treziți, faceți-vă semnul crucii și spuneți: În numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt. Amin.” (Martin Luther, Mic Catehism, VII, 1).

UN SEMN NEGLIJAT

În mod uimitor, abia în secolul al XVII-lea, pe vremea regelui Iacob, un mic grup de puritani a început să scrie și să vorbească împotriva folosirii

semnului Sfintei Cruci. Ca reacție la relele Bisericii Catolice medievale, ei îl considerau o invenție omenească, deci o superstiție. Aceiași puritani englezi care au influențat semnificativ continentul nord-american, au abandonat una dintre cele mai puternice și mai bine păstrate arme din întreaga istorie a Bisericii. Romofobia a fost mentorul lor.

Astăzi, mulți creștini americani au fost înșelați de acțiunile unei minorități cu rezonanță și și au devenit jenați de slava însemnării Crucii pe piepturile lor. Avizi de a găsi un mod care să exprime fizic supunerea lor față de Hristos, mulți dintre cei care refuză să-și facă semnul crucii au sfârșit creându-și propriile lor semne de închinăciune.

Îmi amintesc atât de bine zilele „Mișcării lui Iisus” când mulți dintre noi încercau să vină cu un semn comun care să fie folosit pentru a ne diferenția de mișcarea studentească ce folosea cu tărie semnul păcii. Într-o zi din 1970, un prieten apropiat a venit cu ideea semnului „sens unic”, inspirat de credința că Iisus Hristos era singura cale către Dumnezeu. Mii de postere au fost tipărite și distribuite, iar curând acest semn a fost folosit de creștinii din toată lumea. Chiar și Billy Graham a fost înfățișat într-o revistă națională pledând pentru acest semn în Greenwich Village.

Semnul „sens unic” i-a ajutat pe creștini să se identifice unul cu altul. Nu a durat, însă. Încă îl mai

văd folosit de către unii opozanți ai schimbării, dar va dispărea curând. De ce? Nu era ortodox, nu era semnul Bisericii. Nu era semnul Crucii. Semnul lui Hristos nu este degetul arătător ridicat, ci Crucea: adevăratul semn al oricărui creștin. A însemna o persoană nu este o activitate creștină distinctivă. În 1892, guvernul American a adoptat o ceremonie dintr-o revistă patriotică numită *Youth's Companion*, iar la puțin timp după aceea, a cerut prin lege ca fiecare student din sistemul public de educație să salute steagul american. Până nu demult, studenții erau dați afară din clasă dacă refuzau să-și cinstească țara în acest fel. Chiar și astăzi, majoritatea creștinilor din America ar suspecta loialitatea oricui ar refuza demonstrația patriotică a punerii mâinii în dreptul inimii ca salut la drapel. Totuși, mulți dintre acești creștini sunt deranjați și rușinați să se închine folosind semnul Crucii. Ei refuză să-l folosească, reducându-i valoarea la o simplă rămășiță romană sau păgână. Cât de mare este pierderea pe care o suferă!

UN SEMN CU PUTERE

Deși unii pot spune că semnele nu au o putere reală, ele au fost întotdeauna importante pentru poporul lui Dumnezeu. Vă amintiți momentul primului Paște evreiesc așa cum este el

relatat în Vechiul Testament? Dumnezeu i-a sfătuit pe israeliți: „Să ia din sângele lui și să ungă amândoi ușorii și pragul cel de sus al ușii casei unde au să mănânce” (Ieșire 12, 7). El a promis: „În noaptea ceea voi trece peste pământul Egiptului și voi lovi pe tot întâiul născut în pământul Egiptului, al oamenilor și al dobitoacelor, și voi face judecată asupra tuturor dumnezeilor în pământul Egiptului căci Eu sunt Domnul. Iar la voi sângele va fi semn pe casele în care vă veți afla: voi vedea sângele și vă voi ocoli și nu va fi între voi rană omorătoare când voi lovi pământul Egiptului.” (Ieșire 12, 12-13).

Remarcabil în aceasta este că semnul sângelui de pe stâlpii ușilor nu era un simplu simbol. Era un simbol cu putere – atât de multă încât îl oprea pe îngerul morții să-i distrugă pe primii născuți ai lui Israel. Imaginați-vă atunci puterea Crucii celei vii, pe care a suferit moartea Mântuitorul nostru, pe măsură ce-i facem lăcaș în inimile noastre.

Amintiți-vă de vremea petrecută în pustiu, când fiii lui Israel piereau mușcați de șerpii veninoși din cauza răzvrătirii lor. Dumnezeu i-a spus lui Moise: „Iar Domnul a zis către Moise: Fă-ți un șarpe de aramă și-l pune pe un stâlp; și de va mușca șarpele pe vreun om, tot cel mușcat care se va uita la el va trăi.” (Numerii 21, 8). Pe cât de incredibil sună pentru omul modern, pe atât este de adevărat că cei care au privit au trăit! Este ceea ce Iisus îl învăța pe fariseul Nicodim când i-a spus:

„Și precum Moise a înălțat șarpele în pustiu, așa trebuie să fie înălțat Fiul Omului” (Ioan 3, 14). Înălțat pe ce? Pe Cruce! Dacă israeliții au fost vindecați privind la șarpele ridicat pe un lemn, cât de mare va fi vindecarea adusă celor care poartă semnul creștin al crucii? De aceea apostolul Pavel spune că el se laudă în crucea Domnului.

UN SEMN PE TRUPUL NOSTRU

Prin Crucea lui Hristos, Satana a fost învins, păcatele noastre au fost șterse, jertfa a fost deplină. Identificându-ne cu Crucea, ne luminăm noile plăcuțe de identificare, așa cum erau înainte de păcat, de moarte și de cel rău. Iar când vine ispita, sau când trupurile noastre vor să învingă patimile care ne stăpânesc, gestul de a face în mod fizic o Cruce pe noi, determină puterea Crucii să acționeze precum o săgeată eliberată dintr-un arc.

Cum este făcut semnul Crucii în mod tradițional de către creștinii ortodocși? Ne aducem degetul mare și primele două degete de la mâna dreaptă împreună. Acestea vorbesc despre cele trei Persoane ale Sfintei Treimi. Apoi, ultimele două degete sunt ținute jos în podul palmei. Acestea vorbesc despre cele două firi ale lui Iisus Hristos: deplina Sa dumnezeire și umanitatea Sa. Prin aceasta, ținem în mână chiar adevărul Evangheliei.

Cu mâna astfel tocmită ne atingem pe rând fruntea, mijlocul pieptului, umărul drept și în final umărul stâng. Aplicăm astfel crucea minții, inimii și puterii noastre. În călătoria noastră spre Ortodoxie, Jack Sparks a scris un articol intitulat „Semnul Crucii”. El a rezumat importanța centrală a semnelui Crucii după cum urmează:

1. A fost și este practica majorității covârșitoare a semenilor tăi creștini – dintre care mulți au murit pentru credință, pentru a ajuta la păstrarea Evangheliei lui Iisus Hristos, ca tu să crezi. Dacă credem cu adevărat în cuvintele Domnului nostru de la Ioan 17, că Biserica este una, atunci de ce nu folosim semnul Crucii asemeni înaintașilor noștri?

2. Folosim liberi simbolul Crucii în vârful bisericilor noastre, pe stranele, altarele și buletinele noastre și îl avem imprimat pe Biblie. De ce să nu-l folosim atunci și pe noi înșine, oamenii pentru care a murit Hristos?

3. Folosirea semnelui Crucii ne oferă o metodă personală, fizică și evidentă de a ne lauda cu Crucea. În afară de a face ceva anume, cineva este îndemnat asiduu să se laude mental cu Crucea lui Hristos. Ne folosim glasurile și buzele pentru a le spune altora despre Cruce. De ce să ne reținem mâinile și brațele, pe care de asemenea Dumnezeu ni le-a dat, de la a face același lucru? Aceasta este în întregime parte din preamărirea lui Dumnezeu în

trupurile noastre. (Jack Sparks, *Semnul Crucii*, New Oxford Review, Ianuarie-Februarie, 1982).

Dacă vom folosi semnul pentru a ne exprima cinstirea față de Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt – pentru a ne reaminti nouă înșine de prezența lui Dumnezeu – aceasta ne va ajuta mult timp atât în făptuirea binelui cât și în evitarea păcatului. Deoarece Crucea este arma noastră de pace și puterea noastră de a duce vieți mai sfinte. Satana și demonii lui se tem de cruce. Semnul ei, așadar, poate constitui un mijloc de protecție pentru copiii lui Dumnezeu.

Sfântul secolului IV, Ioan Hrisostom, a spus: „*Când îți faci semnul, gândește-te la scopul crucii și potolește-ți orice mânie și toate celelalte patimi. Ia în considerare prețul care a fost plătit pentru tine.*” (Comentariu la Matei, Omilia 54).

PARTEA A TREIA

MAREA INTRARE

UN DECENIU DE DECIZII

Spre deosebire de aproape toți ceilalți care au descoperit Biserica Ortodoxă, noi am găsit-o în cărțile de istorie. Studiaserăm Noul Testament, primii Părinți, sinoadele și Marea Schismă. Am făcut o alegere proprie: Răsăritul păstrase deplinătatea creștinismului apostolic.

Dar nu întâlniserăm încă Biserica Ortodoxă așa cum exista ea în zilele noastre. Cum era ea? Va fi oare receptivă la aspirațiile noastre? Mai important, era ea vitală, devotată, vie din punct de vedere spiritual – pe scurt, era ea încă Ortodoxă?

PRIMELE CONTACTE

John Bartke a crescut într-o congregație presbiteriană conservatoare, iar familia lui s-a transferat mai târziu la Biserica Evanghelică Liberă. În primii ani de liceu, în 1969, s-a aventurat într-un grup de studii biblice condus de Jack Sparks în Berkeley, California. Timp de doi ani, înainte de a pleca la facultate, John a fost un participant frecvent în grupul de studiu. A sfârșit pe lista de corespondență a Frontului Creștin de

Eliberare a Lumii (CWLF), organizația înființată de Jack Sparks ca replică la cultura de împotrivire din Berkeley.

În urma unei căutări personale, a unei experiențe mai profunde a Bisericii, Bartke a devenit un creștin ortodox chiar înainte de ultimul an de facultate. Din ultimul an de facultate el s-a dus direct la Seminarul Sfântul Vladimir în suburbiile orașului New York, o școală administrată de Biserica Ortodoxă din America (OCA), produsul american al Bisericii Ortodoxe Ruse, rămânând însă pe lista de corespondență a CWLF.

Prin 1976, corespondența CWLF a început să pară mai ortodoxă. Se discuta despre Taine (Sacramente), sinoade și crezuri. Bartke i-a scris bătrânului său profesor de biblice pentru a primi mai multe informații. În contextul acestor discuții Jack Sparks a trimis câteva documente de studiu preliminar la începutul lui 1977, cu instrucțiunea specifică de a nu fi difuzate: erau primele schițe nepublicate. John le-a citit și le-a trimis imediat părintelui Alexander Schemann, decanul Seminarului.

„Aceste lucruri sunt ortodoxe!” l-a informat pe părintele Schmemann după ce i-a vorbit despre prietenia lui cu Jack Sparks.

Părintele Schmemann l-a sunat pe Episcopul Dmitri, care, în adolescență, se convertise la Ortodoxie de la un mediu sud-baptist, din Texas. Atunci el păstora Eparhia de Vest a OCA.

„Câțiva dintre acești oameni trăiesc la Santa Barbara. Ei sunt un grup de creștini evanghelici care par să fi descoperit Biserica Ortodoxă. Aș putea să vă sugerez să-i vizitați?” a întrebat părintele Schmemann.

Mai târziu, în acea primăvară, episcopul Dmitri l-a sunat pe părintele Ted Wojcik, parohul Bisericii Ortodoxe Sfântul Inochentie din suburbia Tarzana a orașului Los Angeles și i-a cerut să dea un telefon la Santa Barbara. După Postul Paștilor, urmat de absolvire și de vacanța de vară, abia la începutul toamnei a putut părintele Ted să meargă în călătorie. Când a ajuns în Santa Barbara în toamna lui 1977, părintele Ted s-a oprit la o cabină telefonică, a telefonat la reședința familiei Sparks și a aflat că Jack se afla la nou înființata Academie de Teologie Ortodoxă unde predă. Părintele Richard Ballew își amintește că se afla în mijlocul unei prelegeri privind controversa ariană, când „a intrat acest preot, necunoscut niciunuia dintre noi, care s-a așezat calm jos și a ascultat prelegerea împreună cu studenții. După oră, s-au făcut prezentările și l-am invitat pe părintele Ted la masă în oraș.” Acesta a fost primul nostru contact cu un creștin ortodox și începutul unei prietenii puternice și de durată.

Doi pași importanți au fost făcuți în 1977. Primul, Ken Berven a lansat brațul nostru de publicare, Conciliar Press și a pus bazele revistei trimestriale, *Again (Din nou)*. Acesta a stabilit un

punct de contact imediat și eficient deopotrivă cu creștinii evanghelici și cu cei ortodocși.

În al doilea rând, am pus bazele Academiei de Teologie Ortodoxă din Santa Barbara (numită mai târziu Sfântul Atanasie) în scopul încheării unei comunități de învățăcei care să cerceteze credința Ortodoxă, să realizeze traduceri și să-i pregătească pe cei tineri. L-am invitat pe episcopul Dmitri să vorbească studenților noștri în timpul vizitei sale în Santa Barbara din 1978.

Mai înainte în 1978, un grup de-al nostru a poposit la Biserica Sfântul Inocent din Tarzana pentru slujbele din Săptămâna Mare. La biserica Sfântul Inocent am văzut pe viu toate cele despre care noi citiserăm. Însă, din punct de vedere cultural, serviciul religios părea extrem de îndepărtat de noi. La vizita episcopului, noi eram plini de multe întrebări de tot felul: „De ce se roagă atât de des: Doamne miluiește?”, „Vorbiți-ne despre veșmintele preoțești”, „Ce înseamnă toate lumânările de pe acest suport?”, „Se folosește tămâie la fiecare slujbă?”

Fiind el însuși familiarizat cu protestantismul evanghelic, episcopul a înțeles șocul nostru cultural. Credeam în doctrinele de bază ale acestei credințe, însă rubricile sau explicațiile detaliate privind oficierea serviciului liturgic, pur și simplu nu figurau în cărțile de istorie.

„Să începem cu credința noastră în Hristos, ne-a sfătuit episcopul Dmitri. Trebuie să fim siguri că suntem de acord în privința întrebării pe care a pus-o Însuși Domnul: „Cine spun oamenii că sunt Eu?” Dacă suntem de acord că El provine din Tatăl din veșnicie, întrupat în pântecele Mariei și că El este Mântuitorul sufletelor noastre, atunci orice altceva din credința ortodoxă va veni exact la locul său. Asta, deoarece tot ceea ce facem are legătură directă cu Hristos: veșminte, rugăciuni, icoane și toate celelalte.”

Am discutat pe îndelete doctrina hristologică și am căzut de acord. Categorie! De la doctrina Întrupării ne-am croit drum către alte lucruri care o înconjoară. Și bucățică cu bucățică, adevăr cu adevăr, un peisaj al întregului a început să se contureze.

În 1978, câțiva dintre noi au avut ocazia să viziteze Seminarul Sfântul Vladimir din New York. Încă plini de întrebări și învățând protocolul (chiar sunt răbdători acolo!), am fost primiți cu căldură de Mitropolitul Teodosie, șeful OCA, și de profesorii Alexander Schmemann, John Meyendorff, Thomas Hopko, Paul Lazar și Veselin Kesich. Mulți dintre aceștia chiar au venit periodic să predea la Seminarul Sfântul Atanasie, Santa Barbara. Convorbiri minunate, pline de inspirație, instrucțiuni și râsete pot fi relatate în legătură cu fiecare dintre acești frați. Permiteți-mi însă să nominalizez doar pe unul dintre

ei, acel campion pentru Hristos - părintele Alexander Schmemmann. Era un „om de stat” în Împărăția lui Dumnezeu (De fapt, *era* ar putea fi *este*, pentru că a plecat la Domnul în 1983). Un nod mi se pune în gât în timp ce scriu despre acest om a cărui amintire este atât de binecuvântată. Omenеște vorbind, dacă i-ai putea spune cuiva „condu-ne la Biserică” (sau cum ar zice cineva „du-mă la Hristos”), părintele Alexander a fost cel care a avut un rol fundamental în conducerea noastră pe calea Bisericii Ortodoxe a secolului XX.

În trei rânduri a călătorit pe coasta de vest ca să fie cu noi în Santa Barbara. Când a venit în prima vizită, mai târziu în 1978, ne aflam cu studiul Bisericii la punctul în care am luat partea Răsăritului în 1054. Din punct de vedere doctrinar, eram pe cale să devenim ortodocși. Aveam acest lucru în mințile noastre, într-un fel și în inimile noastre, dar practicam foarte puțin din Ortodoxie din punct de vedere liturgic. De exemplu, sanctuarul nostru se compunea din patru pereți și un amvon.

Într-un anumit fel, părintele Schmemmann nu a fost dezgustat de lacunele noastre ca oameni din exterior, și astfel a putut să citească în cugetele și în inimile noastre. A fost dragoste la prima vedere din ambele părți. I-a spus soției sale, Juliana, după călătorie: „Ei sunt ortodocși, dar încă nu își dau seama de asta.”

Cât timp a fost în Santa Barbara, am cerut călăuzirea lui. Privind în urmă, el a fost foarte atent să nu ne dea prea multe de făcut sau să ne învețe mai mult decât puteam pricepe.

„V-ar ajuta dacă ați ridica un altar și ați pune câteva icoane”, ne-a sfătuit el.

Până la următoarea sa vizită, la începutul lui 1981, construiserăm un altar și, în afară de acesta, pe perete, de fiecare parte a sa, se găseau două mici icoane (puțin mai mari decât niște vederi), una a lui Hristos și cealaltă a Fecioarei Maria. Cu multă mândrie pentru uimitorul nostru progres l-am adus pe părintele în sanctuar și până la altar. S-a apropiat în sfârșit suficient de mult pentru a arunca o privire cu coada ochiului și a vedea podoabele noastre iconice. A zâmbit.

„Ei bine, mă pot duce acasă să raportez în sfârșit că nu mai sunteți în opoziție activă față de icoane!” Câteodată, chiar râdea de cum am ajuns ortodocși. Cea de a doua vizită pe care ne-a făcut-o ne-a oferit alt indiciu care s-a dovedit a fi esențial pentru restul călătoriei noastre. Vorbind sinodului nostru în legătură cu diferitele jurisdicții ortodoxe din America de Nord, el ne-a sfătuit: „Să nu-i cunoașteți doar pe cei de la OCA. Când va sosi timpul pentru voi să intrați în Ortodoxie, vă veți alătura întregii Biserici. Trebuie să-i cunoașteți așadar pe greci, pe antiohieni și pe sârbi.”

LĂRGIND CERCUL PRIETENIEI

Cam în același timp, unul dintre preoții noștri în Midwest a cunoscut un preot ortodox grec, părintele James Carrellas care, după cum a relatat el: „predică asemeni unui evanghelic.” La următoarea mea călătorie în acea zonă, a fost aranjată o întâlnire cu părintele Jim. Știu că nu este singurul indiciu, însă atunci când vorbești cu un preot despre Iisus Hristos și are lacrimi în ochi, bănuiești că ai descoperit un adevărat frate de suflet.

„Un om pe care trebuie să-l întâlnești este episcopul Maximos de Pittsburgh, mi-a spus părintele Jim după ce a ascultat povestea noastră. Acest om are o viziune realistă despre Ortodoxia din America și ține la convertiții care vin din afară.”

Urma să ajung în Pittsburgh peste două luni, așa că mi-am notat în minte și mai târziu am sunat să-mi fac de dinainte o programare.

Expresia pe care o folosesc întotdeauna pentru a-l descrie pe episcopul Maximos este următoarea: „Centrat pe Hristos”, un termen pe care el însuși îl folosește adesea. Spun oamenilor că este jumătate om, jumătate înger. În timp ce discutăm în frumoasa sa reședință de sfârșit de secol pe Bulevardul Ellsworth în Pittsburgh, m-a întrebat dacă m-aș putea întoarce în oraș să le vorbesc studenților de la

colegiul din eparhia sa despre angajamentul meu către Hristos și către Biserică.

Întâlnirea de la colegiu după câteva luni, a fost unul dintre reperele spirituale din viața mea. Câțiva studenți ortodocși, ai unei Ortodoxii cu 2000 de ani de istorie, au venit să audă despre călătoria noastră. Mai mulți studenți mi-au spus după aceea că se dedicaseră Domnului într-un mod diferit în acea seară. Un tânăr, care tocmai se întorsese în oraș după ce călătorise prin țară două luni, a remarcat:

„Părinte, în seara asta mi-ați dat impulsul de care aveam nevoie!”

Două alte amintiri ale aceleiași călătorii îmi încolțesc în minte. În seara următoare am stat de vorbă cu un grup de laici la Catedrala Sfântul Nicolae. După remarcile mele, au venit întrebări și răspunsuri. O doamnă mi-a spus:

„Nu pot să cred că dumneavoastră considerați că ar trebui să mergem la slujbă și să primim Sfânta Împărtășanie în fiecare săptămână. Bunica mea m-a învățat că nu suntem vrednici să facem asta mai mult de o dată sau de două ori pe an.”

„Dacă ar fi vorba de vrednicia noastră, nu am putea să ne apropiem niciodată de Hristos, i-am răspuns. Datorită unirii noastre cu El, am fost aduși pe calea de a deveni oameni noi. Așadar, prin mila și harul Său, suntem chemați la o întreagă viață de comuniune cu El.”

Așa cum am mai spus, „poate că Harul Său ar putea să comenteze acest lucru”, am putut vedea cu coada ochiului că episcopul se îndrepta înspre podium. În timp ce își îndruma turma să-și asigure un ungajament mai profund față de Hristos, am putut întrezări în afară de iubirea pentru Dumnezeu și că detesta minimalismul. De fapt, când întâlnirea a fost amânată, chiar am verificat strana să văd dacă nu se rupsese după ce pumnul său strâns a lovit în două rânduri de-a lungul discursului său. (Mi-ar plăcea să cred că am văzut cel puțin o crăpătură foarte fină într-o așchie).

În ziua următoare, m-am întors la reședința sa pentru a preda o parte din Epistola către Romani unui grup de lideri laici și clerici. Cineva a intervenit în timpul sesiunii pentru a spune că, ortodocși fiind, tot ceea ce avem nevoie să auzim se găsește în Liturghie și nu mai este nevoie să cunoaștem Sfânta Scriptură. De această dată, nu am avut șansa să răspund. Episcopul era în picioare pentru a îndrepta situația, începând în engleză și terminând în greacă! Nu știu tot ce a spus, dar a fost ca în vremurile inchizitorului din Noul Testament: „Să nu îndrăzniți să mai puneți întrebări!”

Cert este că, în orice grup, politic sau preistoric, baptist sau bizantin, există oameni care sunt fierbinți și oameni care sunt călduți. Sub păstoria „episcopului Max”, eparhia de Pittsburgh a experimentat o reînnoire

extraordinară. Am învățat de la el cum să îndrum oamenii pe calea dragostei și a faptelor bune.

Următorul nostru contact cu Arhiepiscopia Greacă Ortodoxă a avut loc în următorul an la Seminarul „Sfânta Cruce” din Boston. Un grup de al nostru a fost invitat să dialogheze cu studenții facultății. Părintele Alkiviadis Calivas, decan, a găzduit întrunirile care i-au inclus pe părinții Stanley Harakas, Ted Stylianopoulos, Tom Fitzgerald (iată un convertit!), George Papademitriou și Michael Vaporis – precum și câșiva preoți din zona Boston. Înaintea celei de a doua vizite la „Sfânta Cruce”, l-am întâlnit și vizitat pe Arhiepiscopul Iakovos la New York, și pe evlaviosul său asistent, mai târziu părintele Alexander Doumouros.

Nu pot vorbi destul despre ospitalitatea plăcută de care am avut parte în timpul ambelor noastre vizite la „Sfânta Cruce”. Facultatea se remarcă prin faptul că este o combinație învingătoare între Ortodoxie și căldura spirituală autentică. Episcopul Maximos a fost alături de noi în timpul ambelor vizite. Tangențial cu acest dialog, mi s-a cerut să țin o serie de prelegeri despre predicile biblice ale Sfântului Ioan Hrisostom în timpul vizitei noastre din 1983. Toată lumea era încurajată de prezența la „Sfânta Cruce” a 2000 de evangheliști „credincioși ai Bibliei” în drum spre creștinătatea ortodoxă.

În decursul aceleiași perioade, am depus toate eforturile pentru a stabili o întâlnire cu omul despre care toți vorbeau la superlativ, Mitropolitul Filip Saliba, conducătorul Bisericii Ortodoxe Antiohiene din America de Nord. De fapt, cineva de la „Sfânta Cruce” a prezis că, după ce tot va fi spus și realizat, poarta pe care vom păși în Ortodoxie va fi cea a Antiohiei. De cel puțin trei ori, când am fost la New York, Mitropolitul Filip era altundeva. Nu am putut să ne sincronizăm orarele.

INTRIGA BIZANTINĂ

Logodna noastră cu Biserica Ortodoxă era în curs de realizare. Însă, în orice logodnă, există două căi prin care lucrurile pot lua o turnură negativă. În primul rând, poți planifica nunta prea curând, fără a acorda cuplului timpul adecvat pentru a se cunoaște unul pe celălalt. Am fost siguri că, dacă ar fi să greșim, nu se va întâmpla în acest sens. Cealaltă greșală este desigur așteptarea prea îndelungată. În acest al doilea scenariu, logodna s-a târănit atât de mult încât există riscul ca dragostea să se răcească.

În ianuarie 1985, ne-am întrunit în calitate de Sinod al Bisericii Ortodoxe Evanghelice (EOC). Părintele Gordon Walker a simțit că a așteptat prea mult pentru a face o mișcare concretă spre

intrarea în Biserica Ortodoxă ceea ce însemna să riscăm a ne îndepărta.

„Dați-mi voie să fac o propunere, a început el. Cred că ar trebui să-l chemăm pe episcopul Maximos la acest centru de conferințe și să-l rugăm să ne aranjeze o plecare la Constantinopol (astăzi Istanbul). Cu atât de multe jurisdicții ortodoxe în America, cred că trebuie să ne prezentăm direct Patriarhului Ecumenic și să căutăm îndrumarea sa în legătură cu modalitatea prin care am putea să intrăm în Biserică. Cu siguranță, ca Patriarh Ecumenic, el ne poate da indicații concrete în loc să hotărâm singuri ce să facem.” După o discuție destul de concisă, am fost cu toții de acord că trebuie urmat acest drum. M-am uitat la ceas. Ne aflam în California, iar Pittsburgh era la trei ore depărtare.

„E prea târziu să sunăm, am zis eu. Îl voi suna pe episcopul Max dimineață.” Tocmai atunci, Tom Webster a intrat în cameră și mi-a înmănat un mesaj: „A sunat Marilyn. Episcopul Maximos încearcă să dea de părintele Gordon. Vă rog spuneți-i să sune înapoi.”

„Mulțumesc Doamne”, mi-am șoptit în sinea mea.

„Bună dimineața, Prea Sfinția Voastră, s-a adresat la telefon părintele Gordon în dimineața următoare la ora 7:00. Înțeleg că ați sunat. Cred că avem câteva vești pe care doriți să le auziți.”

Episcopul Maximos sunase să-l invite pe părintele Gordon să vorbească la o nouă conferință și a fost foarte încântat de hotărârea noastră în legătură cu Constantinopolul. A început să facă pregătiri prin intermediul biroului Arhiepiscopal din New York.

„Aceste date sunt perfecte. Dacă plecăm la începutul lunii iunie, putem petrece după-amiaza Rusaliilor pe insula Halki, unde am fost la Seminar. Acea zi va fi cea de a șaptea aniversare a înălțării mele în episcopat, a spus episcopul Maximos. Nu este un alt loc în toată lumea unde aș vrea să fiu în Duminica de Rusalii.”

Cele 19 persoane din grupul nostru care au fost episcopi în EOC (Biserica Ortodoxă Evanghelică), s-au întors acasă de la întâlnirea sinodului pentru a începe imediat să-și pregătească pașapoartele și să achite taxa de zbor, cheltuielile de cazare și să dăruiască ceva Patriarhului. În plus, fiecare urma să aducă un dar specific, reprezentativ pentru locul său din America de Nord – lucruri realizate de eschimoșii din Alaska, o cutie de fructe din Nord-Vest, o carte ilustrată cu mese de cafea din Nashville.

În Aprilie 1985, am fost vizitat de John Bartke, pe atunci preot desemnat paroh la Biserica Ortodoxă Antiohiană Sfântul Mihail în Van Nuys, California.

„Tocmai am fost înștiințat că Patriarhul Antiohiei, Ignatie al IV-lea, va fi aici în Los Angeles la sfârșitul lunii iunie sau la începutul lunii iulie. Mitropolitul Filip Saliba îl va însoți. Aș vrea să fixez o întâlnire pentru ca și voi să-l cunoașteți, ne-a informat el.

Nu eram sigur cum să răspund exact. Pe de o parte, încercasem în mod repetat să-l văd pe Mitropolitul Filip, iar acum aveam ocazia să-l întâlnesc și pe Patriarh. Însă, pe de cealaltă parte, eram hotărâți să mergem la Constantinopol și nu voiam să pară că oscilăm între două extreme căutând „afacerea cea mai bună”. În timp ce îmi cântăream cuvintele, părintele John a intervenit:

„Știu că sunteți pe cale să-l cunoașteți pe Patriarhul Ecumenic și se prea poate ca el să vă indice calea pe care o căutați pentru intrarea în Biserică. Dacă nu intervine nimic, luați cu voi câțiva oameni și veniți să-l întâlniți fără onoruri pe Patriarhul nostru și pe Mitropolit. Peste toate, va fi important pentru voi să-i întâlniți pe conducătorii Bisericii Antiohiene.”

„Aveți absolută dreptate, i-am spus. Programați-ne și pe noi și anunțați-ne locul și data.”

În mai, Marylin și cu mine plănuserăm o călătorie de patru zile la New York, pentru cea de a 25-a aniversare a căsătoriei noastre.

„Trebuie să dau un telefon de afaceri, i-am spus. Însă nu voi programa nimic fără aprobarea ta.”

„Despre ce este vorba?” m-a întrebat ea, știind că ne aflam acolo pentru puțin timp.

„Aș vrea să trecem să-l vedem pe Arhiepiscopul Iakovos, pentru a-i cere binecuvântare în călătoria noastră la Constantinopol.”

„Aș fi încântată să-l întâlnesc”, a spus ea.

Am sunat-o pe secretara care se ocupa de programări și nu se mai puteau face. A revenit însă cu un telefon în ziua următoare și m-a anunțat că mutase o programare și ne va primi vineri după-amiază. Ne dăduse deja încuviințarea pentru ca episcopul Maximos să fie conducătorul delegației noastre la Patriarhie, dar doream să-l înștiințez personal despre intențiile noastre sincere.

În vinerea stabilită din luna mai, am sosit la sediul central al Arhiepiscopiei Ortodoxe Grecești din New York, doar ca să aflăm că Arhiepiscopul plecase acasă gripat în acea dimineață. Am făcut o vizită cordială câtorva dintre ceilalți ierarhi și i-am lăsat un dar Arhiepiscopului Iakovos însoțit de un bilet în care-i uram însănătoșire grabnică. Am luat trenul spre Crestwood pentru vecernia de vineri seara de la Sfântul Vladimir și am petrecut restul weekend-ului sărbătorind cei 25 de ani minunați ai căsniciei noastre.

Eram acasă, înainte de ziua plecării la Constantinopol, ajutând la pregătirea micului dejun pentru copiii noștri când a sunat telefonul.

Era episcopul Maximos. Avea vocea unui om profund dezamăgit.

„Nu știu ce s-a întâmplat, zise el, însă Arhiepiscopul nu vrea ca eu să merg. Recomand ca părintele Gregory Wingenbach să vă însoțească în locul meu.” Când ortodocșii glumesc în legătură cu astfel de schimbări bruște, ei o numesc *Intrigă bizantină*. Adică, au loc lucruri neașteptate la cele mai înalte niveluri ale Bisericii și nimeni nu pare să știe de ce. Era totul nou pentru noi. Iar gluma, nu a fost deloc una bună.

I-am telefonat părintelui Gregory, care îmi era prieten apropiat de mulți ani, și a fost la rândul său uluit.

„Mâna Domnului încă mai este în acest lucru”, m-a asigurat el. Episcopul este mâhnit pentru că nu va fi cu noi în Halki, dar a promis să ne sune la hotel Duminică noaptea. „Mă voi întâlni cu aceia dintre voi care zboară către New York, pe aeroportul J.F.Kennedy mâine noapte.” Mi-am amintit eu însumi că atunci când ești Arhiepiscop, se poate să te mai și răzgândești.

PELERINAJUL LA CONSTANTINOPOL

În ziua următoare, toți care porniserăm împreună din Santa Barbara ne-am urcat într-o mașină închiriată și ne-am îndreptat pe autostrada

101 și 405 spre Aeroportul Internațional din Los Angeles (LAX). Împreună cu părintele Wingenbach, urma să-i întâlnim pe episcopii EOC din partea de Est a SUA la Londra, să petrecem noaptea acolo și să mergem împreună la Constantinopol în ziua următoare.

Ce nu am știut până când m-am întors acasă două săptămâni mai târziu, era că Arhiepiscopul Iakovos îmi trimisese o telegramă de ultimă oră, care mă înștiința că „nu ar trebui să mergem în acest moment.” Telegrama a sosit abia după ce eram deja în zborul dinspre LAX spre Londra.

Ni s-a spus atunci că unii clerici greci ortodocși, împreună cu un oficial guvernamental grec, erau opozanți de neînduplecat față de sosirea noastră la Constantinopol și intrarea noastră în Biserică. Ei au simțit că noi am fi redus întrucâtva puterea Ortodoxiei din America la o variantă „pop” a credinței străvechi și pentru aceasta nu ar sprijini un angajament reținut față de cultura elenistică în parohii. Un raport sugera că noi urma să „preluăm Biserica.”

Cea mai mare parte a delegației noastre a aflat pe drumul către New York sau Londra că episcopul Maximos nu era în călătorie și că din acest motiv era posibil ca noi să nu fim primiți de Patriarh. Intuiția îmi spunea că, dacă eșuăm în această misiune, cel puțin să o facem cu curaj. Pur

și simplu, am continuat să sperăm că lucrurile se vor îndrepta.

Atunci, a mai urmat o surpriză. Ajungeam în Constantinopol în timpul Ramadanului, o perioadă în care mulți musulmani postesc întreaga zi și stau treji noaptea pentru a mânca, bea și a face gălăgie! Tot atunci, în jurul orei 3:00 dimineața, se roagă și fac și mai multă gălăgie. În iunie este atât de cald, încât stai cu ferestrele deschise toată noaptea dacă hotelul la care ești cazat nu are aer condiționat. Întrucât ne aflam într-unul dintre cele mai vechi hoteluri așezate în partea istorică a orașului, iar toate toaletele emanau mirosuri neplăcute, n-am prea avut de ales. În Constantinopol fie închizi ferestrele și nu poți dormi toată noaptea din cauza căldurii și a mirosului, fie le deschizi și nu poți dormi din cauza zgomotului. În unele nopți este atât de cald, încât orice situație ai alege, tot nu poți dormi.

Ne-a însoțit în Constantinopol o altă persoană importantă, vecinul meu, Dr. Apostolos Athanassakis, președintele Departamentului de Clasici de la Universitatea din California, Santa Barbara. Petrecea un an la Universitatea din Creta și a zburat până la Constantinopol să ne vadă. Avea prieteni apropiați atât în guvernul Turciei cât și la Patriarhie. În plus, a fost pentru noi un traducător excelent, cu un rafinat simț diplomatic. Ajutorul lui a fost neprețuit.

Duminica Rusaliilor a urmat la două zile după sosirea noastră. Ne-am trezit devreme, am luat un autobuz închiriat către Patriarhie și am participat la slujba acestei zile de sărbătoare în Biserica „Sfântul Gheoghe.” Patriarhul Ecumenic Dimitrie era acolo împreună cu soborul de mitropoliți, de fiecare parte a sa. Aproximativ 20 dintre noi, stăteam în fața lui fie în strane de lemn sculptate manual, fie pe podeaua de piatră. Liturghia, de obicei lungă, a fost extinsă și mai mult de frumoasele rugăciuni ale Rusaliilor rostite în genunchi. Părintele Gregory Wingenbach a tradus în engleză slujba și ne-a transmis-o în timp ce stăteam îngenunchiați pe podeaua de piatră a bisericii.

După Liturghie, am primit anaforă, pâine binecuvântată, de la Patriarh. Părintele Gregory i-a explicat rapid în grecește cine eram. Patriarhul fusese deja informat în întregime în legătură cu noi. Deși știam că era foarte puțin probabil ca întregul nostru grup să poată vorbi cu el în legătură cu motivul pentru care veniserăm, ne așteptam cel puțin la o scurtă vizită de curtoazie. Dar nici măcar aceasta nu s-a materializat.

În loc de asta, Patriarhul și soborul mitropoliților au ieșit din biserică, lăsându-ne singuri. Părintele Gordon Walker a explodat.

„Unde se îndreaptă? l-a întrebat pe părintele Gregory. Vrei să spui că am cheltuit 50.000 de dolari și că am călătorit mii de mile ca

să-i vedem întorcându-ne spatele și plecând? Dacă am fi musulmani ne-ar trata cu mai multă demnitate decât acum! Părinte Gregory, cere-le să se întoarcă și măcar să vorbească cu noi!”

Părintele Gregory a plecat imediat după ei și a angajat câțiva Mitropoliți într-o discuție aprinsă. Peste câteva clipe, Mitropoliții Hrisostomos și Bartolomeu, care a și devenit Patriarh Ecumenic în 1991, s-au întors amabili pentru a vorbi cu noi. Ne-au salutat în numele Patriarhului, însă ne-au spus că nici un fel de dialog sau orice fel de întâlnire cu acesta nu erau posibile. Ne-au îndemnat să ne întoarcem acasă și să continuăm acolo dialogul nostru.

După o scurtă sesiune de poze făcute în fața iconostasului bisericii Sfântul Gheorghe, ne-am întors la autobuz. Ajunși în el, am pornit dezbateri și discuții aprinse. Părintele Gregory, rămas credincios față de ierarhii săi, încerca în același timp să ne consoleze dezamăgirea și frustrarea și să ne ajute să înțelegem ce se petrecea.

În după-amiaza aceea, compania de turism care ne aranjase călătoria a angajat un bac privat pentru a ne duce pe râul Bosfor, la Marea Neagră și de acolo înapoi. Aproape nimeni nu vroia să plece. Eram prea abătuți pentru a ne bucura de călătorie. Însă, refuzul nostru i-ar fi jignit pe cei care planificaseră călătoria, deci am mers mai

departe. Era un moment potrivit pentru a ne alina sentimentele rănite.

Duminică noaptea, am convocat o întâlnire în camera de la mansardă care ne fusese pusă la dispoziție pentru ședințele sinodului. Încăperea era spațioasă și avea toți cei patru pereți din sticlă, ceea ce făcea posibilă o panoramă de 360 grade a vechiului Constantinopol. Amintirile noastre sunt urmărite de priveliștea tristă și totuși frumoasă a nenumăratelor domuri de biserici, închise cu mult timp în urmă de către turci. Ce cultură și ce oraș trebuie să fi fost odată aici!

În întâlnirea sinodală din acea noapte, am hotărât să facem un ultim efort pentru a obține o întrevedere oficială cu Patriarhul sau cel puțin cu vreunul dintre reprezentanții săi. L-am rugat pe Dr. Athanassakis (numele lui înseamnă „micul Atanasie”) să redacteze din partea noastră o cerere către Patriarh și să i-o înmâneze personal. Câțiva dintre noi am muncit ore întregi împreună cu el, deoarece a compus întâi o frumoasă scrisoare în engleză pe care a tradus-o apoi într-o greacă rafinată.

Luni dimineața a mers la Patriarhie, doar pentru a i se spune că cei doi Mitropoliți, Hrisostom și Bartolomeu, slujeau Liturghia de Rusalii în niște suburbii îndepărtate. Și-a petrecut întreaga zi dintr-un taxi în altul, mergând la bisericile respective și apelând personal la aceștia. Drept răspuns, ne-au propus să trimitem

reprezentanți la Patriarhie în ziua următoare, deci marți, pentru a avea loc o întrevedere.

Între timp, noi ceilalți am luat un bac imens către insula Halki pentru a vizita seminarul la care a studiat Episcopul Maximos și care fusese închis de către turci cu mulți ani înainte. Am călătorit în trăsură trase de cai de la țărmul mării până la școală, și-mi voi aminti mereu frumoasa priveliște a golfului pe care am văzut-o din seminarul aflat pe culmea dealului. Ne vom aminti însă și mai mult de minunata recepție dată pentru noi de cel ajuns mai târziu, Mitropolitul Maximos, un om bun, evlavios, care și-a trăit zilele acolo, în mare parte singur. Seminarul incredibil de frumos, cu biblioteca lui incomparabilă ce cuprindea volume vechi scrise în greaca veche, se afla sub dominație pe atunci și nu putea fi folosit de către Biserică.

Marți dimineața i-am ales pe Richard Ballew, care era episcop EOC al Arhiepiscopiei Apusene și pe Gordon Walker, episcopul Arhiepiscopiei Orientale a EOC, pentru a merge împreună la Patriarhie. L-am luat cu noi și pe Tom Webster și pe Marc Dunaway pentru a ne ajuta să transportăm multele și greoaiele cadouri și pentru a face poze. Ca traducător și om de legătură, ne-a însoțit Dr. Athanassakis și de asemenea părintele Gregory Wingenbach.

Dr. Athanassakis își realizase munca pe deplin. Întâlnirea de o oră cu Mitropoliții

Hrisostom și Bartolomeu a fost cordială și caldă. Le-am arătat poze cu poporul nostru și le-am dat darurile noastre, care includeau și un cec de 3.000 dolari. Mitropoliții au spus că banii vor fi folosiți pentru un orfelinat din apropierea Constantinopolului. Rezultatul final a fost însă același din duminica precedentă. Nu ni s-a dat nici o îndrumare concretă sau vreun sprijin substanțial pentru a intra în Biserica Ortodoxă. Nu ne mai rămăsese decât să facem niște drumetii în jurul orașului și a zonei înconjurătoare, inclusiv opriri la impresionanta Sfânta Sofia și la Moscheea Albastră. La sfârșitul vizitei noastre, am zburat către Salonic, în Grecia și de acolo la Atena, înainte de a zbura înapoi acasă.

DIN NOU LA „SFÂNTA CRUCE”

Am aterizat în Boston, în loc de New York așa cum era plănuț. La invitația amabilă a facultății, hotărâserăm să ne întoarcem la Seminarul „Sfânta Cruce” pentru ședința sinodului nostru, presupunându-se că vom discuta îndrumările primite de la Constantinopol și că vom decide împreună ce să facem, ca răspuns. Nu era însă nimic la care să răspundem.

Ne-am adunat în sala de consiliu a Seminarului în dimineața imediat următoare

sosirii noastre în Boston. Niciodată în viața mea nu am fost mai recunoscător că întâlnirea nu a fost înregistrată pe casetă. Atunci am fost cel mai aproape de a întoarce spatele Bisericii Ortodoxe. Însă, pentru a părăsi Biserica, trebuie să părăsești și credința, ceea ce noi nu puteam face. Știam prea mult. Și apoi, nu era nici un alt loc unde să ne fi îndreptat.

În timp ce părăseam clădirea administrativă, mai târziu, chiar în acea zi, în diferite stadii de disperare, ne-am înălțat privirile și l-am văzut pe Episcopul Maximos! Asemeni lui Hristos Însuși, el nici nu ne-ar fi părăsit, nici nu ar fi plecat de lângă noi. Ne-a însoțit la cină în acea seară și ne-a amintit că în continuare trebuie să căutăm a împlini voia lui Dumnezeu. Dumnezeu să vă dăruiască ani mulți, Prea Sfinția Voastră!

Zborul de pe aeroportul Logan din Boston către diferitele noastre orașe de destinație, a fost foarte liniștit pentru toți. Trebuie să mărturisesc personal că a fost extrem de supărător pentru aceia dintre noi care zburau spre Los Angeles. Acolo era capătul celei mai spectaculoase călătorii pe care o întreprinsesem vreodată. Vechile biserici au fost magnifice. La Salonic ne-am adunat și fiecare dintre noi s-a rugat pe locul unde a stat Sfântul Pavel și a predicat prima oară când a venit în acest oraș. În acea zi, mi-am dedicat din nou viața lui

Hristos și propovăduirii Evangheliei Sale având un minunat sentiment al prezenței lui Dumnezeu.

În altă zi, am cântat împreună imnul Trisaghion cu lacrimi de bucurie în ochi, înaintea zonei altarului celei mai vechi biserici creștine construite, aflată chiar în afara orașului Constantinopol. Creștinii cântaseră acolo acel imn timp de sute și sute de ani. Alți câțiva turiști au suspinat la rândul lor, și nici nu sunt sigur că au înțeles de ce. Întreaga călătorie a fost astfel, un urcuș spiritual, dar, totuși, o dezamăgire colosală. Bătuserăm la ușa Ortodoxiei atât de tare, încât încheieturile degetelor ni se înroșiseră. Au existat discuții, aprobări și amabilități, însă nici o invitație de a intra în rândul credincioșilor ortodocși. Sau, așa cum spun în Vest, nu s-a căzut la nici o înțelegere. Întorși acasă, chiar și însorita Santa Barbara părea mohorâtă.

BUN VENIT ACASĂ!

„O clipă!” am spus eu. John Braun, Richard Ballew și cu mine stăteam împreună cu Jack Sparks în spatele casei lui, duminică seara, la două zile după excursia Constantinopol-Boston, revenindu-ne încă după decalajul de fus orar.

„Vă amintiți că în trei zile avem programată o întâlnire cu Patriarhul Antiohiei?”

„Cel puțin nu trebuie să mergem în jurul lumii pentru a o păstra, a murmurat cineva.”

„Uitasem cu totul de asta”, a spus altul dintre ei.

Anticiparea ne-a dat destulă încurajare ca să rezistăm până la sfârșitul zilei, și în ziua următoare la fel, și tot așa.

Era într-o zi de miercuri când episcopul Braun, episcopul Ballew și cu mine ne îndreptam spre Los Angeles, într-o dimineață însorită. Jack Sparks a rămas acasă țintuit de o durere de spate.

„Știți ce cred că ar trebui să facem astăzi? a întrebat John Braun. Cred că ar trebui să ne distrăm!”. „Despre ce vorbești?” l-am întrebat. Eu și episcopul Richard ne așteptam la cea mai rea discuție filosofică a săptămânii.

„Am mers cu toții la Constantinopol serioși, preocupați cum să-i salutăm pe alții, când și unde să ne așezăm. Astăzi, haideți să fim noi înșine și să ne bucurăm de asta!”

Nici eu și nici episcopul Richard nu am putut să ne adunăm să zicem ceva.

„Lasă-l să vorbească în continuare”, mi-am spus în gând. Ceea ce a și făcut.

„Vreau să zic, iată ce voi face eu. Îi voi spune Mitropolitului Filip: „Înalt Prea Sfinția Voastră, e grozav să vă cunosc, și chiar vorbesc serios.” Nu intenționez să mă comport pompos, religios sau pios. (Dacă asta ar fi măcar posibil, mi-am șoptit fără să mă audă cineva.) Voi intra acolo și voi fi entuziast, iar dacă Patriarhului și Mitropolitului le va plăcea programul nostru, va fi bine; dacă nu le va plăcea, iarăși bine. Apoi, ne vom găsi un alt Patriarh și un alt Mitropolit altundeva. Dar să vă spun ceva: m-am săturat de toată această presiune. O să mă simt bine, și o să mă distrez puțin.”

Deja, noi doi începeam să înțelegem ce vroia să spună. Știam că trebuie să alungăm norul întunecat al Constantinopolului. Ar fi o insultă atât pentru acești ierarhi cât și pentru cei care reprezentau EOC (Biserica Ortodoxă Evangelică) ca noi să pășim pur și simplu resemnați. Era vremea să alungăm supărarea și să mergem mai departe. Și încă ceva. Căzuserăm de acord să evităm implicarea într-o ședință inutilă dacă vom

fi întrebați despre Constantinopol. Și apoi, încă nu știam de ce eșuaseră lucrurile. Vom raporta ce ea ce știam: nu mersese. Vom evita să facem speculații sau să ne învinuim unii pe alții.

Dincolo de imensa ușă de sticlă a Hotelului Sheraton Universal l-am întâlnit pe Dr. Fred Milkie, care fusese desemnat să se ocupe de noi și să ne conducă la biroul Patriarhului aflat la etajul 7. Dr. Milkie este un bărbat înalt, întreprinzător, cu un zâmbet cald – exact ceea ce aveam nevoie pentru a da o notă optimistă întâlnirii noastre.

Am mers prin hol la lift, am coborât la etajul șapte, apoi am traversat holul până la capăt. Fred a bătut la ușă.

ÎNTÂLNIREA CU ANTIOHIENII

Unul dintre diaconi a răspuns și ne-a invitat înăuntru. Mitropolitul Filip a ieșit să ne salute.

„Ce plăcere după atât de mult timp”, a rostit el cu o strângere de mână fermă și cu un contact vizual minunat.

Părea atât de real, nici urmă de aer profesional ierarhic. Aveam senzația că întâlnesc un conducător creștin extrem de distins. Prezența lui era plină de căldură și foarte afectuoasă.

„Veniți, dați-mi voie să vă prezint Patriarhului nostru Ignatie.” La celălalt capăt al

marii săli centrale, chiar lângă fereastră, stătea Patriarhul Antiohiei. Din când în când, îți este dat să întâlnești o persoană care îți dă imediat impresia că arată ca un creștin. Aceasta a fost impresia mea personală despre el. Chipul său inspira sfințenie și bucurie. În timp ce ne-am apropiat și-a întins brațele către noi și ne-a zâmbit.

„Fiți bineveniți, fraților”, a spus el. Să fie oare posibil ca trei rătăciți ca noi tocmai să-și fi găsit căminul? Am discutat aproape o oră toți cinci: Patriarhul, Mitropolitul, Jon Braun, Richard Ballew și eu. Am fost întrebați despre procesul prin care am ajuns să îmbrățișăm credința ortodoxă, despre familiile noastre și despre recenta noastră călătorie peste hotare. Am trecut în revistă pentru ei câte ceva despre fiecare parohie din Biserica Ortodoxă Evanghelică, și am descris agențiile noastre colaboratoare: Colegiul Sfântul Atanasie, Conciliar Press și misiunea din campus.

După trei sferturi de oră, Mitropolitul Filip s-a întors către Patriarhul Ignatie pentru a-i cere părerea.

„Să facem tot ce putem pentru a-i ajuta”, a răspuns Patriarhul.

„Bine, a încuviințat Mitropolitul întorcându-se spre noi. Veți afla ceva despre această Arhiepiscopie, vom lua decizii, și le vom lua repede.”

Aceasta a fost cea mai bună veste pe care o auzisem în ultimele luni!

„Aș dori să-mi furnizați două lucruri. Întâi, aș vrea o scurtă istorie a Bisericii Ortodoxe Evanghelice, descriind călătoria voastră pas cu pas până la momentul alegerii Ortodoxiei. Apoi, în al doilea rând, să-mi trasați o caracterizare a fiecărei parohii (cine este paroh, studiile lui, numărul enoriașilor, facilitățile de care dispune), nu mai mult de o pagină pentru fiecare.”

„Aș vrea să mă ofer voluntar pentru acestea”, a spus John Braun.

„Când mi le puteți da?”

„Să vedem, este sfârșitul lui iunie, a spus episcopul John. Ce ziceți de Labor Day?”

„Este bine. Să le trimiteți prin poștă la biroul meu din Englewood. Să-mi trimiteți și copii ale Revistei *Again*, cărțile și alte opere literare publicate de EOC, și lucruri scrise despre dumneavoastră. Le vom studia amănunțit și vă vom contacta.” Ne-am ridicat pentru a ne lua rămas-bun. Mitropolitul mi-a strâns ferm mâna, m-a privit încă o dată în ochi, și mi-a spus:

„Nu vă vom lăsa să așteptați mult.” Cred că toți trei aveam aceeași dorință tainică, ca nimeni altcineva să nu mai fie în lift, să putem apăsa butonul „parter”, să privim ușa închizându-se și să țipăm!

„Unde au fost oamenii aceștia până acum?” am strigat eu cu bucurie. Eram prea bucuroși ca să ne urcăm în mașină și să plecăm acasă. Eram prea zăpăciți pentru a merge undeva. Așa că am

coborât un rând de scări până la cafenea și am comandat acolo prânzul. Nu îmi mai amintesc nimic din ce s-a spus apoi în ziua aceea.

Raportul și cele două cutii de opere literare au fost trimise prin poștă chiar înainte de Labour Day, iar mai târziu în acea toamnă am luat din nou legătura cu biroul Mitropolitului. Sinodul Episcopilor EOC urma să se întâlnească la jumătatea lunii ianuarie, 1986, iar Mitropolitul Filip ne-a cerut să-i schițăm o propunere despre cum am vedea noi integrarea noastră în Biserică: să sugerăm un cadru temporal, cum vedeam integrarea parohiilor și agențiilor în Arhiepiscopie, și eventualele probleme pe care le-am putea întâmpina. Deliberările Sinodului din ianuarie au redactat o propunere extrem de elocventă de două pagini și jumătate. Am stabilit o dată la începutul lui martie pentru ca să mergem în Engelwood și să discutăm acea propunere.

DEFINIREA SPECIFICULUI

Cum luna martie se apropia, am fost rugat să iau parte la o întâlnire a Asociației Naționale a Evangheliștilor (NAE) în Kansas City. Aveam posibilitatea să-mi fixez orarul în așa fel încât să onorez acea întâlnire și să zbor apoi direct spre Newark pentru discuțiile cu Mitropolitul Filip.

În cea de a doua zi a întâlnirii NAE mi-a fost transmis un mesaj în care mi se spunea să o sun pe secretarea mea la biroul parohial din Santa Barbara.

„Secretara Mitropolitului Filip, Kathy Meyer, te-a sunat în această dimineață, mi-a spus Linda Wallace. Dumnealui și cu echipa sa au încheiat lectura finală a tuturor materialelor pe care le-am trimis și vrea să te întâlnească mâine pe parcursul întregii zile, nu doar pentru o oră sau două. Vor să iei avionul în seara aceasta.”

„Pot să o fac, i-am spus, însă va trebui să-mi reprogramezi zborul, să închiriezi o cameră la hotel și să mă suni înapoi. Toată ziua avem întrevederi aici.”

„Nu vei avea nevoie de rezervare la hotel, mi-a spus Linda. Mitropolitul a cerut să stai la reședința sa.”

Când Linda m-a sunat înapoi pentru a-mi da informațiile despre zbor, o sunase deja pe Kathy Meyers pentru a-i spune că voi ajunge la 10 seara.

„Asistentul Mitropolitului este diaconul Hans și el te va aștepta la poartă. Kathy a spus că îl vei recunoaște cu ușurință pentru că seamănă cu Omar Sharif!”

Arhidiaconul Hans este unul dintre cei mai plăcuți bărbați pe care i-am întâlnit vreodată, și cei care îl cunosc sunt de aceeași părere. Este o icoană a slujirii creștine, un celibatar de vârsta de mijloc,

originar din Liban, a absolvit Seminarul Sfântul Vladimir și chiar arată ca Omar Sharif.

Era trecut de 11 seara când am ajuns în Englewood. Clădirea care servește deopotrivă ca reședință Mitropolitană și ca sediu central al Arhiepiscopiei, este o construcție tradițională în stilul Tudor, aflată într-o comunitate suburbană a orașului New York. Era liniște în casă când m-am strecurat pe vârfuri pe ușa din față și m-am îndreptat cu bagajele la etaj spre camera mea. Diaconul m-a urmat în cameră cu valiza mare. Mi-am așezat servieta pe un scaun și-am agățat o geantă pe spatele ușii de la baie. I-am mulțumit și i-am urat noapte bună diaconului Hans, în timp ce îl conduceam către ușă, însă acolo, în josul culoarului, a apărut Mitropolitul Filip în reverenda sa. Se trezise pentru a-mi ura bun venit în locuința sa.

„Episcop Peter, este o onoare să te avem aici, a spus el în timp ce nu a dat atenție mâinii mele întinse și și-a deschis brațele ca să mă îmbrățișeze. Dumnezeu ți-a dăruit o călătorie fără incidente. Odihnește-te și ne vom întâlni jos, dimineață la ora 10.” Părintele Paul Schneirla, paroh la Biserica Ortodoxă Sfânta Maria din Brooklyn, urma să ne însoțească la întâlnirea din acea dimineață. A sosit devreme și am luat micul dejun împreună. Părintele Paul este un fost pastor luteran care s-a

convertit la Ortodoxie acum mai bine de 45 de ani și a adus mulți convertiți în Biserica Ortodoxă.

Chiar înainte de ora 10, Mitropolitul Filip a coborât cu o hârtie în mână.

„Bună dimineața, a spus el. Sunt gata de întâlnire. V-am cerut să-mi aduceți o propunere și am și eu una.”

Mi-a dat o copie a celei pe care o avea el și eu i-am înmânat-o pe a noastră. Am stat în antecamera biroului său, analizând fiecare propunerea celuilalt.

„Văd că suntem pe același drum”, a spus. Propunerea lui de o pagină avea nouă puncte al căror conținut se potrivea foarte mult cu ce scriseserăm noi.

„Să mergem în sufragerie unde ne putem așeza și discuta. Kathy ne va aduce niște cafea.”

Sufrageria din spatele casei era adăugată de puțin timp și avea mărimea unei mici săli de recepții (numeroase dineuri și întâlniri sunt găzduite aici în fiecare an). Peretele din spate avea panouri de sticlă și o ușă glisantă tot de sticlă care dădea spre o curte interioară spațioasă. Aceasta era înconjurată de o vastă pajiște și de nenumărați copaci. Masa lungă din partea stângă a camerei avea trei carnețele pentru notițe și trei stilouri așezate la capătul îndepărtat.

Am petrecut ziua în discuții, legate în special de propunerile noastre. Întrucât hârtia Mitro-

politului era rezumatul celor două documente, am folosit-o ca document de lucru și am încorporat câteva dintre punctele noastre în ea. Am încheiat ziua cu următorul document, cu care noi trei eram pe deplin de acord:

ACORDUL PRELIMINAR ÎNTRE MITROPOLITUL FILIP ȘI EPISCOPUL PETER GILLQUIST

1. *Expresia speranței într-o uniune deplină în viitorul apropiat.*
2. *Unirea va necesita câteva modificări de atitudine de ambele părți. Va fi necesar ca noi să rezolvăm problema episcopilor căsătoriți. Se va lucra la aceasta într-o viitoare întâlnire dintre Mitropolit și Sinodul Bisericii Ortodoxe Evanghelice.*
3. *În legătură cu mirungerea și hirotonirea acelor care sunt dornici și întrunesc cerințele, poate fi stabilită o legătură, aducând Biserica Ortodoxă Evanghelică în Arhiepiscopia Antiohiană.*
4. *Structura cunoscută astăzi ca Biserica Ortodoxă Evanghelică, își va continua misiunea de a predica Ortodoxia publicului american.*
5. *Subordonat Mitropolitului, noul corp va fi condus de un Consiliu prezidat de acesta.*

6. *Mitropolitul va numi un om de legătură acceptat care să lucreze cu sediul central al celei care este acum Biserica Ortodoxă Evanghelică. Acesta va îndruma și va răspunde întrebărilor Consiliului, iar după o perioadă dată, această funcție va dispărea.*

7. *Mitropolitul va numi un comitet de teologi la care Consiliul poate apela în probleme dogmatice și liturgice.*

8. *Noua structură va urma sistemul financiar stabilit în prezent în Arhiepiscopie și va raporta trimestrial Arhiepiscopiei date privind situația sa financiară și creșterea sau declinul său.*

9. *Noua structură din Arhiepiscopie va stabili o uniformitate liturgică internă acceptată de toți, în colaborare cu Comitetul Teologilor.*

Urma să prezint acest document Sinodului EOC în iunie pentru discutare și răspuns. Am întrerupt lucrările pentru masa de prânz și, după masă, ne-am reîntrunit în camera de zi pentru a încheia discuțiile.

„Aș dori să vă adresez o cerere importantă Preasfinția Voastră, am spus eu și ne-am așezat. Oamenii noștri ar trebui să-și poată da acordul în legătură cu ce am redactat noi în această dimineață. Însă, dacă vorbim despre intrarea noastră în Arhiepiscopia Antiohiană, va fi foarte important ca toți cei 19 să aibă șansa de a vă întâlni în curând și de a fi la curent cu viziunea dumneavoastră în ceea ce privește aducerea Ortodoxiei în America de Nord, și

de asemenea să interacționeze cu Domnia Voastră față în față pe marginea câtorva dintre aceste aspecte. Este posibil ca, după Sinodul nostru din iunie, să zicem pe la sfârșitul verii, să venim aici și să petrecem o zi împreună?”

„Absolut, a răspuns el fără ezitare. Să zicem pe la sfârșitul lui septembrie.” Întrunirea sinodală din iunie nu a fost de 19, ci de 15 persoane. Patru dintre episcopii noștri aleseseră să iasă din EOC. Dorința lor a fost aceea de a înceta orice efort de a fi primiți în Biserica Ortodoxă și de a continua cu dezvoltarea EOC. I-am sfătuit să-și amâne decizia până în septembrie 1986, când vor avea cel puțin ocazia de a discuta cu Mitropolitul Filip, pe care nu-l întâlniseră niciodată. Dar nu a fost să fie așa. Să fi contribuit dezamăgirea de la Constantinopol la această hotărâre? Nimeni nu putea spune, însă nu i-am putut convinge să vină.

Septembrie a venit și iată-ne, noi cei din Sinodul Bisericii Ortodoxe Evanghelice, din nou în avion, de data aceasta către New York. Am ajuns în oraș într-o seară de joi, cu 15 episcopi și alți 15 observatori. Am închiriat mașini și am plecat la un motel chiar la ieșirea din Englewood. În programul nostru era stabilit să ne întâlnim pe parcursul zilei de vineri cu Mitropolitul Filip. Sâmbăta dimineața urma să ne adunăm la Biserica Sfântul Anton în apropiere de Bergenfield, New Jersey, pentru a sluji Sfânta Liturghie înaintea Mitropolitului, astfel ca el

să ne evalueze și să-și spună părerea. Duminica, urma să slujim împreună și apoi să traversăm podul George Washington către Crestwood. Acolo Sinodul trebuia să se întâlnească după-amiaza la Seminarul Sfântul Vladimir, unde, în decurs de câteva zile, urma să ia o hotărâre privitoare la intrarea în Biserică.

ÎNTÂLNIREA CU MITROPOLITUL

Starea care ne-a cuprins când am intrat vineri dimineața la întâlnirea cu Mitropolitul Filip a fost una de sobrietate. O mulțime de oameni erau pregătiți să devină ortodocși. Alții încă ezitau, exprimându-și îngrijorarea de a fi „acaparați”, aceeași teamă care-i îndepărtase pe ceilalți.

Vineri dimineața ne-am reunit în jurul aceleiași mese lungi, unde trei dintre noi stătuserăm și în martie. Carnetele de notițe și stilourile se aflau din nou la locurile lor, acum însă erau două duzini. Cu Mitropolitul, la un capăt al mesei se aflau Înalt Prea Sfinția Sa, Mitropolitul Constantin al Bagdadului, care îl vizitase în cea săptămână pe Prea Sfințitul Episcop Antoun, ajutor al Mitropolitului, și părintele Joseph Allen, vicar general al Arhiepiscopiei Antiohiene în America de Nord. Observatorii s-au așezat chiar

în spatele nostru. Kathy Meyer și Diaconul Hans au avut grijă să nu ducem lipsă de cafea.

Mitropolitul Filip a deschis întâlnirea cu o rugăciune și cu o declarație pregătită, care a incus aceste remarci: „Suntem conștienți până la un anumit punct, de trecutul dumneavoastră și de încercarea de a îmbrățișa sfânta credință ortodoxă. Suntem conștienți și de faptul că această călătorie a dumneavoastră înspre Ortodoxie nu a fost una ușoară, din cauza multitudinii de jurisdicții ortodoxe de pe acest continent. Cu toate acestea, sunt convins că Duhul Sfânt, care este întotdeauna prezent în Biserică, după cuvintele slujbei de Rusalii <vă va conduce la liman potrivit>. Ortodoxia, în ciuda situației sale jurisdicționale din America de Nord, este însă adevărul veșnic al lui Hristos ieri, astăzi și în veci.

Aș vrea să vă previn să nu luați decizii pripite; în același timp, sfatul meu frățesc este să nu amânați pentru restul zilelor dumneavoastră. Indiferent ce veți hotărî, acum sau pe viitor, să o faceți împreună într-un cuget, o inimă și un duh. Nu-i îngăduiți Satanei, care este stăpânul înșelăciunii și al vrajbei, să intre în mijlocul vostru și să distrugă unitatea dintre voi. Dumnezeu știe că avem destule fracțiuni religioase în această țară și că este destulă orbire spirituală.

Vă admirăm într-adevăr zelul evanghelic și suntem profund convinși că Dumnezeu nostru nu a murit pe cruce și a înviat din morți ca să-și

întemeieze Biserica pentru slavi, greci și arabi ci pentru întreaga omenire. În El nu există Răsărit și Apus, Nord și Sud. <Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt >.

Se cuvine ca în acest duh, să vă urăm bun venit din nou în casa voastră! Fie ca Duhul întru tot Sfânt să vă călăuzească pe voi toți ca să faceți ceea ce este plăcut sfintei Sale Biserici!”

Până la sfârșitul zilei am studiat amănunțit documentul de propuneri, în timp ce Mitropolitul și ceilalți răspundeau cu amabilitate întrebărilor noastre. Majoritatea observatorilor au participat la schimb. Liturghia și discuția de sâmbăta au fost și ele benefice, pentru că noi învășasem cultul ortodox din cărți și acum se impuneau câteva ajustări. Oamenii de la Sfântul Anton ne-au primit duminica după Sfânta Liturghie cu mâncare delicioasă și îmbelșugată.

Acum, curtoazia noastră atinsese un nou nivel. Mingea era clar în terenul nostru. Studiaserăm Ortodoxia timp de 15 ani și interacționaserăm cu oamenii timp de un deceniu. Mitropolitul ne-a acordat mai mult timp decât am cerut, a răspuns fiecărei întrebări adresate și s-a oferit să fie părintele nostru întru Hristos. Eram pe cale de a intra în Biserică într-un an, dacă ne simțeam pregătiți să ne luăm angajamentul. Am călătorit înapoi la Sfântul Vladimir unde am și

rămas peste noapte. Cea mai importantă întâlnire din viața noastră era stabilită pentru luni dimineața la ora 9:00. Mi-o amintesc în mod deosebit.

După o rugăciune de deschidere, am zis:

„Fraților, nu am mai condus niciodată în viața mea o întâlnire ca aceasta și nici nu am participat la vreuna asemănătoare. Prin urmare, mă voi așeza jos, iar voi puteți vorbi după cum doriți.”

Harold Dunaway a fost primul care a vorbit. Din momentul călătoriei la Constantinopol își dezvoltase o ezitare crescândă în legătură cu intrarea în Biserică. Am anticipat că va fi împotriva.

„Domnilor, nu avem de ales, a spus el. Eu sunt de acord. Sunt gata să intru.”

E un om care vorbește puțin, iar acesta, probabil a fost unul dintre cele mai lungi discursuri ale sale. În continuare, Weldon Hardenbrook a luat cuvântul. Și el a fost împotriva în ultimul an, cam în aceeași stare de spirit cu Harold.

„Sunt pentru, a spus el. Mi-a plăcut ce am văzut acest weekend.”

Cu cei doi în favoarea intrării, era sigur ce va urma. Toți știam. În cinci minute sau poate chiar mai puțin întâlnirea s-a încheiat, exceptând formalitatea de a-și exprima fiecare

consimțământul. A mai fost cineva pentru „poate”, care avea nevoie de mai mult timp și care în următoarele săptămâni s-a transformat în „nu.” Însă, chiar și acesta a simțit că trebuia să intrăm în Biserică. Ne-am afirmat puternic 14 „pentru” la Sinod și aveam 17 parohii cu aproape 2000 de oameni din Alaska până în Atlanta.

Vreau să vă mărturisesc că a fost cea mai fericită zi din viața mea, dar ziua cea mare încă era pe cale să vină. Eram fericit pentru că eram sigur. Însă, acea parte a mea care naște sentimentele fusese supraîncărcată tot weekendul, iar magnitudinea a ceea ce tocmai se întâmplase fusese știrbită. Am suspendat sesiunea de dimineață înainte de prânz și mă îndreptam spre telefon ca să-l sun pe Mitropolitul Filip. M-am întâlnit însă cu un prieten student la Sfântul Vladimir, și nu am mai dat acel telefon. Pentru că terminasem prânzul, venise timpul să ne adunăm din nou.

Am făcut o pauză chiar înainte de 16:00 și am părăsit camera în grabă pentru a suna la Englewood. A răspuns Kathy Meyers.

„Am câteva vești bune pentru Mitropolit, dacă este acolo”, am spus eu.

„Mulțumesc pentru că ați sunat, Episcop Peter!” a spus ea imediat ce a ridicat receptorul.

„Sunt încântat să vă înștiințez că răspunsul nostru este afirmativ, i-am spus, însă am dori să v-o spunem personal. Dacă am veni miercuri după-

amiaza, ați ieși pe treptele casei ca să ne binecuvântați? Mă gândesc la cel mult cinci minute.”

„Kathy, sunt aici miercuri la 3:00 p.m.?” l-am auzit întrebând de lângă telefon. Am auzit ceva din cealaltă cameră legat de obligația de a pleca la o întâlnire.

„Voi fi aici și voi fi bucuros să vă întâlnesc. Veniți la 3:00.” În dimineața următoare, le-am spus celorlalți la începutul întâlnirii că trebuie să ne promitem unul altuia că nu vom poposi mult miercuri.

„Își întrerupe ceva pentru a ne vedea, am spus eu. Haideți să ajungem la timp, eu voi da acceptul în numele tuturor, îi vom cere binecuvântarea și vom pleca.” Ne-am reunit în legătură cu treburile EOC de-a lungul întregii zile de marți și din nou miercuri dimineața. Miercuri după prânz, am sărit în mașini și am condus 40 de minute până la Englewood. La 14:55 ultima mașină a oprit în curbă. Ne-am întâlnit pentru o clipă pe șosea.

„Să mergem împreună pe alee până la scări. Diaconul Howard Shannon va suna la ușă iar de acolo voi prelua eu. Țineți minte, cinci minute cel mult!”

Am mers pe alee și ne-am oprit cu toții la baza treptelor. Diaconul Howard a sunat și Arhidiaconul Hans a venit la ușă, urmat de Mitropolit.

„Intrați, ne-a făcut semn Mitropolitul Filip.”

„Înalt Prea Sfinția Voastră, vă mulțumim, dar sunteți ocupat și noi vrem doar să vă anunțăm hotărârea noastră și să vă rugăm...”

„Am spus să intrați, a întrerupt el poate puțin deranjat. Hans, adu-i înăuntru.”

„Haideți, haideți.”

S-a îndreptat către sala de recepție din spate și noi l-am urmat cu ezitare. Mi-am ridicat privirea și nu mi-am putut crede ochilor. Masa era așezată în formă de „U”, dintr-un capăt al camerei și de ambele părți. Era acoperită cu față de masă de in, porțelanuri, tacâmuri de argint, cristale și nenumărate tăvi cu tot felul de dulciuri din Orientul Mijlociu. Ochii mi s-au umplut de lacrimi când ne-a făcut semn să găsim un loc și să ne așezăm. Mitropolitul a rămas așezat pe locul său din centru.

„Fraților, a rostit el cu un zâmbet larg, bine ați venit acasă!”

Fericirea mea era în sfârșit deplină! După binecuvântare, am trecut cu toții la cafea, la dulciuri și am început să discutăm. Însă, într-un fel, tot nu era suficient. Era ca și când ai fi vrut să alergi pe stradă, să dansezi și să sărbătorești. Însă mai mult de 30 de oameni în veșminte preoțești nu dansează unul cu celălalt (cel puțin nu în Biserica Ortodoxă). Puteam să dansăm, puteam să

Încoronăm un rege sau să angajăm o formație de instrumentiști?

„Ce se întâmplă Episcop Peter?” a întrebat Mitropolitul. Ședeam dincolo de masă chiar în dreptul lui și sentimentele mele erau evidente.

„Sunt atât de emoționat! Vreau să fac ceva pentru a sărbători. Este magnific, tot ceea ce ați realizat este magnific. Însă trebuie să fie ceva ce putem face, ceva care să ne descătușeze...”

„Hans, a strigat el făcându-i semn diaconului să vină la masă. Adu trabucurile!”

Sala s-a umplut de râsete. Era exact ce trebuia în acel moment. Diaconul Hans s-a întors în cameră cu două cutii imense de trabucuri importate. Oameni care nu fumaseră niciodată, au luat câte unul și l-au aprins. Era ca și când o uriașă valvă de lansare fusese activată. Cam peste un minut, Kathy s-a întors iarăși în cameră pentru a mai aduce cafea.

„Înalt Prea Sfinția Voastră! Aici e ca într-o tavernă de fumători de opium”, a exclamat ea. Am urlat iarăși. Parcă ne lăsasem departe caracterul pentru câteva clipe prețioase și iubeam fiecare secundă a lor.

În timp ce emoțiile creșteau pe deasupra cafelei, a prăjiturilor și acum a trabucurilor, părintele Gordon Walker a formulat o propunere.

„Înalt Prea Sfinția Voastră, a început el, mulți dintre noi provin din medii care simpatizează

foarte mult Israelul. Intrăm acum într-o Biserică adusă în America de creștinii arabi. Faceți o pauză până acești oameni decăzuți își termină trabucurile (și el avea unul, iar el detesta trabucurile) și spuneți-ne cum vedeți reunificarea poporului Israel. Este trist că răspunsul lui nu a fost înregistrat. Timp de 30 de minute, începând cu Avraam din Vechiul Testament, Mitropolitul Filip ne-a oferit cea mai profundă și mai emoționantă lecție biblică pe care am auzit-o vreodată despre Israel și popoarele arabe. A fost atent să clarifice diferența dintre sionism ca o mișcare politică, adesea exclusivistă și apartheid și iudaism ca națiune și credință respectată. Nu cred că există vreun creștin evanghelic care să nu fi fost în stare să aștepte la rând și să plătească la ușă doar ca să intre și să asculte ce spunea Mitropolitul. Am plecat de acolo cu o dorință mai puternică pentru pace și dreptate în Orientul Mijlociu, deopotrivă pentru israelieni și palestinieni decât îmi fusese dat vreodată să simt.

„Fie ca Domnul să fie cu voi cu toți, a rostit Mitropolitul în încheierea remarcilor sale. Vă rog să transmiteți dragostea mea tuturor oamenilor voștri. Să lăsăm restul anului să treacă pentru a ne cunoaște unii pe alții. La vară sau, cel târziu, în toamna ce vine, vom începe mirungerile și hirotonirile pentru a vă aduce în Biserică.”

Există un cântec pe care creștinii ortodocși îl fredonează la nunți, aniversări și mai ales în timpul Dumnezeieștii Liturghii când episcopul intră pentru a sluji. Învățasem cântecul cu ani în urmă și deja devenise parte integrantă a tradiției noastre. În timp ce ne ridicam de la masă, fără a spune un cuvânt, ne-am întors către prietenul și părintele nostru și am cântat la unison: „Pe stăpânul și arhiereul nostru, Doamne îl păzește. Întru muți ani, întru mulți ani, întru mulți ani, stăpâne!” Cântam cu glas înalt. Întregul loc s-a umplut de lacrimi și îmbrățișări. Nicio dată în viața mea nu au însemnat așa de mult pentru mine cuvintele unui cântec!

Pe drumul către ușă, părintele John Allen, care intrase când serbarea era în toi, m-a prins de braț și m-a tras de-o parte.

„Vreau să te rog ceva. În Decembrie vom celebra a 20-a aniversare a Mitropolitului în episcopat. Va avea loc o Liturghie arhierescă, duminică dimineața pe 9 Decembrie, la Catedrala din Brooklin, urmată de o recepție pe State Island. Ai dori să vii împreună cu soția ta în calitate de oaspete și reprezentant al EOC?”

WEEKEND-UL DE LA NEW YORK

Am hotărât să vin la New York pentru a face cumpărăturile de Crăciun în Manhattan. Cam cu o lună înainte de plecare, pe când făceam confirmarea telefonică a biletelor de avion, ceva m-a îndemnat să-i sun pe prietenii noștri, Tom și Lovelace Howard din Boston, ca să-i întreb dacă nu vor să vină și ei sâmbăta la cumpărături și să cinăm împreună.

„Încearcă Domnul să ajungă la mine?” mi-am spus în sinea mea. „Nu, familia Howard are mai multe ieșiri decât poate face față în această perioadă a anului. Am comandat biletele și am făcut rezervările la hotel.”

Avionul nostru a aterizat pe aeroportul La Guardia seara, iar eu și cu Marilyn am luat autobuzul spre Manhattan. La ora nouă când ne-am înregistrat la hotel era încă prea devreme pentru a rămâne acolo. Așa că ne-am plimbat pretutindeni: la Centrul Rockefeller să vedem patinatorii și bradul de Crăciun, la Saks ca să vedem vitrinele animate de Crăciun, la Catedrala Sfântul Pavel, în sus pe Fifth Avenue până la Turnul lui Trump și înapoi la hotel.

Ne-am rezervat ziua de sâmbătă pentru cumpărături. Ne-am hotărât să începem pe Fifth Avenue, la Saks. Pe când ieșeam din hotel și ne-am îndreptat spre stradă, am dat de Waldorf Astoria.

„Să mergem prin lobby să vedem, decorațiunile de Crăciun”, i-am spus lui Marilyn, simțind că puteam scurta drumul pe acolo. Am intrat pe ușă, am mers până la lift și apoi am traversat holul până am ajuns în lobby. Decorațiunile erau toate aranjate și foarte frumoase. Am pășit încet de la un capăt al lobby-ului până la celălalt și apoi am ieșit în stradă. Era foarte aglomerat afară. Mi-am aruncat privirea până la colț și acolo i-am zărit pe Tom și Lovelace Howard împreună cu fiul lor Charles.

Părea a fi încă un semn al călătoriei. Geneză 24, 27: „*Eu fiind pe cale...Domnul m-a condus...*” Ne-am reîntors cu toții la Waldorf, fără să ne vină să credem, prinși de cei câțiva ani în care nu ne văzuserăm unii pe alții și ne-am dat întâlnire la cină.

Dimineața de duminică a venit foarte repede. Am luat un taxi până la catedrală și am ajuns acolo imediat după ora 9:00. Creștinii ortodocși veniseră din toată țara, laici și clerici, inclusiv Mitropolitul Theodosie și Arhiepiscopul Iakovos. Părintele Paul Schneirla a rostit predica la dumnezeiasca Liturghie. După slujbă, părintele Gabriel din Montreal ne-a condus la masă pe State Island. Timp de câteva ore, ne-am ospătat și ne-am solidarizat, cinstindu-l pe cel care urma să ne fie în curând „Saidna” (Say-ed-na), un termen familiar din arabă care înseamnă „Stăpân”. Lunea am petrecut-o cu prietenii la Sfântul Vladimir, iar

marți, Marilyn și cu mine ne-am întâlnit cu Mitropolitul Filip pentru a-i relata pe scurt progresele făcute în ultimele trei luni.

Ziua de marți a presupus o dublă agendă: prânzul și „surpriza”. Căci, pe lângă o minunată tavă de alamă din Orientul Mijlociu, Saidna Filip a avut și un alt dar de Crăciun pentru noi.

„Ce mai fac cei din Biserica Ortodoxă Evanghelică?” a întrebat el în timp ce ne îndreptam către sufragerie după masa de prânz. „Sunt gata să fie primiți în Biserică?”

„Sunt pregătiți”, l-am asigurat, presupunând că ne va sugera ca mirungerile și hirotonirile să înceapă la Sediul Arhiepiscopiei nord-americane din Detroit vara următoare.

„Bine! Voi fi în California la începutul lui februarie și vom începe mirungerile și hirotonirile în data de 8 a lunii, la Biserica Sfinții Arhangheli în Van Nuys”, a răspuns el fără ezitare.

9 Februarie! Asta cădea peste două luni. Un an fusese redus la cinci luni.

„Extraordinar”, cred că am spus. Sau ceva pe aproape. În două luni, vreo 2.000 de pelerini evanghelici vor pune capăt călătoriei lor către Ortodoxie.

„Kathy, vino cu calendarul. Începem miruirile credincioșilor evanghelici în luna februarie”, i-a spus secretarei sale aflată în camera alăturată.

Restul după-amiezei, am plănuit programul. În zona Los Angeles-ului, majoritatea membrilor Bisericii Ortodoxe Evanghelice urmau să fie miruiți și clericii hirotoniți ca diaconi pe 8 februarie. Duminica următoare, la Catedrala Sfântul Nicolae, restul laicilor din zona Los Angeles-ului vor fi miruiți și diaconii hirotoniți preoți. De acolo, Mitropolitul Filip urma să se îndrepte înspre nordul coastei și să repete întregul proces în Santa Cruz și apoi în Nashville pentru miruirile și hirotonirile ce aveau loc în weekend-ul următor.

Episcopul Antoun urma să vină în martie, pentru a aduce parohiile noastre din Jackson, Mississippi, Memphis, Tennessee, Gary, Indiana și pe cele trei din Canada în sânul Bisericii. În sfârșit, Mitropolitul urma să zboare la Anchorage și Seattle pentru a încheia procesul până la începutul lunii aprilie.

„În acest fel, întreaga EOC se va afla în sânul Bisericii până la Paști, a zâmbit Mitropolitul Filip. Prietene Peter, călătoria călătoria voastră este aproape încheiată; sau ar trebui să spun, călătoria voastră este gata să înceapă?”

Spunându-ne la revedere, ne-am urât unul altuia un Crăciun binecuvântat. Erau atâtea lucruri pentru care trebuia să fiu recunoscător în acel an. Și anul 1987 urma să fie chiar mai bun.

În zborul spre casă, din ziua următoare, am făcut o listă cu oamenii pe care trebuia să-i sun.

Șaptesprezece parohii aveau la dispoziție două luni pentru a-și face ultimele planuri în vederea găzduirii unuia dintre noii noștri episcopi. Logodna era aproape încheiată; căsătoria era firească.

ÎNSPRE MILENIUL TREI

Arhidiaconul Hans a făcut cea mai frumoasă apreciere referitoare la intrarea noastră în Biserică: „Fiecare dintre aceste mirungeri și hirotoniri este ca o mică Cincizecime,” a remarcat el la un moment dat în timpul dumnezeieștii Liturghii din Nashville, în timp ce oamenii veneau să primească Sfânta Împărtășanie ca și creștini ortodocși.

Slujba de la Sfântul Mihail, Van Nuys, durase, în urmă cu două săptămâni, aproape patru ore, din moment ce peste 200 de oameni fuseseră miruiți și numeroși alții hirotoniți întru diaconi. De fapt, mulțimea era atât de mare, încât au scos toate panourile de sticlă din partea de vest a bisericii și au întins un cort imens pentru a face față afluxului.

„Seamănă cu o reînviere a Rusaliilor”, i-am spus părintelui John Bartke înaintea slujbei. În sensul clasic al cuvântului, chiar era.

Prima persoană pe care am întâlnit-o când am intrat în biserică în acea duminică dimineața a fost Juliana Schmemann, soția părintelui Alexander Schmemann. Venise la Los Angeles tocmai din New York, pentru a fi martoră la eveniment. Prezența sa a fost remarcată de noi toți, și abia

dacă mi-am putut exprima recunoștința față de venirea ei.

Noi toți, clerul și laicii din EOC, am fost miruiți chiar la începutul slujbei. Apoi, în timpul Liturghiei, diaconii au fost hirotoniți, fiecare dintre ei primind personal punerea mâinilor Mitropolitului. Noile parohii din California erau: Saint Barnabas, Hungtinton Beach, reprezentate de părintele Wayne Wilson; Saint Athanasius, Santa Barbara reprezentate de părintele Richard Ballew; Saint Timothy, Lompoc, reprezentate de părintele David Ogan; Saint Athanasius, Sacramento reprezentate de părintele Thomas Renfree și din Nevada; Saint James, Reno reprezentate de părintele Timothy McCoy. Deși în Noul Testament, ca și în cea mai mare parte a istoriei Bisericii, au existat multiple hirotoniri, cel mai recent obicei în Ortodoxie a fost acela de a hirotoni un singur diacon sau preot în timpul unei Sfinte Liturghii. Acolo însă, eram atât de mulți încât obiceiul a cedat locul tradiției și, asemeni apostolului Pavel, Mitropolitul „și-a pus mâinile peste ei” (Faptele Apostolilor 19, 6) întru Harul Duhului Sfânt.

Rugăciunea pe care episcopul o rostește pentru fiecare nou diacon include aceste cuvinte: „*Dă-i lui să iubească bunăcuviința casei Tale, să șadă înaintea ușilor locașului Tău celui sfânt și să aprindă lumină în cortul slavei Tale. Și-l sădește pe dânsul în Biserica Ta*

cea sfântă ca pe un măslin plin de roadă, aducând rod de dreptate. Și-l arată pe el desăvârșit rob al tău, pentru ca să se împărtășească el la a doua venire a Ta de răsplata celor ce bine Ți-au plăcut Ție.”

Intram împreună în sfânta treaptă a diaconiei instituită cu șapte oameni, inclusiv Sfântul Ștefan, primul martir al lui Iisus Hristos în Biserica nou născută.

Era o persoană care lipsea însă de la Sfântul Mihail în acea dimineață. Peggy Thomas se afla acasă în Santa Barbara, luptându-se cu cancerul aflat în stadiul terminal, fiind așadar prea bolnavă ca să poată veni. Familia ei a fost miruită și soțul ei, Steve, hirotonit în acea dimineață, în absența ei. „Trebuie să reușească să fie mirunsă și ea săptămâna viitoare, ne-a spus în timp ce ieșeam din biserică. Rugați-vă pentru ea.”

După slujbă, cei de la Sfântul Mihail, ne-au pregătit un adevărat ospăț. Este una dintre ocaziile când am recunoscut zâmbind că un parțial motiv pentru care am devenit ortodox, a fost mâncarea!

Duminica următoare s-au făcut și mai multe mirungeri și au fost hirotoniți diaconii întru preoți la Catedrala Sfântul Nicolae din Los Angeles, unde părintele Paul Romey este paroh. Îndrăgitul episcop Maximos de Pittsburgh a fost alături de noi la fel și episcopul Serafim al Japoniei care absolvise cu ani în urmă colegiul Nyack Bible ca și protestant evanghelic. În plus, în jur de

20 de preoți ortodocși veniseră din întreaga Americă de Nord. În afară de credincioșii catedralei, zeci de prieteni și părinți, inclusiv ai mei, erau acolo pentru a fi de față la mărețul evniment.

Era o altă Cincizecime. Bucuria Domnului umplea Biserica Sa. În timp ce preoții erau hirotoniți unul câte unul, Mitropolitul Filip s-a rugat: „*Dumnezeiescul Har, cel ce totdeauna pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le împlinește, rânduieste pe prea cucernicul (N), în preot. Să ne rugăm dar pentru aceasta, ca să vină peste el Harul întru tot Sfântului Duh.*”

Știam din momentul rostirii acestor cuvinte că voi fi chemat spre a mă sprijini pe harul care împlinește toate, pentru tot restul vieții și slujirii mele. Cu siguranță că Domnul le ia pe cele nebune ale lumii ca să-i rușineze pe cei înțelepți.

La recepția care a urmat, episcopul Maximos s-a ridicat să vorbească. El l-a dat slavă lui Dumnezeu pentru încrederea Sa în noi ca pelerini și l-a laudat pe Mitropolit pentru curajul său și pentru hotărârea sa fermă de a ne deschide ușa Bisericii. A fost plăcerea mea să-mi prezint părinții în acea după-amiază acestor doi oameni ai lui Dumnezeu care ne primiseră atât de plăcut.

Ieșind pe ușa din spate a catedralei, ca să merg la mașină, am observat o dubă care dădea înapoi spre curba din apropiere. Ușa dintr-o parte era

încă deschisă și am privit înăuntru în timp ce treceam pe lângă ea. Odihnindu-se și zâmbind cu gura până la urechi, înăuntru era Peggy Thomas.

„Am reușit, a zis ea. Acesta a fost visul meu: să devin ortodoxă!”

O lună mai târziu, Mitropolitul Filip i-a scris părintelui Steve Thomas această scrisoare: *„Tocmai am aflat cu multă mâhnire de adormirea întru Hristos a soției tale prea-iubite, Peggy. Fie ca Atotputernicul Dumnezeu să o primească în lăcașurile Sale cerești, unde chipurile sfinților strălucesc precum stelele cerului. Dincolo de această lume a suferinței și a lacrimilor, Hristos a promis o altă lume, unde nu există boală, întristare sau suferință. Consolarea noastră este că, mai devreme sau mai târziu, ne vom alătura celor pe care-i iubim dincolo de valurile acestei existențe efemere.”*

MAI DEPARTE, ÎNSPRE CELELALTE PAROHII

Fiecare parohie ortodoxă, deși are același Dumnezeu, aceeași credință și aceeași nădejde, se bucură în continuare de o personalitate proprie. La Biserica Ortodoxă „Sfinții Petru și Pavel”, chiar în afara orașului Santa Cruz, păstorită de părintele Weldon Hardenbrook, caracteristica personalității ei este entuziasmul. Acesta se evidențiază prin

felul în care preoții se roagă în timpul slujbelor și în felul în care oamenii cântă. Peste 500 de oameni au fost miruiți acolo de către Mitropolitul Filip cu numai trei zile după Duminica ce a urmat sărbătorii de la Sfântul Nicolae. Am crezut sincer că cerul se va deschide și ne va primi pe toți, în momentul în care comunitatea s-a ridicat și a cântat Mitropolitului: „Întru mulți ani, stăpâne!”

În ziua următoare, ne-am îmbarcat în zborul pentru Nashville pentru a duce în Biserică poporul și clerul de la Saint Ignatius și Franklin administrate de părintele Gordon Walker și pe cei de la Saint Stephen și Atlanta, păstoriți de părintele Andrew Moore.

În luna ce a urmat, martie 1987, parohiile noastre, printre care erau Saint Peter din Jackson, Mississippi; Saint John din Memphis, Holly Resurrection din Gary statul Indiana, l-au primit pe episcopul Antoun în două weekend-uri succesive și a trăit aceeași bucurie duhovnicească și aceeași încântarea ca și celelalte. Alți trei episcopi ai EOC – Clark Henderson, Dale Autrey și Gregory Rogers, păstorii acestor parohii – au fost hirotoniți preoți. Mai târziu, tot în acea lună, episcopul a luat avionul spre Saskatoon, în zona centrală a Canadei pentru a-i mirunge pe credincioșii de aici și a hirotoni preoți. Pe la sfârșitul lunii, parohia din Ottawa a părintelui Daniel Matheson, Saint Epiphany, parohia Saint Vincent din Saskatoon

păstorită de părintele Bernard Funk și cea din vecinătatea Borden-ului, Saint Andrew a părintelui Larry Reinheimer au devenit ortodoxe.

Ultimele două opriri au avut loc la începutul lunii Aprilie: Anchorage din Alaska, pentru a o integra în Biserica Saint John din suburbia Eagle River păstorită de printele Harold Dunaway și, în sfârșit, la Seattle Washington pentru a aduce în Biserică parohia părintelui Joseph Copeland, Holly Cross din Yakima și Saint Paul din Seattle care fusese păstorită de părinții Keneth Berven și Melvin Gimmaka iar mai apoi de părintele David Anderson.

Urma să-l întâlnesc pe Mitropolitul Filip în prima miercuri a lunii Aprilie la Anchorage. Kathy Meyer a sunat cu câteva zile înainte punându-ne la curent cu faptul că, compania aeriană a fost nevoită să-l programeze pentru ziua de marți. Părintele Harold l-a întâmpinat pe mitropolit și pe arhidiaconul Hans și i-a condus la comunitatea din Eagle River.

„Când Saidna Filip a pășit în biserică, mi-a spus a doua zi părintele Harold, a exclamat: Aceasta este o catedrală.”

Comunitatea a fost reunită în seara aceea, la cererea Mitropolitului, și biserica a fost sfințită sub numele de: „Catedrala Sfântului Ioan Evanghelistul”. Oamenii au rămas uimiți. Concepuseră și construiseră catedrala cu trei ani în

urmă cu propriile mâini. Clădirea intrase în Ortodoxie cu o zi înaintea lor.

A fost o replică la slujbele din Alaska. A doua zi, chiar după prânz, opt dintre noi, inclusiv Mitropolitul, am fost invitați la o vizită aeriană de două-trei ore deasupra Muntelui McKinley și a câtorva zone glaciare. Am ajuns pe aeroportul din apropiere la timp pentru îmbarcare, însă avionul nu a mai apărut niciodată. Se prăbușise puțin mai târziu în chiar dimineața aceea, omorându-i în mod tragic pe cei doi piloți. Am hotărât să facem călătoria a doua zi, conștienți că viețile noastre erau în mâna lui Dumnezeu.

„E cel mai frumos zbor pe care l-am făcut vreodată”, a spus Mitropolitul în timp ce ne apropiam maiestuos de Muntele McKinley.

A venit și ziua de vineri și a urmat Seattle. Aceași bucurie era prezentă și acolo și, cu toate că eram obosiți, a fost trist pentru noi să vedem sfârșitul festivității.

„O să-mi fie dor să te întâlnesc așa des”, i-am spus arhidiaconului Hans în timp ce ne îndreptam către aeroport.

CONVENȚIA NAȚIONALĂ

Vara următoare, în Detroit, Mitropolitul Filip ne-a urat bun venit acasă în mod public, la Convenția Națională.

„Doamnelor și domnilor, sărbătorim în acest an un eveniment care nu s-a întâmplat în trecutul îndepărtat ci, mai degrabă, în urmă cu câteva luni”, a început el.

A vorbit despre întâlnirea noastră cu Patriarhul la Los Angeles și apoi s-a întors la întâlnirea cu Sinodul EOC din 5 Septembrie 1986: „După patru ore de discuții teologice intensive, s-a întâmplat ceea ce nu voi uita niciodată. Episcopul Gordon Walker din Tennessee n-a mai răbdat și cu lacrimi în ochi ne-a spus: <Fraților, batem la ușa Ortodoxiei de zece ani și până acum în zadar. Acum am venit la ușa voastră căutând credința cea sfântă, sobornicească și apostolică. Dacă voi nu ne veți primi, unde încotro ne vom îndrepta?> Am fost adânc emoționat și mișcat de sinceritatea episcopului Walker și, din acel moment, nu m-am îndoit că un astfel de dialog botezat cu lacrimi, va fi încununat de bucuria cerească.”

Mai târziu, în remarcile sale, Mitropolitul mi-a vorbit despre răspunsul pe care l-a dat la slujbele de mirungere din America de Nord: „Aș vrea să pot pași dincolo de cuvinte pentru a vă descrie bucuria pe care am simțit-o în timp ce îi miruiam pe acești prunci în credința ortodoxă a Evangheliei. Fiecare experiență pe care am trăit-o, a fost ca un capitol din Faptele Apostolilor. M-am simțit de parcă Biserica își recăpăta duhul ei apostolic și își descoperea, încă o dată, dimensiunea sa misionară.

Există o concepție greșită printre unii ortodocși de-ai noștri, care spun că Biserica Ortodoxă nu face prozelitism (nu convertește). Acest lucru este cel mai îndepărtat de adevăr. Puteți să vă imaginați unde ar fi fost Biserica dacă Petru și Pavel, Filip și Andrei și restul apostolilor nu ar fi convertit? America are nevoie astăzi, în special după decăderea clerului, de o evanghelizare ortodoxă, bazată pe interpretarea adevărată a Scripturii, a învățăturilor apostolice și patristice, și de viața liturgică și sacramentală a Bisericii.

Încă o dată, din adâncul inimii mele, îi urez Ortodoxiei Evanghelice: Bun venit acasă!”

ÎNCEPUTUL

Ordinul Sfântul Ignatie este un grup de sprijin, format din peste 1000 de oameni din cadrul Arhiepiscopiei Antiohiene, care finanțează proiectele speciale. Unul dintre acestea este o prezentare video de 22 de minute, intitulată: „Bun venit acasă!” care captează pe peliculă intrarea EOC în Biserica Ortodoxă. La sfârșitul filmului, atunci când v-ați aștepta să vedeți scris pe ecran „SFÂRȘIT”, în loc de aceasta scrie: „ÎNCEPUTUL”. Consider că aceste cuvinte sunt profetice.

În câteva luni de la primirea noastră în Biserica Ortodoxă, alte câteva sute de oameni au venit acasă în Ortodoxie. Noi misiuni au început în câteva orașe americane, în locuri precum Fargo în North Dakota, Salt Lake City în Utah, East Lansing în Michigan, Bloomington în Indiana, Beaver Falls în Pennsylvania și Wheaton în Illinois. În plus, vin cereri, câteva în fiecare zi, de la pastorii care-L iubesc pe Hristos și Biserica Lui și care doresc plenitudinea cultică și doctrinară a Ortodoxiei.

Mulți dintre aceștia sunt protestanți evanghelici, care au apreciat ani de zile Ortodoxia, dar care se temeau că va fi prea etnică pentru ei. Alții sunt episcopi, în mare parte protestanți sau romano-catolici, oameni evlavioși care sunt frustrați pentru că de fiecare dată când încheiau un proiect, terenul doctrinar de sub ei se schimba. Toți aceștia sunt în căutarea rădăcinilor doctrinare, liturgice și ecleziale.

Un alt centru de evident interes, a fost colegiul creștin și campusurile-seminar. Au sosit invitații și au fost organizate prezentări la câteva astfel de instituții, deseori cu sprijinul administrației. Școli, care acum 20 de ani ar fi respins imediat un preot ortodox - chiar și eu aș fi făcut parte din procesul de respingere - își îndreaptă astăzi privirile în mod serios, pentru a doua oară, către această credință străveche. De ce? În ultima carte a Vechiului Testament, de fapt,

este chiar ultimul verset din cartea profetului Maleahi, sub inspirație, a fost făcută o proorocie. Dumnezeu a promis ca „*va întoarce inimile părinților către copii*” (Maleahi 3, 24). Poporul lui Dumnezeu simte o foame comună pentru a-i găsi pe păstrătorii credinței, Biserica pe care Iisus Hristos a întemeiat-o prin Apostolii Săi și prin Părinți. Maleahi ne spune că acest lucru se va întâmpla „*înainte de a veni ziua cea mare și înfricoșătoare a Domnului*” (Maleahi 3, 23).

Când Dumnezeu întrupat, Domnul nostru Iisus Hristos, a venit prima dată pe pământ, poporul și profeții au primit Legea și au fost cei care L-au recunoscut și urmat cu seriozitate. Ce se va întâmpla la a doua Sa venire? Îl vom recunoaște? Vom fi pregătiți? Iisus îi avertizează pe aceia care spun că vor fi pregătiți, că nu vor fi.

Astăzi, o mare parte a creștinătății este zguduită. Un mare număr al creștinilor declarați au părăsit credința, într-un fel sau altul. Credincioșii sunt lipsiți și izolați de rădăcinile lor. Pe cât este de tragic, pe atât este de adevărat că Dumnezeu folosește chiar și mânia oamenilor pentru a fi lăudat. Căci, din această apostazie, vine o foame de plenitudinea credinței Noului Testament, de viața cea nouă în Hristos, de cinstirea Sfintei Treimi, de Biserica însăși.

Ce este ceea ce vrem noi, credincioșii ortodocși? Care este viziunea noastră, care este

doriința noastră? Ne dorim să fim *Biserica* tuturor creștinilor devotați din lumea vorbitoare de limba engleză. Creștinii din America de Nord, de exemplu, au avut oportunitatea de a decide dacă doresc să fie romano-catolici, bapțiști, luterani, prezbiterieni, metodiști, sau chiar independenți. Dar prea puțini dintre ei au avut ocazia să hotărască dacă ar dori să fie ortodocși. Vrem să facem această opțiune valabilă și să-i îndemnăm pe oameni să devină mădulare ale acestei Biserici, cu adevărat a lui Iisus Hristos.

În repete rânduri, în cartea Apocalipsei, Iisus ne spune: „*Cel ce are urechi, să audă ceea ce Duhul Sfânt vorbește Bisericilor.*” Cred că în zilele noastre, Duhul Sfânt trimite o chemare evidentă poporului lui Dumnezeu: copii, veniți acasă la credința părinților voștri, la rădăcinile voastre creștine, la pășunile verzi și apele limpezi ale Bisericii care a rezistat încercărilor timpului.

În calitate de creștini pre-ortodocși, aveam adevăratul Mântuitor, chiar dacă am ajuns să-L cunoaștem mai bine împreună cu Dumnezeu Tatăl și cu Dumnezeu Duhul Sfânt. Aveam Biblia adevărată și am ajuns chiar să o aprofundăm. Am trecut însă cu vederea peste lucrul deosebit de important care lipsea: Biserica adevărată. Duhul Sfânt și Mireasa ne-au chemat, iar noi am venit bucuroși.

Aceasta este comoara pe care am aflat-o! Și cutezăm să nu o ascundem! Părintele James Meena avea dreptate, într-o predică rostită la Catedrala Sfântul Nicolae. Înaintașii noștri au îmbrățișat această credință creștină ortodoxă și au adus-o în America. Acum este rândul nostru să aducem America și Vestul la credința ortodoxă!

Înspre Mileniul Trei!

EPILOG

ȘASE ANI MAI TÂRZIU

Noiembrie 1992

Este greu de crezut, însă acum când scriu aceste rânduri, s-au scurs aproape șase ani de la evenimentele relatate în paginile anterioare.

Când Mitropolitul Filip ne-a miruit, dând un nou nume acestui grup de foști luterani, penticostali, bapțiști, independenți și oameni din alte medii, adică „Misiunea Ortodoxă Evanghelică Antiohiană” (AEOM), ne-a dat și sarcina specifică de a duce plenitudinea credinței ortodoxe în acea parte uriașă a Americii din Nord căreia înainte nu i se dăduse nici măcar o atenție simbolică.

Îmi mai amintesc încă limpede că am primit o mulțime de mesaje foarte diversificate venite din toate segmentele creștinismului pe când ne începeam drumul către Arhiepiscopia Antiohiană. Unii ne urau bun venit acasă și ne pregăteau ceremoniile de primire, alții încercau din răspuțeri să se separe de noi, avertizându-ne asupra unui dezastru iminent.

În mod evident, cei ce aveau o percepție istorică a Bisericii Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolică, ne-au încurajat, încântați de posibilitatea de a avea măcar cu o denominațiune

mai puțin în lumea creștină. Alții însă, independenți religios, ne-au avertizat că urma să ne atrofiem, că vom pierde ceea ce ne este specific în evanghelism. Chiar și unii ortodocși ne-au avertizat să ne ferim de a fi înghițiți de etnicismul cultural.

Cei care au participat la călătoria noastră, își vor aminti, asemenea vouă, celor care ați citit povestea, că intrarea fostei Biserici Ortodoxe Evanghelice în Arhiepiscopia Ortodoxă Antiohiană a reprezentat o înlănțuire de bucurie, măreție și Sfinte Liturghii Euharistice, slujite pe parcursul a două luni în șapte orașe nord-americe diferite, din Los Angeles la Nashville și din Gary la Anchorage, care au adus în Biserică în total 17 parohii.

Noua relație cu Arhiepiscopia a început sub semnul unor speranțe mărețe: „Este cel mai înălțător moment din viața mea”, a spus Mitropolitul într-un interviu. „Am investit atât de multă speranță în AEOM, ca mișcare.”

A fost însă această investiție răsplătită?

NOI MISIUNI ORTODOXE

Activitatea din ultimii șase ani a AEOC a fost aceea de a găsi noi mijloace prin care să ducem la îndeplinire sarcina pe care Mitropolitul Filip ne-a

lăsat-o. Am căutat să ajungem la creștinii neortodocși și la necredincioși prin predici, învățături și literatură și ne-am aflat construind în Biserica Ortodoxă o casă pentru congregațiile creștine existente. În legătură cu acestea din urmă, în fiecare caz pastorul și/sau oamenii ne-au căutat și au inițiat contactul. Un număr incredibil de pastori au cerut informații despre cum ar putea să intre în Biserica Ortodoxă, mulți dintre ei din aceleași motive din care am urmat și noi Credința.

Datorită trecutului nostru de evanghelici și a misiunii din campus, am căutat peste tot unde a fost posibil să-i familiarizăm pe evanghelici și pe studenții facultăților cu Ortodoxia. În Chicago, de exemplu, am ales să ne începem misiunea lângă Colegiul Wheaton. Școala ne-a închiriat cu amabilitate o cameră la Pierce Chapel și am acceptat provocarea de a comunica credința ortodoxă studenților evanghelici. Misiunea Holly Transfiguration din Wheaton s-a dezvoltat de pe urma acestui efort. O fostă congregație evanghelică independentă de lângă East Lansing, numită acum Sfântul Iacob, a lansat o campanie în campus adresată celor din afara statului Michigan.

Numeroase cereri au sosit recent din partea clerului episcopal tradițional, a laicilor și a parohiilor care găsiseră consolare în credința nestrămutată a Bisericii Ortodoxe. Pe lângă persoanele și familiile care au îmbrățișat credința,

preoți și o parte din enoriașii lor au intrat la rândul lor, incluzând două parohii din Denver, zona Colorado, una din Fort Worth, Texas și o alta din suburbia Milwaukee, statul Wisconsin.

În total, 15 noi misiuni parohiale au fost create de la intrarea noastră din anul 1987, dublând aproape numărul congregațiilor convertite. Alte 15, sau pe aproape, se pregătesc să procedeze la fel, în următorul an.

PRESA SCRISĂ

În ultimii cinci ani, am fost privilegiați să publicăm mai multe cărți și articole care au declanșat o reacție puternică și de neprevăzut în rândul credincioșilor. Părintele Jack Sparks a adăugat note explicative pentru protestanți la o excelentă traducere a *Părinților apostolici*, editată de Robert M. Grant, și care a fost publicată de curând. Acest volum a adăugat mulți membrii noi Bisericii Ortodoxe. Cartea părintelui John Braun - *Energia divină* și editarea originală a cărții *Cum am devenit ortodox* au stârnit un interes nou pentru credința străveche. Cartea *Venind acasă: de ce clericii protestanți devin ortodocși*, relatează povestea a 18 pastori care acum câțiva ani, au intrat în Biserica Ortodoxă. Numărul cititorilor revistei *Again* continuă să se extindă constant atât

aici, în America de Nord, cât și peste hotare, într-un număr redus de țări, dar aflat în continuă ascensiune. La puțin timp după intrarea noastră în Biserică, presa scrisă națională a început să ia atitudine, întrebându-se dacă în acele momente avea loc o mișcare înspre Ortodoxie. Au apărut articole în *Los Angeles Times* și *Atlantic Monthly*. Curând a fost publicat un interviu în *U.S. News and World Report* urmat de un al doilea articol despre creștinismul ortodox, cu un an mai târziu. Câteva reviste creștine, în principal din sectorul evanghelic și harismatic, inclusiv *Credință și Reînnoire* și *Creștinismul în prezent*, au publicat articole și interviuri foarte încurajatoare.

Cu câteva luni înainte de cea de a 15-a aniversare a noastră în Biserica Ortodoxă, David Heim, manager editor la *Christian Century* (Secolul creștin), m-a rugat să scriu un articol și am căzut de acord ca tema acestuia să se ocupe de raportul nostru pe cinci ani. Întrucât provin din aripa conservatoare a protestantismului, am fost interesat de reacția cititorilor. Articolul, publicat în martie 1992, a generat cel mai mare volum de scrisori pe care l-am primit vreodată de pe urma unui articol, de orice fel ar fi fost el. Majoritatea corespondenților erau pastori creștini tradiționali în principalele denominațiuni, întrebând dacă era un loc și pentru ei în Ortodoxie.

Am descoperit ceva în legătură cu *Christian Century*. În ziua în care mi-a fost publicat articolul, în ianuarie 1992, părintele Bill Caldaroni (parohul nostru din Wheaton) și cu mine am fost invitați să ne alăturăm celorlalți la masă și la discuții. Mergând înspre camera în care urma să ne întâlnim, am zărit o mulțime de cutiuțe, în jur de 30, îngrămădite pe un perete. Am tras cu ochiul la primele câteva etichete: prezbiterieni, metodiști, evrei, romano-catolici... Imediat am încetat să citesc, m-am întors către părintele Bell.

„Vezi acele cutii? Pe acolo ajung în birourile editoriale pachetele de presă religioasă și știrile. Pun pariu pe orice că nu există o cutie ortodoxă.”

Ne-am uitat și cuvântul care era scris sub litera „O” era „Other” (Altele). După o scurtă luptă cu propria-mi mânie din cauză că revista ne ignorase, mi-am dat seama exact de ce lipsea cutia noastră. Noi, ortodocșii, facem probabil cea mai slabă muncă dintre toate formațiunile religioase din America, în ceea ce privește comunicarea cu cei din afara Bisericii. Acesta este, spre rușinea noastră, cel mai bine păzit secret de pe continent. La începutul lui 1993, Thomas Nelson va publica primul volum al *Studiului Biblic Ortodox* (Noul Testament și Psalmii), la care noi, împreună cu numeroși învățați și teologi de pretutindeni, am lucrat timp de trei ani. Scrisă simplu, cu note voluminoase, anticipăm că acest volum îi va atrage

pe creștinii ortodocși pe calea unui studiu aprofundat al Bibliei și îi va aduce și pe alții în Ortodoxie, „verset cu verset”.

EFORTURI EVANGHELICE

În 1988, am inițiat *Misiunile Ortodoxe Anuale și Conferințele Evanghelice* ținute în fiecare an în weekend-ul Labour Day¹⁰ (Ziua Muncii). După cunoștințele mele, aceasta a fost o premieră ortodoxă, dat fiind faptul că sute de clerici și laici, ortodocși și non-ortodocși, au venit pentru pregătiri. Au rezultat câteva noi misiuni, iar angajamentul față de creștinii ortodocși crește simțitor.

Părintele Joseph Fester, care coordonează evanghelizarea și dezvoltarea Bisericii Ortodoxe a Americii (OCA), ni s-a alăturat la conferința din 1990 iar entuziasmul său a condus la co-sponsorizarea cu OCA a evenimentului din 1991. Domnul Jack Hill de la Arhiepiscopia Ortodoxă Greacă a fost observator în același an, ceea ce, de asemenea, a condus la co-sponsorizarea evenimentului cu Arhiepiscopia Greacă, în 1992. Bucuria noastră față de acest nou efort al unității Ortodoxiei a sporit atunci când Arhiepiscopul Iakovos l-a ales pe Episcopul Maximos ca reprezentant al său. În această etapă s-a reînnoit solidaritatea dintre OCA, ortodocșii greci și noi.

¹⁰ Se sărbătorește în prima zi de luni din Septembrie.

Nu numai că eficacitatea Conferinței este în continuă creștere, ci ea a evoluat de la un efort antiohian, la o mișcare pan-ortodoxă americană.

În discuțiile strategice purtate cu Mitropolitul, noi, cei din AEOM, ne-am fixat ca obiectiv să ajungem la 500 de noi parohii ortodoxe în America de Nord până la sfârșitul anului 2000.

Și, deoarece vorbim despre Evanghelie, trebuie să amintesc că recent ni s-a oferit ocazia să predicăm Evanghelia într-un mod foarte spectaculos. În August 1992, la patru dintre preoții recent convertiți, ni s-a cerut să mergem într-o misiune de două săptămâni în România. Părinții Gregory Rogers, John Reeves și Roman Braga, în calitate de traducători, formau o echipă, iar părinții David Ogan, Dan Suciu (traducător) și cu mine, formam cealaltă echipă. Am predicat unor mulțimi a căror mărime varia de la câteva sute la 10000, 35000 și chiar la 100 000 de oameni, iar faptul că eram americani și relativ nou-intrați în Ortodoxie a fost pentru noi un imens atuu. Mulți, printre care și noi, și-au reînnoit angajamentele față de Iisus Hristos și ne dorim cu toții să revenim în România.

DESCOPERIND CULTUL ȘI VIAȚA SPIRITUALĂ

Vorbind la un mod foarte personal, deși bănuiesc că situația mea din anii '80 a fost aceeași pentru mulți dintre noi, nu am intrat în Ortodoxie pentru că eram atras de un nou potențial pentru viața spirituală. Am aderat pentru că eram convins din punct de vedere biblic și istoric că învățătura Bisericii era corectă, că aceasta era Adevărata Credință.

În 1950, A.W. Tozer, care a predat la Institutul Biblic „Moody” din Chicago, a ținut o predică atât de mișcătoare încât a fost scrisă într-o broșură care se mai publică chiar și după 40 de ani. Titlu ei a fost *Giuvaerul pierdut al evanghelizării*, pe care l-a identificat cu adevăratul cult. Din păcate, giuvaerul încă lipsește.

Țimp de două decenii din viață, am evaluat cultul după criterii precum: Mă include și pe mine? Este emoționant și reconfortant? Îmi satisface nevoile? Însă, în timp ce studiam rădăcinile cultului creștin, începând cu Vechiul Testament, aceste criterii nu erau prezente acolo. În locul lor, ne-am confruntat cu întrebări precum: Este aceasta în Duh și în adevăr? Este alcătuit după modelul lucrurilor cerești? Îl preaslăvește pe Dumnezeu? Am îmbrățișat cultul

liturgic și sacramental nu pentru emoția și extazul său, ci pentru că era corect. S-a petrecut ca și cum aș fi revenit la cultul primar.

Realitatea acestui cult a deschis pentru noi poarta către o deplinătate soteriologică (mântuitoare) de a cărei existență noi nici nu știam. A generat un sentiment de plenitudine în rândul oamenilor noștri, sentiment pe care nu-l aveam înainte. Să funcționăm împreună, precum o preoție obștească, sau asemenea unei comunități euharistice, fusese un aspect al mântuirii omis și trecut cu vederea în zilele noastre de început. Și acea „dulce comuniune mistică cu cei care și-au dobândit odihna”, aduce cu sine un element al vieții spirituale aflat dincolo de orice închipuire. Știam acele cuvinte pe de rost și am omis înțelesul lor. Acum mă aflu în comuniune cu sfinții care au trăit înaintea mea, nu doar prin amintirea numelor lor, ci și ca prieteni dragi.

Cu cât înaintam mai mult în această călătorie, cu atât citeam, întâlneam și trăiam spiritualitatea ortodoxă la prima mână, cu atât învățam să-i apreciez mai bine marea profunzime și frumusețea. Aici, pământul este bogat și fertil, este loc pentru a se înfige rădăcini care se vor putea dezvolta o viață întreagă.

Recunoaștem că suntem noua generație, că am comis multe greșeli pe drum și că trebuie depusă multă muncă pentru a ne maturiza. Pur și

simplu, nu ai cum să ajungi la maturitate duhovnicească peste noapte sau în cursul a șase ani. Însă, chiar și în pașii noștri timizi de la început, echilibrul dintre disciplină și libertate, dintre realitatea fizică și experiența mistică și îndeosebi accentul minunat pus pe rugăciune, ca mod de viață (zi cu zi, moment cu moment) a fost cu adevărat prea-binecuvântat.

O remarcă finală despre viața spirituală trebuie făcută în ceea ce privește Scriptura. Deși m-am luptat să nu o fac, foarte mult din cunoașterea personală a Bibliei a sfârșit ca un scop în sine și nu ca mijlocul care să mă conducă în final la cunoașterea lui Dumnezeu și la dezvoltarea unei relații cu El. Cu atitudinea mea raționalistă, îmi era atât de ușor să mă comport cu Biblia precum cu un trup mort care urmează să fie deschis, disecat și analizat.

Cea mai uimitoare schimbare, în ceea ce mă privește, a fost că, în Ortodoxie Scripturile sunt utilizate liturgic. De exemplu, noi *ne rugăm* în psalmi, nu doar îi citim sau îi studiem. Călătorim împreună cu Iisus Hristos către drama mântuirii prin Evangheliile conectate la ciclul anului bisericesc. Biblia este cartea Bisericii, nu doar a individului. În multe feluri, viața Bisericii mă determină să revin și să subliniez în mod serios versetele pe care nu le-am evidențiat. Există un sens ortodox al Scripturii care, sincer vorbind, încă mi se mai descoperă!

CUM NE-AM SIMȚIT ÎNTR-O BISERICĂ „ETNICĂ”?

Exact după cum a constatat Rut despre moabiteni acum 3000 de ani, atunci când Îl urmași pe Dumnezeu, ajungi să te deprinzi și cu oamenii Lui. Asemenea ei, și noi i-am îmbrățișat pe acei oameni incredibili, aflați la jumătatea Orientului Mijlociu, care au constituit un cămin pentru noi în credința ortodoxă.

Un lucru neobișnuit, legat de americanii deveniți ortodocși, este teama pe care o resimt oamenii – teamă care cred eu că există de ambele părți – că o cultură o va asimila pe cealaltă. Nimănui nu-i place să vorbească despre acest lucru, pentru că însăși introducerea subiectului sugerează, în mod implicit, rasismul.

Dar, pe măsură ce se apropia momentul unificării, puteai să-i auzi pe ai noștri lamentându-se cu voce tare: „Chiar sper să nu încerce să ne transforme în arabi!” Cealaltă cultură a fost de asemenea auzită întrebându-se de mai multe ori în privința noastră: „Dar dacă încearcă să facă Biserica protestantă?”

Există puține lucruri în viață care se dovedesc a fi mai bune decât ai sperat, iar primirea noastră în Arhiepiscopia Antiohiană este unul dintre ele. Nu voi afirma că nu au fost, ba chiar în unele

cazuri că încă mai există bariere sau obstacole care trebuiau depășite. Voi afirma că, din punct de vedere dogmatic, nunta dintre cele două culturi s-a făcut. Diferențele de stil, temperament și tradiție au coexistat pentru a duce la unitate și respect. Câteva dintre schimburi au fost de-a dreptul comice. Într-o zi, am avut ocazia să-l sun la New York, pe unul dintre preoții antiohieni veterani. A răspuns la telefon fiul său adolescent. Când am întrebat de tatăl lui, mi-a spus că era plecat.

„Cine să-i spun că l-a sunat?” a întrebat el.

„Sunt preotul Peter Gillquist”, i-am răspuns.

„A, dumneavoastră sunteți cel care țipă când predică, a spus tânărul.” O.K. M-a prins. Deși mesajul meu este unul ortodox, încă îl transmit ca un protestant. Sincer, sunt entuziasmat că sunt ortodox și probabil că nu mă voi conforma nicicând decibelului cultural al stilului omiletic răsăritean, deși bănuiesc că nici Sfântul Ioan Gură de Aur nu a făcut acest lucru. Timpul a trecut și după ce ne-am obișnuit cu diferențele externe care există între variatele noastre culturi, am învățat că „în Hristos nu există grec, iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit, rob ori liber ci toate și întru toți, Hristos.” În calitate de fii și fiice spirituale ai lui Dumnezeu, mai degrabă trebuie să ne apreciem diferențele decât să ne fie teamă de ele. În timpul acestor șase ani, am râs împreună, am muncit împreună și uneori, chiar ne-am lovit

cap în cap. Însă, întotdeauna am ajuns să ne iubim unii pe alții ca frați și surori întru Hristos.

Acestea fiind spuse, rămân câteva provocări importante. Mă întreb de ce oamenii dintr-o oarecare parohie ortodoxă din America de Nord pot să citească ziarul, să schimbe titluri de proprietate, să comande un Big Mac în engleză, și apoi insistă ca slujbele din duminica următoare să fie ținute în greacă, slavonă ori arabă, în special atunci când copiii lor nu pot să priceapă o iotă. Sau de ce se mai întâmplă încă să avem trei episcopi ortodocși în același oraș, fiecare reprezentând câte o jurisdicție diferită? În această situație, cum să comunicăm în mod eficient și la scară largă această Sfântă Credință străveche Americii moderne și secularizate?

Sarcinile care trebuie încheiate sunt numeroase. Însă acum, după ce iată că trăim în noua noastră casă ortodoxă din 1987, suntem cu toții mai mult decât recunoscători că ne aflăm aici!

DE CE AM DEVENIT ORTODOCȘI

O întrebarea care îmi este adresată frecvent când îi vizitez și vorbesc cu creștinii non-ortodocși de pe acest continent, este următoarea:

- Ce v-a motivat în final să faceți acest pas? Ce v-a determinat, în cele din urmă, să părăsiți lumea

protestantă în favoarea țărmurilor îndepărtate ale Ortodoxiei? Pot să afirm cu sinceritate că cei mai mulți dintre noi nu au fost atrași aici de nici o demistificare masivă a mișcării evanghelice, nici de vreun interes incurabil față de aspectele legate de cultul ortodox. După cum am spus la început, schimbarea s-a produs în cazul nostru atunci când n-am mai încercat să judecăm și să reevaluăm istoria Bisericii și am invitat istoria Bisericii să ne judece și să ne evalueze pe noi.

Eram deja ferm devotați inspirației Scripturii, dumnezeirii lui Hristos și Marii Misiuni a Domnului nostru. Să identificăm Biserica primului secol în paginile Noului Testament nu a reprezentat o problemă pentru noi. Întrebările noastre au fost: 1. Unde a ajuns acea Biserică a Noului Testament în istorie? și 2. Cum se măsoară expresia noastră creștină față de modelul stabilit în secolele ce au urmat cărții Faptele Apostolilor?

Spre uimirea noastră, am descoperit că Biserica primului mileniu era o unitate nedivizată. Pe alocuri ieșiseră câteva grupuri eretice și mai existau situațiile dificile ce-i implicaseră pe nestorienii și monofiziții. Însă, în cadrul Bisericii, exista unitatea doctrinară pentru că credința apostolică a fost păzită de marile Sinoade Ecumenice. Există o formă sau o ordine de bază a serviciului liturgic, iar conducerea Bisericii a fost unificată sub cele cinci mari centre patriarhale. În

loc să ne întrebăm dacă înaintașii noștri cum ar fi Anselm, Augustin, Atanasie sau Hrisostom făceau parte din Biserica noastră, am început să ne întrebăm dacă noi facem parte din Biserica lor.

Cu cât îi ascultam mai mult pe vechii apologeți ai credinței, referindu-ne atât la pasajele scrierilor lor cât și la cele scripturistice, cu atât înțelegeam că pentru ei totul era organizat în jurul doctrinelor despre Sfânta Treime și despre Întruparea Fiului lui Dumnezeu. În această lumină, problemele care ne-au pus în dificultate pe noi ca evanghelici, Tainele (Sacramentele), Liturgia, cultul Maicii Domnului și al sfinților, icoanele și succesiunea apostolică, au început să ne trezească interesul.

În ceea ce ne privește creștinismul ortodox nu a fost un salt în credință. A fost mai degrabă o întoarcere acasă. Precum mulțimile de credincioși din trecut, am hotărât să acționăm: să intrăm în cultul de tip liturgic, să primim Tainele, să o binecuvântăm pe Cea care L-a născut pe Mântuitorul sufletelor noastre, să ne rugăm înaintea icoanelor, să căutăm păstoria unui episcop.

O MIȘCARE A DUHULUI

La începutul lui 1992, mă aflu cu Preasfinția sa Episcopul Antoun, în Bethesda, Maryland,

unde el miruia și hirotonia laicii și clericii din cadrul a două nou înființate misiuni ortodoxe, în Wilmington, Virginia. În predica ținută în acel weekend, a afirmat: „O nouă mișcare a Duhului Sfânt a început în Biserica Ortodoxă, în 1987.”

În acești ultimi șase ani am fost încântați și recunoscători. Dincolo de creșterea normală asigurată în Biserică de-a lungul secolelor, această nouă mișcare a adus cu sine o schimbare, implicând pentru prima dată mii de creștini protestanți în descoperirea creștinismului ortodox, sute dintre ei intrând în Biserică.

Mulți dintre cei care au citit această carte au întreprins aceeași călătorie. Dacă încă vă mai aflați în acest proces, dați-mi voie să vă asigur că există un cămin și pentru voi în această credință străveche! Celor care sunt creștini independenți, Dumnezeu le oferă comuniune și un sentiment de continuitate istorică. Celor pentru care experiența creștină se concentrează în studiul Bibliei, le spun: adăugați cunoștințelor voastre biblice realitatea cultului și a Tainelor. Celor care vă îndepărtați de nucleul doctrinei apostolice, Biserica vă oferă credința neschimbată „*dată sfinților o dată pentru totdeauna*” (Iuda 3). Adevărul este că, dacă noi, cei care provenim din cultura în mare parte pop-evanghelică a anilor '60, în calitatea de actori neînsemnați în Ortodoxie putem să ne descurcăm recunoscători și bucuroși, oricine poate! Nu ni s-a

cerut niciodată să ne schimbăm naționalitățile, zelul pentru evanghelizare sau dragostea pentru Scriptură, nici să negăm mila și darurile primite de la Dumnezeu în trecut.

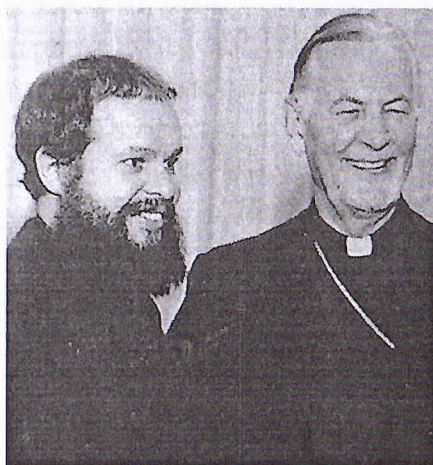
În loc de aceasta, multe din părțile lipsă ale vieților noastre creștine le-am umplut cu măreția Ortodoxiei și am abandonat ceea ce nu era adevărat din punctul de vedere al Sfintei Credințe.

Întocmai precum ne-a promis Mitropolitul Filip în 1986, Duhul Sfânt ne-a călăuzit „pe tărâmul potrivit.” Așteptăm cu nerăbdare să continuăm misiunea de a integra America de Nord în bogățiile acestei credințe istorice!

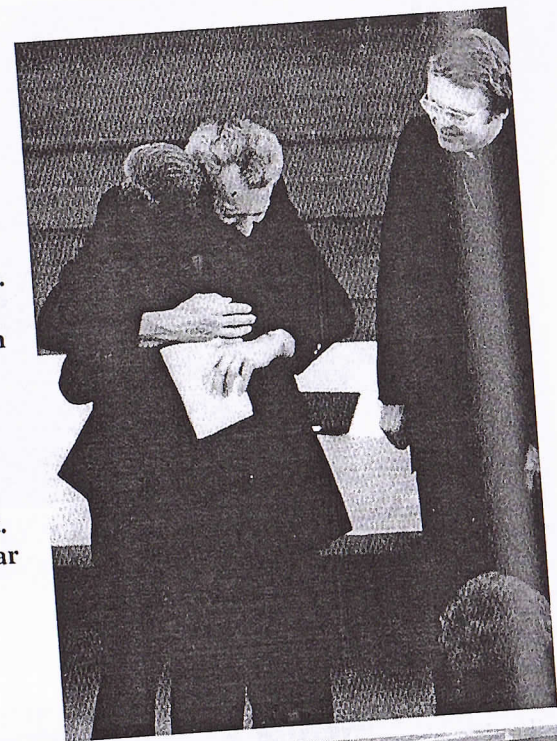
Șapte foști lideri ai Cruciadei din Campus, în anii '60. Aceștia se întâlnesc în 1974 pentru a forma Ordinul Apostolic *Noul Legământ*, ei fiind nucleul celor care au îmbrățișat Ortodoxia. De la stânga la dreapta: Richard Ballew, Gordon Walker, Jon Braun, Ray Nethery, Jack Sparks, Ken Berven și Peter Gillquist. (Foto: Marc Dunaway)

Părintele Alexander Schmemmann, în dreapta, îl vizitează pe părintele Welden Hardenbrook în Santa Barbara, California la începutul anilor '80. (Foto: Concilliar Press)

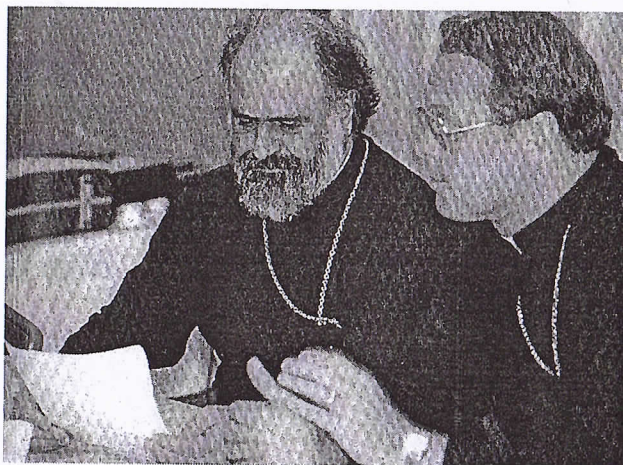
În februarie 1979

Biserica Ortodoxă Evanghelică a fost fondată ca denominațiune, tot atunci fiind stabilit și un Sinod Episcopal. Fostul Episcop EOC Jon Braun și Harold Dunaway se îmbrățișează cordial sub privirile lui Peter Gillquist. (Foto: Concilliar Press)

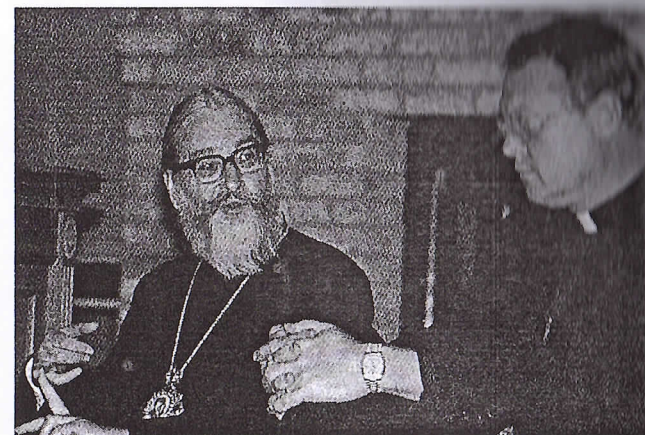
Părintele Richard Ballew conduce un serviciu baptismal la parohia Sfântul Atanasie din Biserica Ortodoxă Evanghelică, Santa Barbara, la începutul anilor '80. (Foto: Marc Dunaway)

Episcopul MAXIMOS, stânga, și părintele P. Gillquist stabilesc termenii deplasării la Costantinopol. (Foto: Conciliar Press)

Părinții Peter Gillquist, Gregory Wingenbach și Richard Ballew la sediul central al Partiarhiei din Constantinopol, în 1985. (Foto: Marc Dunaway)

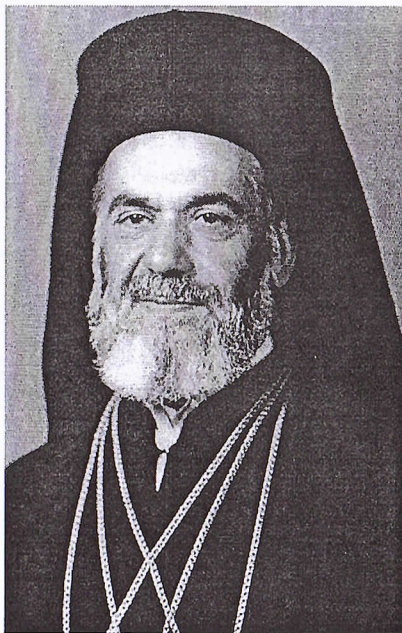

Teolog și autor ortodox, Episcopul Kallistos (Timothy Ware), în vizită la părintele Peter Gillquist cu ocazia Conferinței Clerico-Laică de pe Coasta de Vest a Bisericii Ortodoxe Grecești în 1987. (Foto: Conciliar Press)

Mitropolitul FILIP Saḡiba Primat Arhiepiscopia Creștină Ortodoxă Antiohiană a Americii de Nord. (Foto: Arhiepiscopia Creștină Ortodoxă Antiohiană)

**Prea Fericirea Sa
IGNATIE al IV-lea
Partiarh
al Antiohiei și al Întregului
Orient
(Foto: Pr. George Corey)**

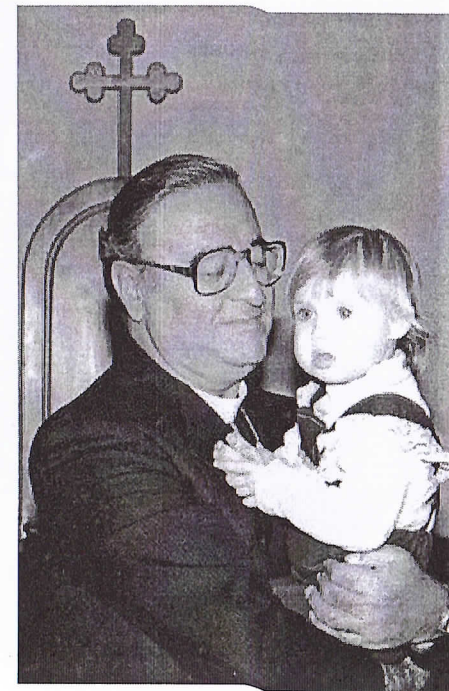
**Patriarhul
IGNATIE al IV-lea,
protos la Liturghia
Arhierească la Sediul
Patriarhal.
(Foto: Arhiepiscopia
Creștină Ortodoxă
Antiohiană)**

**În 8 februarie 1987 au
început mirungerile și
hirotonirile la Biserica
Sfântul Mihail din Van Nuys,
și au continuat duminica
următoare la Catedrala
Sfântul Nicolae din Los
Angeles. Aici, Mitropolitul
FILIP mirunge un tânăr
credincios.
(Foto: Conciliar Press)**

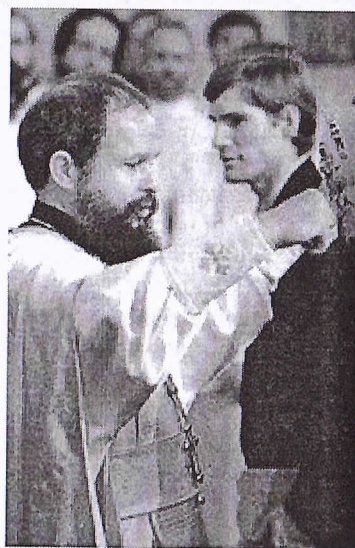
**„Aș vrea să pot trece dincolo
de cuvinte pentru a vă putea
descrie bucuria simțită
atunci când am miruit
pruncul în credința
Ortodoxă Evanghelică.”, a
spus Mitropolitul Filip
delegației la Convenția
Arhiepiscopiei Antiohiene, în
iulie 1987.
(Foto: Dawn Clodfelter)**

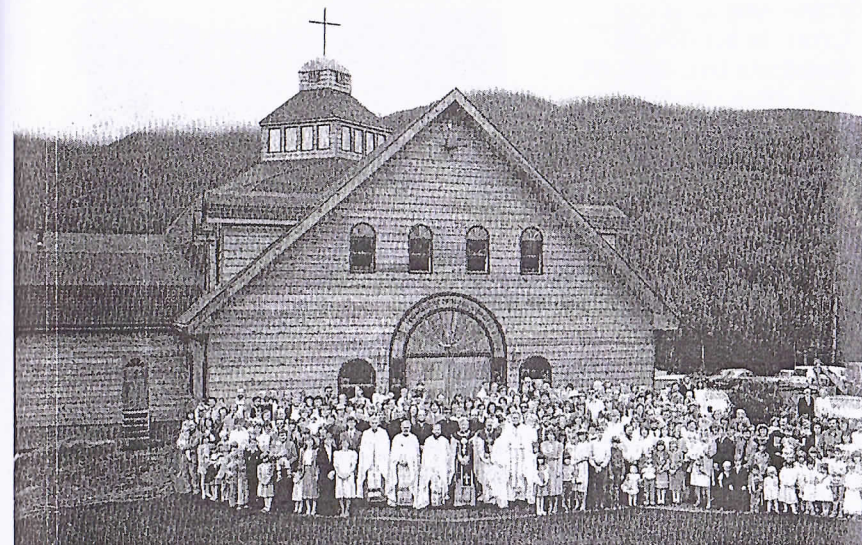
**Mitropolitul FILIP începe Dumnezeiasca Liturghie la Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel, în Ben Lomond, California.
(Foto: Conciliar Press)**

Părintele Jack Sparks miruiește un copil

Părintele Weldon Hardenbrook ține crucea pentru închinare

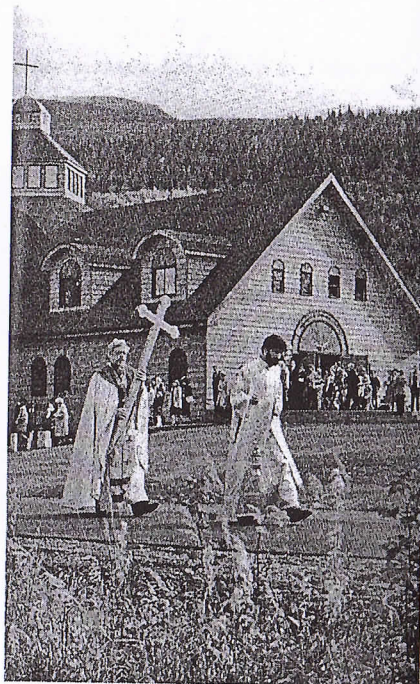

**Credincioșii de la Sfântul Ioan, au proiectat și au construit biserica prin forțe proprii.
(Foto: Robbie Clodfelter)**

De la stânga la dreapta: Arhidiaconul Hans, Pr. Jack Sparks, Mitropolitul Filip și Pr. Harold Dunaway la Catedrala Sf. Ioan Evanghelistul.

Procesiune cu Sfânta Cruce, în aer liber la Catedrala Ortodoxă, Sf. Ioan. (Foto: Myles Kelly)

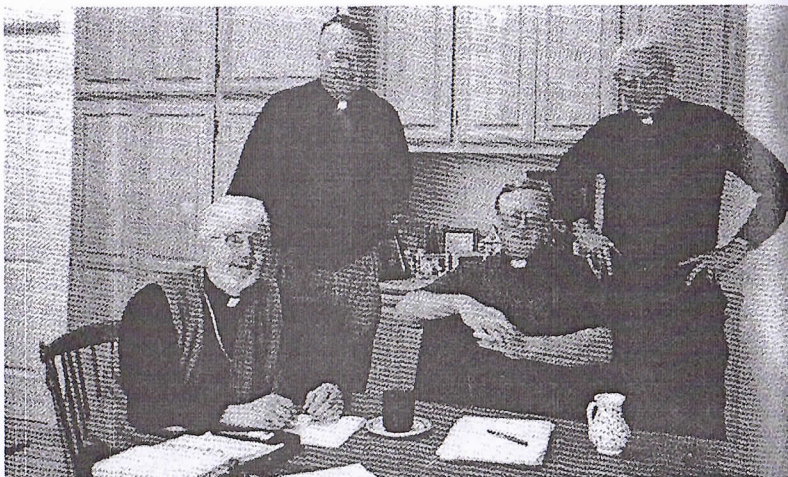
Pr. Gordon Walker este hirotonit în Biserica Sf. Ignațiu, Nashville, Tennessee. „Doamne Stapâne al tuturor, păstrează-l în sfințenie și în credință nestrămutată pe acesta pe care Tu l-ai ales prin punerea mâinilor mele.” (Foto: Callie Shell)

Recent convertitul la Ortodoxie, Frank Schaeffer, vorbește în Biserica Sfinții Petru și Pavel, Ben Lomond, California, 1990. (Foto: Bill Dunniway)

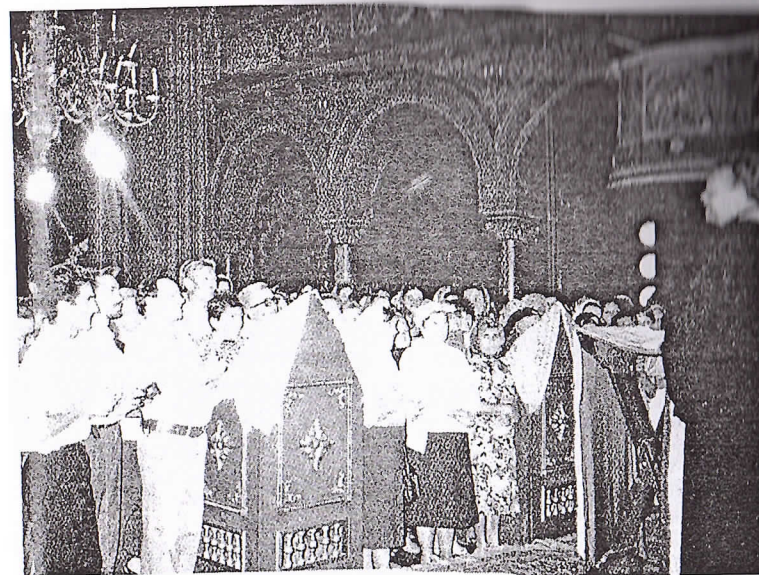

Prea Sfinția Sa, Episcopul Basil miruiește un nou membru al Bisericii Ortodoxe Sf. Atanasie, în Goleta, California. (Foto: Conciliar Press)

Întâlnire organizatorică pentru Departamentul de Misiuni și Evangheliism. De la stânga: părinții Gordon Walker, Peter Gillquist, Michael Keiser și Jon Braun. (Foto: Conciliar Press)

Ierarhi întâlniți în timpul vizitei Patriarhului Alexei al II-lea (Patriarhul Moscovei și al Întregii Rusii) în Statele Unite ale Americii, în toamna lui 1991. De la stânga: Episcopul Antoun, Mitropolitul Theodosius, Patriarhul Alexei, Mitropolitul Filip. (Foto: Dimitrios Panagos)

Părintele Peter Gillquist predicând Evanghelia într-o Catedrală din România în timpul călătoriei evanghelice din 1992. (Foto: David Ogan)

1992, Conferința Pan-Ortodoxă „Misiune și Evangheliism”, care se desfășoară în fiecare an în weekend-ul 1-2 iunie în Santa Barbara, California (Foto: Conciliar Press)

*„Frați și surori întru Hristos,
Bine ați venit acasă!”*

C-da 182 nr. coli 18; format A5 din 61/86

**Tipărită la Tipografia Arhiepiscopiei Ortodoxe
Alba Iulia**

COLECȚIA

MĂRTURII

După o lungă și grea călătorie, 2000 de protestanți evanghelici și-au găsit, în sfârșit, drumul spre casă.

Aceasta este povestea unor oameni de bună și curajoasă credință și a denominațiunilor lor, care au riscat totul pentru a se supune chemării lui Dumnezeu.

E deasemenea, povestea fiecărui credincios care este în căutarea Bisericii celei adevărate, acolo unde Hristos este Domnul și unde se vorbește despre sfințenie, responsabilitate și puterea lui Dumnezeu, unde iubirea de aproape este mai mult decât un act de complezență și unde mofturile și fasoanele sunt lepădate în favoarea învățaturii și slujirii apostolice.

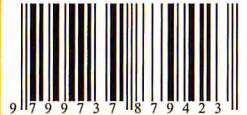
Este o carte care se adresează creștinilor aflați în căutarea înnoirii vieții în propriile lor Biserici, o carte pentru cei nesatisfăcuți și însetați în propria lor căutare și pentru toți creștinii ortodocși dornici de revitalizarea vieții lor duhovnicești.

* * *

În aceeași colecție va apărea:

Franck Schaeffer - Dans de unul singur. *Căutarea credinței ortodoxe în era falsei religii.*

ISBN 973-7879-42-2

9 799737 879423

